

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна освіта

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

№ 4

2025

ЛИПЕНЬ – СЕРПЕНЬ

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка відкрили Науково-просвітницький центр, музей «Гоголь і Україна»

10 вересня 2025 р. у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка відкрили Науково-просвітницький центр, науково-дослідну лабораторію літературної освіти, музей «Гоголь і Україна».

На урочисту церемонію в ошатній затишній аудиторії, де все дихає Гоголем, зібралися близько 80 науковців, викладачів, учителів, студентів, учнів, а також громадські діячі, митці, представники Національного музею-заповідника М. В. Гоголя, міжнародні партнери з Японії і Данії (вони приєдналися онлайн). Центр створено на базі факультету української філології та журналістики, кафедри світової літератури і бібліотеки імені М. А. Жовтобрюха Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Про відкриття Науково-просвітницького центру, науково-дослідної лабораторії літературної освіти, музею «Гоголь і Україна» читайте в цьому номері журналу.

Директорка Науково-просвітницького центру, докторка філологічних наук, професорка, завідувачка кафедри світової літератури ПНПУ імені В. Г. Короленка Ольга Ніколенко і завідувач науково-експозиційного відділу Національного музею-заповідника М. В. Гоголя, учасник бойових дій Ярослав Єнко. 10 вересня 2025 р.

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна освіта

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

Інтегроване навчання

- 2 Василь ШУЛЯР. Проблемне конструювання формулювання теми літературного заняття

Уроки зарубіжної літератури

- 9 Вікторія ТУСИК. Кораліна у вирі випробувань.
Урок за повістю Ніла Геймана «Кораліна» (7 клас)
- 12 Ірина РОГОВА. Щоб не опинитися у «світі спалених книжок».
Урок за романом Р. Бредбері «451° за Фаренгейтом» (9 клас)

Наука – школі

- 18 Світлана ГАРНА, Віталіна КОЗІЄВА. Комікс-адаптація як засіб мотивації учнів до читання
- 21 Людмила КОТКОВА. Стилізація як засіб розвитку літературної компетентності учнів 9–11 класів

Література і театр

- 27 Ольга НІКОЛЕНКО, Катерина НІКОЛЕНКО. Людина у вимірі «нової драми». Художні відкриття Генріка Ібсена
- 35 Ольга МХИТАРЯН. Специфіка використання елементів плейбек-театру під час літературних занять

Літературні ігри

- 40 Ірина ЛЕБЕДЮК. Гра «Ходилка» на уроках зарубіжної літератури

Майстерня вчителя

- 43 Світлана ГРИЦЕНКО, Оксана ВЕЛИЧКО, Юлія ШВЕЦЬ. Як мотивувати учнів вчитися?
- 48 Наталія ЧЕРНЯЄВА, Наталія АНДРІЯШ. Учителю – замовник стартапу, а учні – креативна команда, що втілює ідею в життя.
Метод проєктів у контексті міжпредметної інтеграції

Творчий портрет

- 50 Жива поезія душі. *Інтерв'ю Василя Власюка із письменницею Галиною Британ*

Позакласні заходи

- 53 Світлана БОЙКО, Людмила ШЕПЕТА. Український культурний код. Імена, що проростають крізь мовчання. *Мистецька вітальня для учнів 8–9 класів*
- 59 Світлана ДОВГАНЮК. «Неповторна Ліна – поетичний символ України». *Сценарій літературно-музичної композиції до дня народження Ліни Костенко*

Міжнародна підтримка України

- 65 Віолета ШИГІНА, Лариса ГАДЖИЛОВА, Юлія ЩЕДУРСЬКИХ. Творчість, що об'єднує. *Про участь учнів запорізької гімназії № 52 у виставці малюнків і хайку в Японії*
- 68 Олена ЩЕРБИНА. Лист вдячності японським друзям

Літературні завдання

- 70 Наталія МЕЛЬНИКОВА. Від пригод до глибоких сенсів: літературні завдання за твором Туве Янсон «Комета прилітає»

Події

- 79 У Полтавському педагогічному університеті відкрили Науково-просвітницький центр, музей «Гоголь і Україна»

№ 4

ЛИПЕНЬ – СЕРПЕНЬ
2025 року

Засновник:

ТОВ «Видавничий центр «Академія»,
академія

ШЕФ-РЕДАКТОР

Василь Шуляр

доктор педагогічних наук, професор,
заслужений учитель України
(Інститут прикладної педагогіки)

ГОЛОВНА РЕДАКТОРКА

Ольга Ніколенко

докторка філологічних наук, професорка,
заслужена діячка науки і техніки України
(Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка)

ВИКОНАВЧА РЕДАКТОРКА

Тамара Гревцева

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

учителька-методистка

Вікторія Туряниця

учителька-методистка

Наталія Рудніцька

учителька-методистка **Олена Гвоздікова**

учителька-методистка, *півфіналістка
світової премії Global Teacher Prize 2023*

Людмила Таболіна

учителька **Надія Базильська**

учитель-методист **Василь Власюк**

професорка **Лідія Мацевко-Бекерська**

професорка **Тетяна Качак**

професор **Володимир Гладишев**

професорка **Галина Дегтярьова**

професор **Михайло Наєнко**

доцентка **Анна-Марія Богосвятська**

доцентка **Галина Гич**

доцентка, заслужена вчителька

України **Людмила Назаренко**

доцентка **Світлана Криворученко**

доцентка **Ольга Мхитарян**

методистка **Людмила Ковальова**

методистка **Наталія Химера**

методистка **Ольга Амеліна**

методистка **Ганна Пономаренко**

методистка **Діна Діордіца**

методистка **Ольга Коваленко**

методистка **Ірина Дика**

Professor **Susumu NONAKA**

(Saitama University, Japan)

Associate Professor **Danning ZHAO**

(Saitama University, Japan)

Гугл-диск журналу:

Ютуб-канал:

[https://www.youtube.com/
@LITERARY_EDUCATION](https://www.youtube.com/@LITERARY_EDUCATION)

Контакти:

osvitaliteraturna@gmail.com

Василь Шуляр,
доктор педагогічних наук, професор,
заслужений учитель України,
директор Інституту прикладної педагогіки

Проблемне конструювання формулювання теми літературного заняття

УДК 373.5.016:82.0

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340471>

Актуальність. Усе має свій початок, продовження і логічне завершення. Дещо ліричний початок, але він надзвичайно важливий для розуміння філософії сучасного літературного заняття.

«Початком» конструювання нової моделі літературного заняття є формулювання теми. Яким шляхом піти: обрати те, що закладено модельною програмою? Можливо. Головне — вчитель має пам'ятати, що модельна навчальна програма написана / розроблена передусім для словесника. У ній автори розкривають зміст літературної теми, орієнтують на групи результатів навчання та види читацької діяльності. Учителеві літератури важливо набути фахових навичок проблемно формулювати тему літературного заняття.

Метою статті є: запропонувати технологію формулювання теми літературного заняття на засадах технології проблемного навчання.

Завдання: виокремити компоненти і складники філософії конструювання моделі проблемного літературного заняття; розробити логіко-семіотичну модель на засадах філософії тріадності «Філософія конструювання теми проблемного літературного заняття»; запропонувати авторську типологічну класифікацію формулювань тем проблемних літературних занять; подати зразки формулювання тем літературного заняття на засадах технології проблемного навчання.

Учителю літератури важливо під час конструювання моделі літературного заняття одразу закласти

мотивувальний компонент. Його можна зреалізувати одним із можливих способів: створити життєву проблемну ситуацію, проблемні ситуації за текстом художнього твору або описаної ситуації / колізії / конфлікту між літературними персонажами. Відштовхнутися від риторичної назви власне самого художнього твору або риторичних фігур, які містять монологи / діалоги / репліки героїв твору. Або сформулювати тему літературного заняття, яка потребуватиме розв'язання проблеми або / і вирішення тієї чи іншої суперечності. Може бути достатньо варіантів. Головне — обрати стратегію літературної освіти учнів-читачів, яка буде спрямована на розвиток критичного мислення, творчого самовираження, здатності до самостійного пошуку відповіді на проблемні літературні запитання / завдання / задачі. Діалогова платформа літературного заняття має бути спрямована на співпрацю його суб'єктів у діалозі з художнім твором або / і літературно-мистецьким матеріалом, у якому закладено відкрито або приховано варіанти відповіді.

Забезпечення діалогової платформи літературного заняття стане можливим, якщо вчитель літератури продумує формулювання не тільки проблемних компетентнісних вправ (запитань, завдань, задач). Йому важливо набути професійних навичок формулювання теми літературних занять через проблему. Це і є той відносний початок у процесі конструювання моделі літературного заняття. Саме проблемне формулювання теми літературного заняття як невід'ємний складник у макроструктурі уроку або заняття сприяє тим:

- 1) активізації читацької діяльності учнів-читачів,
- 2) мотивувальній співпраці суб'єктів літературного заняття;
- 3) суб'єкт-суб'єктній і полісуб'єктній взаємодії з учнями-читачами / учителем літератури, де посередником є художній твір та / або літературно-мистецький матеріал;

- 4) реалізації принципів творчо- / тексто- / читацько- дитиноцентризму;
- 5) набуттю пізнавального / соціального / ціннісно-етичного досвіду учнів-читачів;
- 6) здатності розв'язувати проблеми / протиріччя, які закладені в текстах і підтекстах художньо-мистецьких творів;
- 7) розвиткові творчого самовираження під час читацької діяльності та співпраці із суб'єктами літературного заняття;
- 8) здатності критично мислити та безпечно й відповідально діяти / використовувати сучасні цифрові інструменти в неоднозначному інформаційно насиченому середовищі;
- 9) формуванню навичок до само- / взаємооцінювання своїх літературно-компетентнісних досягнень й учнів-читачів / однокласників;
- 10) виявленню свого Я, рівня літературного розвитку, своєї акмевершини як Людини Культури.

Реалізувати вище означене в моделі проблемного вивчення літератури зможемо, якщо враховуватимемо новий напрям у методиці літератури (і не тільки). Перспективною стратегією в умовах трансформації системи освіти загалом та літературної зокрема є педагогічний дизайн уроку / заняття. Цю проблему досліджують багато вчених: Анна-Марія Богосвятська (Богосвятська А.-М., 2015), Таїсія Смагіна (Смагіна Т. М., Шуневич О. М., 2021), Наталя Махровська (Махровська Н. А., Погромська Г. С., Колесник С., 2023), Маріан Бирка (Бирка М. Ф., 2024). Беремо за основу розуміння суті «педагогічного дизайну», який запропонував Г. МакАрдл (МакАрдл Г., 2011). Для нашого дослідження важливим є акцент ученого на потребі врахування проблем навчання і пошуку шляхів розв'язання з урахуванням моделі літературного заняття та рівнів літературної компетентності учнів-читачів. Означений напрям — дизайн літературного заняття — авторська перспектива репрезентації для вчителів-філологів.

Сучасна модель літературного заняття має спрямування на формування 5 читацьких компетентностей (як предметні) учнів-читачів, які узгоджуються з 11 ключовими компетентностями, 11 наскрізними вміннями і 4 групами результатів навчання. Цим має бути наповнене освітньо-культурологічне середовище літературного заняття.

Нового підходу, зважаючи на все, що вище названо, потребує і формулювання теми літературних занять. Базовим для будь-якої моделі літературного заняття мають бути три компоненти: ціннісно-етичний (формування націєорієнтованої Людини Культури), читацький (діяльнісно-предметний розвиток інтелектуального учня-читача) і мовленнєвий (усне і писемне) розвиток культурно орієнтованого мовця.

Традиційне формулювання теми літературного заняття за модельною навчальною програмою майлоймовірно викликати в учнів бажання читати / вивчати твір / творчість того чи іншого митця слова.

Крім того, формулювання, здійснені в науково-діловому стилі (наприклад «Життєвий шлях Рея Бредбері» або «Огляд роману «Вершники» Юрія Яновського»), навряд чи зацікавлять школярів, викличуть у них почуття радості / насолоди / бажання. Захоплення емоційними форматами формулювання хоч і сприятиме почуттєвому пробудженню, але може знівелювати принцип науковості у вивченні художнього твору чи літературної теми. Поеднання «емоцій» і «рацій» через проблему, на наше переконання і з огляду на багаторічний досвід, забезпечить діалогову платформу літературного заняття з новим методичним дизайном (останнє поняття «методичний дизайн літературного заняття» автор розкриє у практико орієнтованій монографії серії «Методика літератури, умотивована любов'ю», яка започаткована у 2024 році).

Компоненти і складники філософії конструювання моделі проблемного літературного заняття визначимо як занурення у проблемну ситуацію, що здійснюємо через формулювання теми літературного заняття як проблеми. Учні-читачі мають пройти шлях від емоційного напруження / проживання до раціонального усвідомлення своїх читацьких дій для розв'язання визначеної проблеми або/і того чи іншого протиріччя, яке сконструював учитель або/і воно наявне в тексті художнього / мистецького / літературно-критичного твору. Наступний складник, який маємо простежувати у сформульованій темі літературного заняття, — діяльнісний. Цей компонент визначатиме можливість формування читацьких навичок й умінь із допомогою уживання мовних конструкцій із використанням дієслів або/і віддієслівних іменників. Компетентнісний складник забезпечить формування читацької / літературної компетентності учнів-читачів. Також спрямований на досягнення планованих очікуваних результатів і появу особистісно й соціально значущого літературного продукту.

Вершинним і значущим у філософії конструювання проблемного літературного заняття є емоційно-ціннісний складник. Саме він спрямований на реалізацію принципу «дитиноцентризму». Зазначений складник передбачає формування націєорієнтованого інтелектуального учня-читача. Урахування емоційно-ціннісного складника потребує продуманості, вираженості й толерантності. Учні-читачів маємо поставити в ситуацію вибору ціннісно-етичної поведінкової моделі: підвести їх до прийняття персонального вибору системи цінностей та етичних норм, усвідомлення особистісної відповідальності, якщо вони хочуть бути Людьми Культури. Поеднання різних стилів формулювання й комбінування складників під час конструювання формулювання теми літературного заняття потребують мудрості, доречності й особистісного підходу.

Застосування такого підходу зосередить увагу учнів-читачів на головному / сутнісному / важливому. Читацькі дії будуть цілеспрямовані на глибоке сприйняття літературно-мистецького матеріалу. Співпра-

Інтегроване навчання

ця із художнім твором у такому форматі зорганізує учнів-читачів на заглиблення у тканину художнього / мистецького тексту. Діалогова платформа проблемного літературного заняття викличе низку емоцій / вражень / почуттів. Така співпраця з художнім твором сприятиме вмінню виокремлювати визначальне / сутнісне, цікаві образи й етичні сенси, відбирати образні вислови для побудови / розвитку / збагачення свого мовлення (усного й писемного). Кінцевий результат діалогової співпраці суб'єктів проблемного літературного заняття — націозорієнтований інтелектуальний учень-читач / учениця-читачка як Люди Культури.

Для реалізації означеного пропонуємо **авторську типологічну класифікацію формулювань тем проблемних літературних занять**:

- 1) за назвою художнього твору;
- 2) за набором літературних персонажів;
- 3) за фактами із біографії письменника;
- 4) із використанням факту творення художнього тексту;
- 5) за образним висловом із художнього твору;
- 6) з урахуванням власних назв у художніх творах;
- 7) за ідеєю / мотто / висловом критика / письменника;
- 8) із використанням риторичних фігур;
- 9) за незавершеною тезою / твердженням / висловом;
- 10) із комбінацією символів / ілюстративного матеріалу.

Візуалізуємо описане логіко-семіотичною моделлю на засадах філософії тріадності (рис. 1).

Рис. 1. Філософія конструювання теми проблемного літературного заняття
Джерело: авторська модель, 2024

Наведемо деякі зразки формулювання тем літературних занять за технологією проблемного навчання. Додамо декілька зразків із тренінгових занять з учителями літератури.

ОРІЄНТОВНІ ЗРАЗКИ ФОРМУЛЮВАНЬ ТЕМ ЛІТЕРАТУРНИХ ЗАНЯТЬ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ ПРОБЛЕМНОЮ НАВЧАННЯ (відповідно до авторської класифікації)

I. За образним висловом із художнього твору (із використанням фразеологізму)

1. Коли Маркевич заграв зі скрипачем Стером концерт Ліпінського, Тарас відчув себе на сьомому небі (Оксана Іваненко, «Тарасові шляхи»).

ХТО або ЩО ТАК ПІДНЕСЛО ТАРАСА?

2. Батько новонародженого... був просто на сьомому небі, що в життя приходить ще один Мамайчук (Олесь Гончар, «Тронка»).

ВІД ЧОГО або ВІД КОГО ТАК ТІШИВСЯ БАТЬКО?

3. Не дав і поїсти хлопцеві гаразд. Аж розсердилась Мотузчиха, а Якимові сміх: — Не хлібом єдиним жив буде чоловік, тітко Марино. Та після лікарні багацько і їсти ніззя (Андрій Головка, «Бур'ян»).

ЩО ТІШИЛО або МУЧИЛО ГЕРОІВ РОМАНУ «БУР'ЯН» АНДРІЯ ГОЛОВКА

4. Сотки, тисячі нещасних попадалися до рук козакам й мусили випити гірку до краю (Михайло Кочубинський, «Дорогою ціною»).

ЧИ ВИПИТА ЧАША ГІРКОГО ДО ДНА?

5. — Чого доброго, отак і проживе, — сказав після паузи Степура. — Заб'ється в щілину і всі бурі в ній пересидить. — Таким не заздрю, — сказав Богдан. — Оце вони й є ті, що «народжені повзати» (Олесь Гончар, «Людина і зброя»).

КОМУ або ЧОМУ НЕ ЗАЗДРИВ БОГДАН?

II. За фактами із біографії письменника

1. Розв'язка, видно, настане все ж не сьогодні, пізніше — це ж не до дна випита чаша (Микола Олійник, «Одержима»).

ЛЕСЯ УКРАЇНКА: «НЕ ВИПИТА ЧАША ДО ДНА» ...

2. Він відмовився зросійщувати словники української мови. І відмова ця коштувала йому волі. Могла насправді коштувати й життя. Але на нещадну прю із радянським свавіллям стали невідомі філологічні боги. (За книгою Аліни Акуленко «Короткі історії з великого життя», с. 5).

ХТО Ж ЦЕЙ ФІЛОЛОГІЧНИЙ БОГ?!

Або

Ітиметься сьогодні про людину-поневірянь... Про Бориса Антоненка-Давидовича. Ознайомившись із фактами біографії письменника, спробуйте розставити розділові знаки в реченні, щоб узгодити його з життєво-громадянською позицією письменника.

МОВНА МІСІЯ: ЗНИЩИТИ НЕМОЖЛИВО ЗДІЙСНИТИ

3. Усе життя він беріг вірність яблукатому коню. З вірністю дружині було набагато складніше. Хоча б тому, що кінь був ілюзорним і жив у давніх різдвяних колядках. Дружина ж була цілком реальна і жила й вчителювала в далекому селі. (За книгою Аліни Акуленко «Короткі історії з великого життя», с. 27).

НЕ ЗРАДИТИ ДРУЖИНУ Й ЯБЛУКАТОГО КОНЯ

Або

За оповідкою Аліни Акуленко про Олександра Довженка, творчість якого будемо вивчати, сформулюйте проблему для обговорення.

4. Усе було так гарно. А тоді гармонію його життя порушив анонімний лист. Писали не йому... Якби це сталося в наші дні, то одразу можна було б загуглити і дізнатися рядок за рядком, світлина за світлиною з акаунта в соціальних мережах усе про автора ЧИ авторку. (За книгою Аліни Акуленко «Короткі історії з великого життя», с. 44 у нашій редакції).

МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ: НЕЗДІЙСНЕНИЙ чи НЕЗДІЙСНЕНИЙ ВИБІР ВІЧНОГО РОМАНТИКА

5. Він народився 3 грудня 1722 року в родині шинкаря. Хоча шинкар той був козацького роду. Він міг обрати найпростіший шлях: стати спадковим шинкарем й доводити своїм життєвим шляхом, що істина — у вині.

Але він не став. Бо його істина була в іншому». (За книгою Аліни Акуленко «Короткі історії з великого життя», с. 76).

ІСТИНА ГРИГОРИЯ САВОВИЧА СКОВОРОДИ ХОВАЛАСЯ В ...

Продовжити тезу теми літературного заняття після ознайомлення із фактами з життя і творчості письменника.

III. За ідеєю / мотто / висловом критика / письменника

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

Завдання для учнів читачів: із тверджень критиків виокремити проблеми, які будуть досліджуватися впродовж вивчення творчості Миколи Хвильового. Із набору виокремлених проблем обрати ту, яка найбільше зацікавить учнів-читачів (однокласників).

1. З Хвильового безперечно цікава постать саме з художнього погляду: ще не вироблена, не вирізьблена, не докінчена навіть, але сильна. (Сергій Єфремов)
2. ... Хвильовий міцно зв'язаний з кращими традиціями української художньої літератури: можна сказати, що шукання Хвильового почалися там, де урвалися шукання Коцюбинського. (Максим Рильський, Ананій Лебідь).
3. «Я (Романтика)» художньо не досконала, це певний етап у пошуках автором свого стил... (Микола Зеров).
4. «Я (Романтика)» ... «силою своєю не має собі аналогій у новітній прозі». (Олександр Білецький)
5. Набагато є у світовій літературі таких творів трагічного звучання, в яких із вражаючою художньою силою були б відтворені драматичне роздвоєння реальності та ідеалів, внутрішній конфлікт революціонера, який потрапляє у виторжену революційними ідеями пастку. (Микола Жулинський)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття для дослідження:

1. У чому сила ще «не вирізьбленої» постаті Миколи Хвильового?
2. «Сильна» і «не докінчена» постать Миколи Хвильового...
3. ...«шукання Хвильового почалися там, де урвалися шукання Коцюбинського»...: стильовий обшир письменників.
4. «Я (Романтика)» — «художньо не досконала» чи/і «силою своєю не має аналогій у новітній прозі»?
5. Микола Хвильовий і «виторжена революційна ідеями пастка»: який вихід?

Методичний коментар: кожна із запропонованих проблем потребує коментаря від учителя; виокремлення певних фактів, які подані в підручнику або/і наявні в додатковій літературі / матеріалах; запропоноване автор апробував особисто в Котляревській школі наприкінці 90-х років; сценарії етюдних занять опубліковано в посібнику «Від мудрого письменника до творчого читача» (матеріали до етюдних занять із літератури в 11 класі. І частина): навчально-методичний посібник. — Тернопіль: СМП «Астон», 2001. — 280 с.».

ОСТАП ВИШНЯ. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

Твердження письменника:

1. Правда ... Тільки вона, правда, була поводитирем у своєму житті. Я ніколи не зрадив правди ... (Остап Вишня)
2. ...Треба — любити людину. Більш ніж самого себе ... (Остап Вишня)
3. Все життя гумористом! Господи! Збожеволіти можна від суму! (Остап Вишня)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженням письменника:

1. «Поводирі» по життю Остапа Вишні: хто вони?
2. Випробування Остапа Вишні: як зберегти себе, щоб «не збожеволіти від суму»?

Інтегроване навчання

Твердження письменників:

1. Остап Вишня — «дотепний, талановитий, але до дрібничок «літературного обивателя» ... «протестанта проти маленьких вад механізму». (За Дмитром Донцовим)
2. Низькопробної культури гумор Остапа Вишні. Остап Вишня — це криза нашого гумору... Недалеке майбутнє несе забуття Остапові. (Борис Антоненко-Давидович)
3. «Усмішки» Остапа Вишні я полюбив. Полюбив їх за те, що вони запашні, за те, що вони ніжні, за те, що вони жорстокі, за те, що вони смішні і водночас глибоко трагічні. (Микола Хвильовий)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженнями критиків:

1. Остап Вишня — «протестант проти маленьких вад механізму».
2. Остап Вишня — «криза нашого гумору».
3. За що можна полюбити «Усмішки» Остапа Вишні?

ЄВГЕН МАЛАНЮК. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

Твердження критиків:

1. ... особистість, яка не лише літературно, а ... її біографічно дала зразок національної повноти і великого національного серця. (Євген Маланюк про Григорія Чупринку)
2. Маланюк — весь протиставлення негативам українського минулого — шукає його формули й формули розв'язки для майбутнього. (Олег Ольжич)
3. ... в Маланюка «маніакальна патологічна ненависть до рідного краю»; «поет тьми і хаосу»; «опльовувач символу України». (Юрій Клен та критики про Євгена Маланюка)
4. Україна стане колись новою Елладою. Прекрасне піднесення цієї країни, лагідна вдача народу, його музичний хист, плодюча земля — колись обуряться. (Йоганн Готфрід Гардер)
5. Любити і ненавидіти Батьківщину дано геніям. Так немилосердно картати Україну міг лише той, що був готовий за неї віддати своє життя. Той, для кого вона у «кров і мускули вросла». (Мікулаш Неврлий)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженнями критиків:

1. Євген Маланюк — «зразок національної повноти і великого національного серця».
2. Євген Маланюк — «весь протиставлення негативам українського минулого»: формули розв'язок для майбутнього ...
3. Творчість Маланюка — «маніакальна патологічна ненависть до рідного краю» ...
4. Україна для Євгена Маланюка — «нова Еллада».
5. Геній-Маланюк... Він любив і ненавидів батьківщину ...

ЮРІЙ ЯНОВСЬКИЙ. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

Твердження письменників:

1. Наречена, для якої я жив ціле життя, їй присвятив сталева шпагу і за неї підставляв під мечі

важкий щит. Культура нації — звать її. (Юрій Яновський)

2. Юрій Яновський ... відкрив і завоював море, море в значенні не географічному..., а в ... психологічному, як окремий духовний комплекс... (Євген Маланюк)
3. Сидів допізна на юті, дивився на зорі, астральна якась нудьга, хочеться сказати до всіх нащадків, що ще не виходили з небуття (а вмрут, як і я), що я теж жив і дивився на ці сузір'я, і думав я не тільки те, що написав у книжках. (Юрій Яновський)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженнями письменників:

1. «Сталева шпага» і «важкий щит» посвята від Юрія Яновського.
2. «Духовний комплекс» Юрія Яновського: його складники.
3. Юрій Яновський: «... і думав я не тільки те, що написав у книжках».

Завдання для самостійного виконання: професійно-фахова рефлексія вчителя

Перечитайте твердження критиків про творчість Юрія Яновського. Сформулюйте проблемні теми літературного заняття.

ЮРІЙ ЯНОВСЬКИЙ.

ВІД «ЧОТИРЬОХ ШАБЕЛЬ» ДО «ВЕРШНИКІВ»

Він топтав «романтичні полини» ...

1. «Вершники» — надзвичайна симфонія про людей і добу, яку ми так тяжко переживаємо. (Григорій Костюк)
2. Ю. Яновський — ... романтик за світовідчуттям і світоглядом. (Максим Рильський)
3. Остаточно зійти з дистанції «Вершникам» не дав лише могутній талант письменника, вміння його наснажити епізоди твору («Шаланда в морі», «Дитинство», «Лист у вічність») таким загальнолюдським змістом, над яким не владний ніякий класовий пресинг. (Микола Наєнко)
4. ... оновлення романтичної традиції дала Яновському змогу «мішати прозу з віршами», епічні твори оздоблювати «численними ліричними місцями», активно використовувати символіку, фольклорні стилізації. (Дмитро Чижевський)

1. ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

Твердження письменників, літературознавців, методистів:

1. Сивочолий і мудрозорий,
Наче вийшов із Заповіту.
На вселюдським широкому полі
Український іде да Вінчі.
(Андрій Малишко)
2. В умовах власної держави Довженко виріс би на світового генія. (Євген Маланюк)
3. Довженко — це той, що замовкнув на півслові. (Євген Маланюк)
4. ...задокументувати правду життя, думки, почуття — у цьому була його потреба. (Юлія Солод)

5. Довженківський щоденник — це воістину енциклопедія страждань українського народу з головним образом сплюндрованої України. (Борис Степанишин)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженнями письменників, літературознавців, методистів:

1. Олександр Довженко — «український да Вінчі».
2. Олександр Довженко — світовий геній: чи виріс би «в умовах власної держави»?
3. Олександр Довженко — «це той, що замовкнув на півслові» ...
4. Олександр Довженко: у чому «була його потреба»?
5. Олександр Довженко: сплюндроване життя письменника у сплюндрованій Україні.

2. ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ. «ЗАЧАРОВАНА ДЕСНА»

Твердження за Біблією і письменника:

1. ... *прості Господні дороги,
І праведні ходять по них,
А грішні спіткнуться на них.*
(Осії — 14 : 10)
2. ... *бажання ... усвідомити свою природу на ранній досвітній зорі коло самих її первісних джерел.*
(Олександр Довженко)
3. *Митці покликані народом для того, аби показувати світові насамперед, що життя прекрасне.*
(Олександр Довженко)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженнями письменника:

1. Господні, праведні і грішні дороги літературних героїв кіноповісті «Зачарована Десна» Олександра Довженка.
2. Усвідомлення своєї «природи на ранній досвітній зорі» і її «первісних джерел» (за кіноповістю «Зачарована Десна» О. П. Довженка).
3. Завдання митця — «показувати насамперед, що життя прекрасне». Що змалював і що приховував Олександр Довженко? (За кіноповістю «Зачарована Десна» і записами «Щоденника» Олександра Довженка).

УЛАС САМЧУК. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ. «НАРІД ЧИ ЧЕРНЬ»

Твердження письменника:

1. ... *вглиблюватися в своє життя і шукати свого призначення ...
прикметою ...
думання.*
(Улас Самчук)
2. ... *віримо! О, як треба вірити!
Як багато віри мусить вмістити
В собі наша наболіла душа.*
(Улас Самчук)
3. ... *героїзм нашої доби — це праця.
Чорна і біла. Мозку й рук.*
(Улас Самчук)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженнями письменника:

1. Улас Самчук: формула «заглиблення у своє життя».
2. Що вміщує «наша наболіла душа»?.. (за творами Уласа Самчука).
3. «Героїзм нашої доби» ... Складники героїзму за часів Самчука і сучасного життя.

IV. З урахуванням власних назв у художніх творах

1. Арідник, щезник, чугайстер, лісовик і нявка як частина космоцентричного гуцульського світогляду в повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків».

ВІРА В МІФІЧНИХ ІСТОТ ЯК ДУХІВ ПРИРОДИ. НАСКІЛЬКИ ЦЕ ВАЖЛИВО / ЦІКАВО ЧИТАЧАМ ХХІ СТ.?

2. Міфологічні назви в контексті жанрових та стильових властивостей неоромантичної драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня».

МАВКА, ЛІСОВИК, ВОДЯНИК, РУСАЛКА, ПЕРЕЛЕСНИК, МАРИЩЕ, КУЦЬ, ЗЛИДНІ, ПОТЕРЧАТА — МІФІЧНІ ОБРАЗИ чи СИМВОЛИ КРАСИ, КОХАННЯ, ТВОРЧОСТІ, ДУХОВНОСТІ, НЕВМИРУЩОГО СВІТЛОГО Й ДОБРОГО В ДУШІ ЛЮДИНИ?

1. Збірний образ села Піски в романі Панаса Мирного та Івана Білика «Хіба ревуть воли, як ясла повні?».
2. Полтава як збірна назва образів-персонажів роману Ліни Костенко «Маруся Чурай».
3. Одеса — центр взаємодії героїв роману Юрія Яновського «Майстер корабля».
4. Образ «незайманої дівички Десни» у його взаємозв'язках із героями кіноповісті Олександра Довженка «Зачарована Десна».
(За Наталією Івахно, «Методика поглибленого вивчення власних назв у літературних творах», 2023 р., дисертаційне дослідження)

V. За набором літературних персонажів

1. Від Степана до Стефана: еволюція головного героя в романі Валер'яна Підмогильного «Місто».
2. Між Борулю і Берулю: невдалий крок від селянства до дворянства головного героя комедії Івана Карпенка-Карого.
3. Боруля — Беруля: помилка як причина нездійсненої мрії головного героя комедії Івана Карпенка-Карого «Мартин Боруля».
4. «...І воно, як віспа на житті — Мазайло!..»: утеча від свого українства головного героя сатиричної комедії Миколи Куліша «Мина Мазайло».
5. «Одині я — Мина Мазенін»: зміна власної національності головного героя п'єси Миколи Куліша «Мина Мазайло».
6. Малий Сашко і зрілий Олександр Петрович: двоплановість образу головного героя в кіноповісті Олександра Довженка «Зачарована Десна».
(За Наталією Івахно, «Методика поглибленого вивчення власних назв у літературних творах», 2023 р., дисертаційне дослідження)

VI. За набором літературних персонажів (*ціннісно-етичний складник*)

1. «Із неволі в Міцраїм» — «О межу к Палестині»: головний герой поеми Івана Франка «Мойсей» на шляху до національної мети.
 2. Душевне зцілення на кононівських полях — бажання ліричного героя новели Михайла Коцюбинського «Intermezzo».
 3. Еміграція до Канади як мета українського селянства кінця XIX — початку XX століття. Її зображення в новелі Василя Стефаника «Камінний хрест».
 4. Київ і Радченко — хто переможець і хто переможений? (за романом Валер'яна Підмогильного «Місто»).
 5. Київ, Курськ, Харків: збірний топонімікон та його роль у зображенні антагоністичних прагнень персонажів у трагікомедії Миколи Куліша «Мина Мазайло».
- (За Наталією Івахно, «Методика поглибленого вивчення власних назв у літературних творах», 2023 р., дисертаційне дослідження)

Висновки: автор запропонував варіанти способів формулювання теми літературного заняття на засадах технології проблемного навчання, за основу взяв позиції, які викладено в статті (Шуляр В. І., 2024); виокремлені компоненти і складники філософії конструювання моделі проблемного літературного заняття засвідчили свою перспективність і продуктивність у фаховій діяльності; свідченням є численні тренінги та відгуки вчителів літератури, які напроцьовували авторські варіанти формулювання теми як проблеми літературного заняття; розроблена логіко-семіотична модель на засадах філософії тріадності «Філософія конструювання теми проблемного літературного заняття» сприяє розвитку но-

вого мислення вчителів літератури для такого виду професійно-фахової організації співпраці суб'єктів літературного заняття; запропонована авторська типологічна класифікація формулювання тем проблемних літературних занять оптимізує ефективну роботу вчителя літератури на підготовчому етапі; подані зразки формулювання тем літературного заняття на засадах технології проблемного навчання полегшують учителям підготовку власних варіантів формулювання теми як проблеми літературних занять. **Перспективність** запропонованого може бути зреалізована за однією із модельних програм для 7—9 класів Нової української літератури як цілісний методичний продукт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шуляр В. І. Компетентнісні літературні вправи (зарубіжна література, інтегрований курс «Література») у 2-х частинах. Ч. 1 : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024а. — 197 с. — (Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»).
2. Шуляр В. І. Компетентнісні літературні вправи (зарубіжна література, інтегрований курс «Література») у 2-х частинах. Ч. 2 : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024б. — 210 с. — (Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»).
3. Шуляр В. І. Ноомодель інтелегентного читача. Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю» : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024в. — 202 с.
4. Шуляр В. І. Ціннісно-етичні норми і ставлення в системі літературної освіти учнів-читачів Нової української школи (теоретико-методологічна візія). I частина : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : ОІППО, 2022. — 225 с.
5. Шуляр В. І. Технологія проблемного навчання в системі компетентнісної літературної освіти // Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». — 2024г. — Випуск 56. — 178 с. — С. 17—24.

Вікторія Тусик,

учитель зарубіжної літератури,
Слободоболехівська гімназія імені Дмитра Квечка
Витвицької сільської ради
територіальної громади Калуського району
Івано-Франківської області

Кораліна у вирі випробувань Урок за повістю Ніла Геймана «Кораліна» (7 клас)

УДК 373.5.016: 821.09(410)(092)ГЕЙМАН

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340472>

Тема уроку: Ніл Гейман. «Кораліна». Казкові пригоди дівчинки Кораліни у фантастичному світі з іншими «татом» і «мамою». Випробування та відкриття Кораліни.

Мета уроку: розкрити особливості повісті-казки «Кораліна»; виразно читати, переказувати, вчити школярів підтверджувати свої думки художнім текстом; розвивати вміння аргументовано висловлювати власну думку під час опрацювання тексту, вчинків героїв / героїнь художньої реальності; сприяти формуванню в учнів / учениць кращих людських якостей, умінь критично оцінювати чужі й власні вчинки; виховувати у підлітків бажання шукати спільну мову з батьками.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: тексти твору, мультфільм «Кораліна в Країні Жахів» (режисер Г. Селік, 2009), роздатковий матеріал.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

Учитель. Сьогодні на нас чекає продовження захопливої подорожі у світ Ніла Геймана. Ми поговоримо про його твір «Кораліна», який на перший погляд може здатися казкою, але насправді торкається серйозних проблем, таких як родинні стосунки, самооцінка та пошук себе.

- Чи було у вас колись таке відчуття, що реальний світ недостатньо оцікавий, або ви не отримуєте достатньої уваги від своїх рідних?
 - Що ви змінили б у своєму житті?
- Сьогодні ми разом із Кораліною спробуємо ознаяти відповіді на ці питання.

II. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

Бліц-опитування.

- Як Джонси потрапили до старого будинку? Яким він був? Знайдіть описи в тексті.
- Хто жив у другій частині будинку? Яка роль цих героїв у системі образів твору?
- Схарактеризуйте життя сім'ї Джонсів. Які стосунки були між донькою й батьками? Чим займалися батьки?
- Як проводить дівчинка свої літні канікули? Що вона відчуває?
- Прочитайте уривок «Кораліна з мамою в універмазі». Якою змальовано маму? Про що мріє Кораліна?
- Як дівчинка потрапляє в «інший» світ? Коли? Чому?
- Розкажіть про життя в «іншому» світі та про його мешканців.
- Що сталося з батьками Кораліни?
- Як і чому Кораліна стає на двобій з «іншою» матір'ю?
- Хто допомагає дівчинці в боротьбі?
- Як вдається Кораліні перемогти «іншу» матір?
- Чи стаються зміни в душі дівчинки після мандрівки «іншим» світом?

III. Оголошення теми і мети уроку.

Уроки зарубіжної літератури

IV. Робота над темою.

Робота з текстом.

Напівтест. Завдання. Дописати варіанти відповідей, виділити правильну відповідь.

Зверніть увагу! У запропонованих варіантах може бути правильна відповідь, а може і не бути.

- Продовжіть речення: «Бути хоробрим, не означає не мати ...»
а) надії; б) _____; в) тривоги; г) віри
- Сусід-дивак Бобо дресував...
а) _____; б) собак; в) щурів; г) голубів
- Сусідки Кораліні міс Спінк та _____ за-молоду були ...
а) співачками; б) актрисами; в) танцюристками; г) _____
- В яку гру Кораліні запропонував грати тато?
а) піжмурки; б) _____; в) шахи; г) морський бій
- Яку страву Кораліна їла із задоволенням ...
а) картоплю; б) яєчно; в) _____; г) торт
- Що подарували дівчинці міс Примула та міс Форсібілла?
а) книгу; б) цукерки; в) _____; г) іграшку
- Яке місце радили обходити десятою дорогою міс Примула та міс Форсібілла?
а) _____; б) підвал; в) сад; г) горище
- Що дивного було у зовнішності другої мами та другого тата?
а) вуха; б) _____; в) ніс; г) очі
- Як звали _____ Кораліні?
а) Мурчик; б) Чорниш; в) Грейс; г) Мері
- Кораліна втопила ключ і руку другої мами в
а) колодязі; б) річці; в) озері; г) _____
- _____ містера Бобо назвали дівчинку ...
а) чарівниця; б) принцеса; в) _____; г) відьма
- Де були ув'язнені батьки Кораліні?
а) у шафі; б) у дзеркалі; в) _____; г) у підземеллі

Клоуз-тест.

_____ був старий-старезний. Під дахом у нього було _____, а під землею — льох, а довкола простирался здичавілий _____ величезних старих дерев.

Коралініна родина купила не весь дім — надто вже він був великий. Купили вони лишень _____ його.

А в тому старому домі жили-поживали й інші люди. Міс Примула й міс Форсібілла жили у помешканні, що _____ Коралініною квартирою, на _____ поверсі.

А _____ Коралініним помешканням, під самим дахом, жив схибнутий _____ із великими _____. Він признався Кораліні, що тренує _____ цирк, але нікому його не показує — поки що.

Батьки її працювали, щось там творили на своїх _____, а це означало, що їм можна було хтось скільки часу просиджувати _____. Кожен мав свій окремий кабінет.

З усіх дверей, які вона знайшла, _____ відчинялися й зачинялися. А _____ великі, різьблені, брунатні _____ двері в дальшому кутку вітальні — були замикані на замок.

Довідка: чотирнадцять, комп'ютерах, сад, вдома, горище, вусами, дерев'яні, будинок, над, тринадцятеро, частину, під, першому, дідуган, мишачий.

Літературний силует.

V. Рефлексія.

Мозковий штурм.

- «Що вас найбільше вразило у «іншому світі Кораліни?»
- «Як би ви почувалися, опинившись у світі Кораліни?»
- «Чи відчули ви, що цей світ ідеальний? Чому так або чому ні?»
- «Чи було б вам комфортно залишитися у цьому світі? Чому?»
- «Як ви вважаєте, чи легко було б повернутися до реальності після перебування у світі Кораліни?»
- «Які рішення ви приймали б на місці Кораліни? Чи спокусив би вас інший світ?»
- Ми побачили, що інший світ, створений для Кораліни, виглядає привабливо, але чи насправді він є безпечним та бажаним?
- Які приховані небезпеки можуть бути у такому світі?

Уроки зарубіжної літератури

- Що, на вашу думку, символізують ґудзики замість очей?
- Спробуймо дати свої поради батькам і дітям:
- бути уважними і толерантними;
 - знаходити час для спілкування;
 - не втрачати любові до життя;
 - поважати смаки та право на особистий простір інших;
 - пам'ятати, що гіперопіка — погано, так само, як і нестача уваги...

У ч и т е л ь. Твір «Кораліна» Ніла Геймана вчить кількох важливих життєвих уроків:

1. Цінувати те, що маєш — Кораліна спочатку невдоволена своїм життям і батьками, але згодом розуміє, наскільки вони їй дорогі, коли опиняється в небезпечному світі з «іншою матір'ю».
2. Бути хоробрим — головна героїня демонструє справжню сміливість, коли бореться зі злом, щоб урятувати своїх рідних і душі інших дітей.
3. Не довіряти зовнішньому блиску — інший світ виглядає привабливим, але за яскравістю хова-

ється темна небезпека. Це вчить критично ставитися до речей, що здаються надто гарними, щоб бути правдою.

4. Сила волі й рішучість — Кораліна не здається навіть тоді, коли все начебто втрачено. Це приклад наполегливості та внутрішньої сили.

5. Самостійність і дорослішання — протягом історії Кораліна дорослішає, вчиться приймати рішення і брати на себе відповідальність.

Це твір не лише про пригоди, а й про внутрішній розвиток, боротьбу зі страхами та пізнання себе.

VI. Підсумки та оцінювання.

VII. Домашнє завдання. Підготуватись до контрольної роботи.

Презентація до уроку

https://www.canva.com/design/DAGkCtk83Q8/LMx4ntlF-kMUpDMnliOeuQ/view?utm_content=DAGkCtk83Q8&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=uniqueLinks&utlId=h035483fd29

Ірина Рогова,

учитель зарубіжної літератури,
української мови та літератури,
НБК № 39 м. Києва

Щоб не опинитися у «світі спалених книжок»

Урок за романом Р. Бредбері «451° за Фаренгейтом» (9 клас)

УДК 373.5.016: 821.09(73)(092)БРЕДБЕРІ
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340473>

Тема. Катастрофа «світу спалених книг» у романі-антиутопії Рея Дугласа Бредбері «451° за Фаренгейтом».

© Ірина Рогова, 2025

Мета: формування *предметних компетентностей*: розкрити тематику та проблематику твору Рея Дугласа Бредбері «451° за Фаренгейтом», визначити роль особистості письменника в літературі; охарактеризувати роман як один із вершинних у творчості письменника; розвивати словниковий запас старшокласників, навички зв'язного мовлення, критичного мислення; виховувати у старшокласників потребу у високих естетичних та гуманних цінностях; формування *ключових компетентностей*: уміння вчитися: актуалізувати пізнавальну діяльність та критичне мислення учнів; *комунікативних*: навички

спілкування в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів інших людей; інформаційних: уміння визначати роль деталі в тексті; навички роботи з книгою; загальнокультурних: естетичний смак; вишукані читацькі вподобання; світогляд.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

II. Мотивація навчальної діяльності.

Вступне слово вчителя. Ще з давніх часів людство хвилює одне запитання: як зробити світ гармонійним, як досягти того, щоб усім жилося добре? Відповідь упродовж століть шукали видатні філософи, вчені. Переймався цим питанням і американський письменник Рей Дуглас Бредбері. Усю творчість письменника пронизує тривога за долю людства. Герої його творів — незвичайні, непередбачувані, сильні і сміливі. Їм доводиться кидати виклики і приймати їх, проходити випробування і виживати тоді, коли це майже неможливо.

Персонажі Р. Бредбері — одинаки, що кидаються в безнадійну сутичку, прагнучи не стільки перемогти, скільки ствердити свою людську гідність.

Любов до людини, ненависть до усього їй ворожою — до того, що заважає людині бути гідною цього гордого звання, — така рушійна сила творчості Рея Дугласа Бредбері. Ця нероздільна «любов-ненависть». Спробуємо сьогодні відчути і зрозуміти історію героїв книги американського письменника.

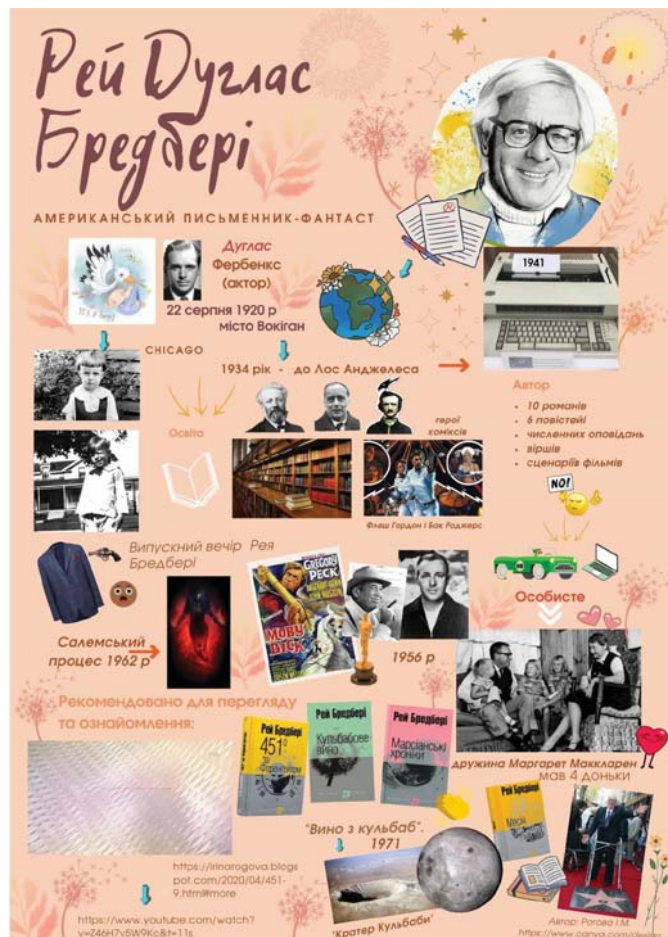
III. Оголошення теми й мети уроку

IV. Актуалізація опорних знань.

Учитель. Рей Дуглас Бредбері — це не просто популярний письменник, це людина, яка дивує наших сучасників своїм інтелектом, глибиною та метафоричністю думки та навіть можливістю бачити наперед. Його називають майстром фантастики й основоположником багатьох традицій цього жанру, одним з найбільш впливових письменників світу. Він же, у свою чергу, вважав за краще називати себе казкарем, який розповідає фантастичні історії. Я особисто була вражена творами, написаними в 50—60-х роках минулого століття, які так нагадують сьогоднішні. Пропоную знайомство з найвідомішим романом Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом».

Бесіда.

- Що з творів цього письменника ви вже вивчали? (Оповідання «Усмішка»).
- Що ви пам'ятаєте про Рея Дугласа Бредбері? Розглянемо інфографіку, аби пригадати факти біографії письменника.
- Де народився майбутній письменник і чим захоплювався?
- Що вам відомо про його творчість?
- Яким був Рей Бредбері в дорослому житті?

Коментар до інфографіки. Рей Бредбері народився 22 серпня 1920 року в місті Вокіган, штат Іллінойс. Друге ім'я — Дуглас — він отримав на честь знаменитого актора того часу Дугласа Фербенкса. Батько — Леонард Сполдінг Бредбері — був нащадком англійців-першопереселенців, мати — Марі Естер Моберг — шведкою. Бредбері — автор 10 романів, 6 повістей та численних оповідань та віршів (майже не перекладених українською).

Він був одружений з Маргарет Маккларен, від шлюбу з якою з'явилися на світ чотири доньки.

З дитинства, завдячуючи родинній легенді, Бредбері вважав себе праправнуком чаклунки, спаленої в часи Салемського процесу над відьмами в 1692 році. Пізніше, ставши письменником, Бредбері змальовуватиме у своїх оповіданнях відьом і чаклунів добрими персонажами, а іноді — загнаними жертвами переслідувань, які потребують нашого співчуття.

У дитинстві Рей був захоплений мрією про те, як одного разу, зайшовши до бібліотеки, він побачить там свої книжки поруч із «Чарівником країни Оз». Адже книжки на полицях розташовуються за алфавітом, отже, місце Бредбері — поруч із Баумом.

У 1930-х роках, у розпал Великої депресії, родина Бредбері переїхала до Лос-Анджелеса. Жили вони дуже бідно, і коли Рей закінчив курс середньої школи,

Уроки зарубіжної літератури

батьки навіть не змогли купити йому новий костюм. Парубкові довелося йти на випускний вечір у костюмі свого покійного дядька Лестера, який загинув від рук грабіжників. Дірки від куль на піджаку було акуратно заштопано.

Рею Бредбері не вдалося вступити до коледжу. Пізніше, у 1971 році, вийшла його стаття під назвою «Як замість коледжу я закінчив бібліотеки, або Думки підлітка, який побував на місяці в 1932».

У 1956 році Бредбері написав сценарій до фільму Джона Х'юстона «Мобі Дік», який отримав премію «Оскар» та увійшов до класики світового пригодницького кіно.

Про свою «літературну сім'ю» Бредбері писав так: «Жуль Верн був моїм батьком, Уеллс — мудрим дядечком. Едгар Аллан По доводився мені двоюрідним братом; він, як кажан, постійно мешкав у нас на темному горищі. Флеш Гордон і Бак Роджерс — мої брати і товариші. Ось вам і вся моя рідня. ...Ну, ким я ще міг стати, як не письменником-фантастом у такій сімейці».

Значно вплинула на долю письменника зустріч з однофамільцем, який підтримував його. Першим його видавцем був Волтер Бредбері, який, власне, і запропонував молодому письменникові об'єднати розрізнені оповідання в один цикл. Рей Бредбері назвав «Марсіанські хроніки» ненавмисним романом.

У 1971 році, після четвертої висадки людини на Місяць, з ініціативи екіпажу «Аполлон-15» на місячну карту нанесли «Кратер Кульбаби». Ця подія присвячена Рею Бредбері — авторові роману «Вино з кульбаб».

Стосовно цифрових бібліотек. «Оцифрування саме по собі не є розв'язанням проблем, все залежить від того, яке застосування йому знаходять. Якщо це спонукає людей до читання, добре, якщо ні, навіщо воно потрібне? Сам я відмовився оцифрувати мої книжки. Я люблю брати книжку в руки, вдихати її запах, відчувати її, носити з собою. З комп'ютером це неможливо!» На відміну від багатьох мешканців Сполучених Штатів, Бредбері не водив автомобіль. Про себе іронічно казав з цього приводу, що сучасні технічні досягнення викликали у нього паніку. Лише раз у житті скористався літаком...

Письменник був нагороджений численними нагородами та преміями. 1 квітня 2002 р., у Голлівуді (штат Каліфорнія, США) Рей Бредбері був присутній на голлівудській Алеї слави під час нагородження Зіркою за досягнення в кінематографі.

Ще за життя письменник вказав місце свого поховання — Вествудське кладовище на заході Лос-Анджелеса. Вибрав письменник і напис на надгробку: «Автор 451-го градуса за Фаренгейтом».

«Смерть — це форма розплати з космосом за чудову розкіш побути живим».

V. Вивчення нового матеріалу. Робота над темою уроку.

Учитель. Книжка — одне з найбільших чудес, створених людиною. Відтоді як люди навчилися писати, всю свою мудрість вони довірили саме книжкам.

Адже вони відкривають нам навколишній світ, допомагають уявити минуле та заглянути в майбутнє. Коли ж людина припиняє читати — вона перестає мислити. Але інколи це дуже вигідно тим, хто поставив за мету володіти світом. Також безоглядне прагнення до влади штовхає все людство до катастрофи.

- Які асоціації у вас виникають зі словом «катастрофа»?

Катастрофа (від давньогрецького катастрофῆ — «переворот, зверження; смерть») — велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких (або безповоротних) наслідків. Бредбері переніс дію свого роману в ті часи, коли книги почали спалювати за те, що вони змушують людей думати. Розглянемо інфографіку.

- Як ви думаєте, чому знак питання біля двох героїв?

Коментар учителя. Хмарина слів нам підказує, що в книжці йдеться саме про катастрофу, адже читач знайомиться зі світом, де панують небезпека, злість, страх, насильство. Порожнечу і попіл чинять чоловіки, професія яких переосмислена аж до протилежного. Батьки, а потім й їхні сини руйнують вогнем колишні думки, втілені у книжках, хоча за фахом вони — пожежники. Якесь іронія долі, що насправді спричинена постійним наглядом, підозрами і доносами, а це в свою чергу вже катастрофа деградації душі. Роман розкриває нам різні позиції головних героїв, які є абсолютною протилежністю світоглядних переконань юної Кларис та дорослого чоловіка-пожежника. Не все так однозначно, тому твір має багато питань та відповідей, внутрішніх змін та динамічного перебігу подій. Звернемось до часу та складних метафор, що описує ця книга.

- З'ясуємо, чому твір має таку назву.

«451° за Фаренгейтом» — це відображення життя людей постіндустріального суспільства, де панує повний контроль суспільства урядом. Читання книжок —

це найбільший кримінальний злочин, який жорстоко карається державою, а пожежники мають розпалювати вогонь.

451° за Фаренгейтом — температура, за якої горить папір, температура суспільного настрою та сердець мешканців антиінтелектуального світу. Саме таким постає життя людей майбутнього на сторінках роману Рея Бредбері. Думати, до речі, заборонено також. І, схоже, уряд країни досяг би своєї мети, змусивши націю відмовитися від усіх знань і почуттів, якби не пожежник, внутрішня свобода якого сягнула вище термометра за Фаренгейтом.

Із минулого звертаємо погляд до майбутнього. Над можливими розбіжностями розвитку людства у майбутньому замислювалося й замислюється багато людей. Одні письменники змальовували майбутнє як рай на землі, перемогу розуму, справедливості й технічного прогресу, інші — як загальну деградацію внаслідок надрозвитку техніки, глобальних катастроф, війн або втручання космічних прибульців. Письменник Рей Дуглас Бредбері, як і в новелі «Усмішка», в романі описує невтішне майбутнє. І не тому, що він песиміст: просто митець вважає своїм обов'язком застерегти людство від фатальних помилок, він подає надію, що кожне молоде покоління буде обачнішим, розумнішим, духовнішим за попереднє.

Робота з картою.

Розгляньте зображення та дайте відповідь на запитання, як виник задум написання роману Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом?»

Коментар вчителя. У 1930-ті роки автор роману жив в Лос-Анджелесі, де часто дивився фільми. Перед кожним з них традиційно показували кінохроніки, в яких фашисти спалювали на вогнищах книжки. Ці кадри зачепили Бредбері настільки, що викликали сльози, а потім вилилися в цілий роман. Потрібно відзначити, що Рей Бредбері часто бував у публічній бібліотеці в період Великої депресії. У цей непростий час книжки були кращими друзями письменника.

Ім'я та прізвище письменника

Історія написання роману

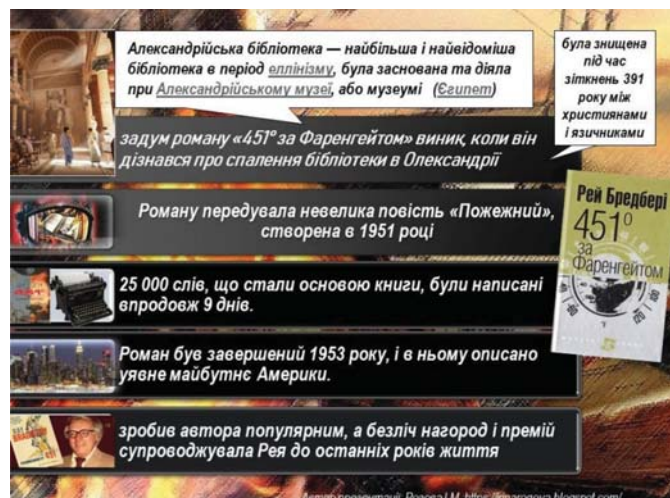
Головні герої

Жанр твору

Другорядні герої

Тема твору

Особисті враження

Доля бібліотек йому теж була небайдужа. Рей Бредбері також був вражений історичним фактом знищення бібліотеки в Олександрії 391 року.

Цікаво, що цей роман автор друкував на друкарській машинці, яку брав на прокат в публічній бібліотеці Лос-Анджелеса.

В основу роману ліг сюжет невиданого оповідання «Пожежний» і оповідання «Пішохід».

Уроки зарубіжної літератури

Уперше роман друкувався частинами в Playboy.

В СРСР вперше ця книга видана в 1956 році. Відгуки на роман були різноманітні — і негативні, і позитивні. Хоча навіть наявність негативних відгуків в ідеологічних журналах не призвела до заборони книги.

З'ясуймо тему твору.

Отже, про що насправді Рей Бредбері написав свою книгу «451° за Фаренгейтом»?

Коментар учителя. Нам розкривається майбутнє, в якому Америка оголосила книжки поза законом, а головний герой твору спалює залишки видань, щоб заробити собі на життя. Звичайно, Рей Бредбері переймався долею американців, але чи йдеться лише про співвітчизників. Скоріше за все проблеми твору стосуються всіх і кожного. Сам автор не раз заперечував, коли йому закидали критику проблем своєї країни. Письменника непокоїло те, як телебачення вбиває бажання читати книги. Сам Бредбері стверджував: «Турбувала мене не свобода, а люди, яких телебачення перетворює на несвідомих глядачів. «451° за Фаренгейтом» не про цензуру, а про недолугий вплив популярної культури через телебачення та новини, про розповсюдження величезних екранів та про бомбардування «фактиками». Усі програми на телебаченні не дають тобі нічого, окрім цих «фактиків». Вони скажуть вам, коли Наполеон народився, але не скажуть, ким він був насправді.

Отже, твір Рея Бредбері розкриває гостросоціальну проблематику життя суспільства, що не втрачає своєї актуальності протягом багатьох років.

Центральна тема роману — роль книжки в житті людини; важке прозріння особистості в тоталітарному суспільстві, яке втратило здатність самостійно мислити, аналізувати те, що відбувається, і робити власні висновки.

Інтерактивний прийом «Мозковий штурм».

Для українців характерно цікавитись майбутнім. Звідси й інтерес до передбачень мольфарів, бесіди

з екстрасенсами, увага до гороскопів. Майбутнє — це таїна, мрія або поезія, яка частенько насторожує та примушує замислитись. Рядки вірша улюбленої поетеси Ліни Костенко дуже співзвучні з темою, порушеною в романі «451° за Фаренгейтом» Рея Бредбері.

Вже почалось, мабуть, майбутнє.
Оце, либонь, вже почалось...
Не забувайте незабутнє,
воно вже інеем взялось!

І не знецінюйте коштовне,
не загубіться у юрбі.
Не проміняйте неповторне
на сто ерзаців у собі!

Минають фронди і жіронди,
минає славне і гучне.
Шукайте посмішку Джоконди,
вона ніколи не мине.

Любіть травинку, і тваринку,
і сонце завтрашнього дня,
вечірню в попелі жаринку,
шляхетну інохідь коня.

Згадайте в поспіху вагона,
в невідворотності зникань,
як рафаелівська Мадонна
у вічі дивиться вікам!

В епоху спорту і синтетики
людей велика ряснота.
Нехай тендітні пальці етики
торкнуться вам серце і уста.

- Подумайте, чи може цей вірш бути епіграфом до уроку і чому?
- Порівняйте проблематику роману Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом» та вірша Ліни Костенко.
(У романі «451° за Фаренгейтом» американського письменника Р. Д. Бредбері і у вірші української поетеси Л. В. Костенко автори порушують проблеми:
 - людини і природи;
 - користі і шкоди технічного прогресу;
 - відносин представників влади та народу в тоталітарному суспільстві;
 - цінності людського життя;
 - людини й мистецтва, художнього слова).

Учитель. Отже, увага до вічних цінностей, бажання зберегти і передати наступним поколінням означає «не загубитись» у юрбі. Сьогодні ми спробуємо почати з'ясувати, хто з героїв «не загубився у юрбі», а хто є носієм «масових цінностей» і що вони собою представляють. Продовжимо працювати над системою образів протягом наступного уроку.

- Дайте відповідь, що у «світі спалених книг» відбувається?

«Чиновники стверджують, що всі щасливі» — оті «всі» становлять юрбу, «загублених у юрбі». Вони свято вірять, що все просто чудово, що вони живуть заради розваги, як, власне, і слід жити. Проте абсолютне щастя — це утопія (фантазія, мрія, що не збувається).

- Розгляньте плакат. З'ясуйте, які твори належать до науково-фантастичної літератури. Запишіть у зошит визначення.

Науково-фантастична література — це художні твори, в яких автори під впливом науково-технічного прогресу намагаються в образній формі прогнозувати майбутнє, показувати прийдешню долю людства.

До речі! Бредбері не любив, коли його називали «письменником-фантастом». «Насправді я не зовсім фантаст. Такий ярлик мені довгий час навішували. Лише 20% моїх творів можна віднести до наукової фантастики. Решта — це «магічний реалізм», чи як там краще його класифікувати... Єдиний мій суто фантастичний роман «451 градус за Фаренгейтом». Усе, про що там розказано, може справді статися. І воно вже насправді відбувається», — розповідав він. Бредбері був впевнений, що людина має змінюватись сама і змінювати світ, хоча б у своїй уяві.

Утопія (у перекладі з грец. — місце, якого немає) — фантазія, вимисел, мрія, що не збудеться, не справдиться. Поняття утопія вперше з'явилося у однойменному творі Томаса Мора (так у його творі називався острів, на якому було створено ідеальне суспільство). Сьогодні утопія — це літературний жанр, наближений до наукової фантастики. Для нього характерна неабияка переконаність автора в бездоганності проголошеної ним ідеї.

Антиутопія — вигадане суспільство, яке є антитезою утопії. Зазвичай для нього характерний гнітючий суспільний контроль, що здійснюється авторитарним або тоталітарним урядом.

Уперше термін антиутопія вжив британський філософ і економіст Джон Стюарт Мілль 1868 р. У жанрі антиутопії писали Дж. Орвелл, О. Гакслі, Р. Д. Бредбері та інші.

Отже, твір Р. Бредбері — це роман-антиутопія, бо він розвінчує вигадане суспільство, тому що у ньому зневажається людська гідність, здійснюється тотальний контроль над кожним.

- Розгляньте таблицю, щоб познайомитись з героями книги.

Гай Монтег і Кларіс	головні герої роману Р. Бредбері «451° за Фаренгейтом»
Гай Монтег	пожежник, менестрель вогню
Кларіс Маклелен	сімнадцятилітня дівчина, нова сусідка Монтегів
Мілдред	дружина Гая Монтега, звичайна мешканка мегаполіса, любить переглядати телепередачі
Брандмейстер Бітті	капітан пожежної станції, начальник Монтега
Фабер	літній чоловік, колишній викладач англійської мови, безробітний
Гренджер	літній чоловік, ватажок інтелектуалів-вигнанців
Місіс Фелпс і місіс Бауелс	подруги Мілдред, теж захоплювалися переглядом телепередач
Літня жінка	мешканка старої частини міста, власниця бібліотеки

Питання в тому, чи стали вони частиною бездуховної маси, чи зіграли вони ключові ролі на екрані загальної катастрофи у «світі спалених книжок».

Простежимо протягом наступних уроків за ними як за героями улюблених серіалів, адже популярність телепередач так хвилювала самого письменника.

VI. Підбиття підсумків уроку.

- Бесіда.

— Про героїв якого часу йдеться в романі?
 — Які теми порушував автор?
 — Яке враження справив на вас прочитаний твір?
 — Продовжте речення: «твір Рея Дугласа Бредбері змусив мене замислитися над...».

Учитель. Ми всі хочемо жити в демократичному суспільстві, вільно ходити вулицями, читати книжки, милуватися природою, спілкуватися з рідними та однолітками, радіти життю і почуватися щасливими.

Домашнє завдання. 1. Щоб не стати мешканцем «світу спалених книг», прочитати першу та другу частини роману «451° за Фаренгейтом». Завершити роботу з карткою-шаблоном. 2. Дібрати та виписати цитати до образу головного героя Гая Монтега, який

працює пожежником і спалює книжки, щоб відповісти на питання: як Гай ставився до своєї роботи і що він відчуває, виконуючи свої професійні обов'язки?

Список використаних джерел

Розмова з Реєм Бредбері головного редактора журналу «Всесвіт»
Олега Микитенка (Журнал «Всесвіт», № 8, 1990 р.);
<https://zarlit.com/article/77.html>;
<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=406>;

<https://tvir.biographiya.com/analiz-451-gradus-za-farengjtom-bredberi/>;
<https://starylev.com.ua/news/pro-shcho-naspravdi-rey-bredberi-napysav-svoyu-knygu-451deg-za-farengjtom>;
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1038>;
<https://www.ukrlib.com.ua/review-zl/printit.php?tid=10304>;
<https://www.ukrlib.com.ua/tvory-zl/toauthor.php?id=3>;
<https://naurok.com.ua/cikl-urokiv-zarubizhno-literaturi-za-tvorchistyu-reya-bredberi-19191.html>;
<https://irinarogova.blogspot.com/2020/04/451-9.html>;

Світлана Гарна,

проректор з інноваційної та методичної роботи, доцент кафедри суспільно-гуманітарної та медійної освіти, кандидат педагогічних наук, Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Віталіна Козієва,

учитель української мови та літератури, зарубіжної літератури, Новодонецький заклад загальної середньої освіти I–III ступенів Новодонецької селищної ради Донецької області, викладач української мови та літератури, Олександрівський професійний аграрний ліцей

Комікс-адаптація як засіб мотивації учнів до читання

УДК 741.5:028.5

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340475>

Що таке комікс? У XXI ст. суспільство віддає перевагу візуально-образному вираженню думки, яке значно спрощує сприйняття інформації. Комікс — інформаційний продукт, який є зафіксованою на матеріальному носії зв'язною розповіддю, історією, відображеною в малюнках, які зазвичай супроводжуються короткими текстами. Термін «комікс» походить від англійського *comic* — комедійний, кумедний, комічний, смішний. Комікс є засобом швидкої й ефективної передачі інформації за рахунок одночасного використання графічних і вербальних компонентів. Його можна розглядати як окремий вид мистецтва і жанр літератури, що поступово набуває популярності.

«Батьком» коміксу вважається швейцарський художник і письменник Р. Тепфер. У 1837 р., намагаючись пояснити свої роботи, він висловив думку, що

комікс має змішану природу та складається із серії малюнків, виконаних у формі ескізу. Кожний малюнок супроводжується однією чи двома рядками тексту. Малюнки без тексту мали б неоднозначне тлумачення, текст без малюнків був би просто незрозумілим. Але разом вони складаються у своєрідний роман, проте настільки своєрідний, що він схожий на роман не більше, ніж на щось інше подібне [4, с. 11].

Коротке тлумачення коміксу як історії, розказаної в малюнках, з'явилося після публікації в серйозних наукових французьких видання низки статей про цей вид мистецтва. Поштовхом такої зацікавленості став Перший конгрес, присвячений коміксу (Італія, 1965). Ширше тлумачення знаходимо у французькому енциклопедичному словнику П. Ларусса (1982): «Послідовність малюнків, що супроводжуються текстом, який описує дію, що переходить з малюнка в малюнок, тим самим забезпечуючи неперервність історії» [4, с. 3].

Розглядаючи поняття коміксу, учені не полишають спроб визначити, який компонент — графічний чи текстово-вербальний — є провідним. Зокрема, у «Літературознавчій енциклопедії» (авт.-уклад. Ю. Ковалів) віддається перевага останньому [2, с. 508]. Французький учений Ф. Лакасен називає комікс примиренням

малюнка та слова в розповіді, де головне семіотичне навантаження припадає на малюнок [5]. Низка науковців звертає увагу на те, що комікс є поліграфічним інформаційним продуктом (Ж.-Б. Ренар, Б. Петерс).

Отже, комікс розглядаємо як сукупність мотивувальних знаків, образів та символів, що породжують значення різними способами, створюючи код, який читач має проінтерпретувати [3].

Історія виникнення коміксу. Коли точно було створено перший комікс — невідомо. Знайдені в гробниці давньоєгипетського писаря Мени картини С. МакКлауд відносять до коміксів. Створені понад тридцять два століття тому зображення послідовно розповідають історію збору врожаю та обробки зерна, а читаються вони зигзагами, знизу вгору. У 1519 році під час завоювання Мексики іспанський конкістадор Е. Кортес знайшов ацтекський комікс — розкладну книгу про подвиги героя на ім'я Коготь тигра. Твір так само, як і давньоєгипетські, читається зигзагами, але вже справа наліво.

Появі перших коміксів передували також політичні жарякатури XVIII століття англійського художника Вільяма Хогарта. Це були серії малюнків, об'єднаних спільною думкою.

Діяльність швейцарського графіка Рудольфа Тепфера та німецького графіка Вільгельма Буша стала новим етапом розвитку мистецтва створення коміксів. Світову славу Р. Тепферу принесла «Історія пана Вйо-Буа». Він також автор монографії «Досвід фізіогноміки», у якій представлено теоретичну основу автографії. Тому його вважають ще й першим теоретиком коміксу. В. Буш прославився віршованою серією «Макс і Моріц», що розповідає про двох шибеників.

Першим американським коміксом стала історія в малюнках під назвою «Ведмежата і тигр», яка була надрукована у 1892 році. В Європі комікси з'явилися на початку XX століття, але широкої популярності вони набули після Другої світової війни. Згодом у деяких державах та країнах із розвинутою індустрією у малюваних історіях з'явилася своя назва: у Франції *bande dessinée* (малювана стрічка) або *BD*, у Японії — *манга*.

На початку XXI століття комікси отримали нове втілення за рахунок нових комп'ютерних технологій, що використовуються у розмальовуванні коміксів, а також цілої низки талановитих художників, таких як Ешлі Вуд, Тод Макфарлейн, Сем Кіт, Паоло Рівера, Грег Капуло, Умберто Рамос, Джузеппе Камунколі, Том Мур та інші.

Історія розвитку коміксу в Україні. Предтечами сучасних українських коміксів вважають київський лубок, де зображення розповідали історії, та дерев'яні матриці XII століття, за допомогою яких на тканину наносили малюнки [1].

У XX столітті в Україні комікси популяризувалися переважно в дитячих журналах, деякий час на агітаційних плакатах. Лише в 1982 році київське видавництво «Веселка» опублікувало перший повноцінний комікс українською — «Де ростуть пиріжки з маком» письменника та ілюстратора Валерія Горбачова. У

1984 році вийшла його перша з восьми дитячих книжок про поросятко Хрюшу.

Відома ціла низка українських історичних коміксів, а саме: «Похід князя Олега на Царгород» Юрія Логвина (1991); «Бій богатирів» та «Облога печенігами Києва» Сергія Позняка (1991); «Перші київські князі» Олексія Капнинського (1994); «Марк Пиріг, запорожець» Вадима Карпенка та Олександра Гайдученка (1992), «Буйвітер» Костянтина Сулими (1995).

Хоча традиції коміксів 1990-х частково забуті, а більшість серій обірвались на першому випуску, графіка поступово знову набирає популярності. В Україні виходять комікси: знаменита історична оповідь Ігоря Баранька «Максим Оса» (2008); козацька пригодницька оповідь «Дагопак» (2012); стімпанк-фентезі «Воля», антиутопія «Серед овець» та друга частини адаптації роману Івана Франка «Герой поневоли» (2017). Нині сучасні автори та ілюстратори працюють над створенням нових сюжетів.

Стильові особливості коміксу. Комікси можуть бути будь-якими і за літературним жанром, і за стилем малювання. У форсі коміксів адаптуються навіть твори класиків літератури. Щоправда історично склалося, що найпоширеніші жанри коміксу — пригоди та карикатура.

Відомий коміксист Вілл Айснер, автор книг з історії та теорії коміксу, визначав цей вид мистецтва як «мистецтво послідовності» або «мистецтво зображати послідовність». І справді, головна ознака коміксу — зображення на одному аркуші подій, що відбуваються. Найчастіше ці події розміщуються в окремих кадрах, хоча іноді різночасні події у загальному об'єднаному просторі поєднуються.

Іншою невід'ємною рисою коміксу є включення зображення і тексту в єдину композицію кадру. Зазвичай тексти (це можуть бути репліки та думки персонажів, а також коментарі та «закадровий текст» автора) розміщуються у спеціально відведених рамках. Форма і колір цих рамок може змінюватись, але найчастіше митці виходять із усталених традицій коміксу, що визначають символічну відповідність форми тому чи тому виду тексту (наприклад, «балони» переважно містять пряму мову, «хмарка» — роздуми).

Малюнок у коміксі має певну частку умовності. Він спрощується для швидкості малювання та зручності сприйняття й ідентифікації читача з персонажем.

За обсягом комікси варіюються від коротких «смужок» із кількох (зазвичай трьох) картинок до об'ємних графічних романів і серіалів із безліччю випусків.

Технологія створення коміксу. Головне завдання у створенні коміксу — пам'ятати, що комікс — це не набір малюнків, а історія, яка має бути цікавою.

Починати роботу треба з ідеї. Щоб комікс було зручно читати, кадри слід зручно розташувати, тому наступним важливим етапом є розкадрування.

Іншою не менш важливою деталлю є текст, який міститься в «словесних бульбашках», «баблах». Для різних типів мови використовуються різні види пухирів. Так, розповідь автора прописується у прямокутно-

му вікні без хвостика. Репліка героя залежно від характеру мови може міститися в овальній чи прямокутній рамочці з хвостиком, що вказує на того, хто вимовляє цю репліку. Якщо контур рамочки виділити не суцільною лінією, а контуром, ми отримаємо шепіт.

У процесі створення коміксу беруть участь люди кількох професій. Сценарист пише історію, прописує головних героїв, їхні репліки, розвиток подій. Переважно для створення коміксів наймаються професійні сценаристи. Розкадрувальник виділяє зі сценарію окремі кадри, моменти, ключові події. Редактор обробляє текст, поміщає їх у бульбашки, розміщує у кадрі. Художник промальовує історію, оформляє кожну сторінку. Художник коміксів має вміння малювати все. Намалювати одну сторінку коміксу — це не просто створити портрет чи натюрморт із кількох предметів. Художнику доводиться зображати навколишній світ у найдрібніших деталях, адже інакше комікс виглядатиме некрасиво.

Загалом нині стандартний комікс складається з таких деталей: обкладинка, яка передає основне значення коміксу; фронтиспис — малюнок перед титульним аркушем, який дає читачеві можливість більше дізнатися про комікс; титульний лист, на якому можуть розміщений короткий вступ, імена авторів, художників тощо; основна частина — це сторінки, кількість яких не обмежена, але в стандартних коміксах їх від двадцяти до сорока.

Рис. 1. Чарльз Діккенс.
«Різдвяна пісня в прозі».

Автор – Віталіна Козієва. Скриншот

Рис. 3. Р. Бредбері. «Усмішка». Автор – Ольга Клець. Скриншот

Отже, комікси можуть розповісти історію справді унікальною мовою. Додаючи зображення з емоціями, через комікс можна «пробитися» до душі читача. Зазвичай створити свій комікс може лише той, хто вміє малювати. Однак тепер, з появою спеціальних онлайн-генераторів для створення коміксів, це твердження не актуальне. Комікси може готувати будь-хто.

Сьогодні як ніколи гостро постає питання адаптації навчання для українських учнів, докорінного перегляду підходів, засобів, прийомів, методів навчання літературі. Тому відділом мовно-літературної та мистецької освіти Донецького обласного інституту післядипломної освіти у 2023 році організовано роботу творчої групи «Дидактичне забезпечення до уроків зарубіжної літератури» (керівники: Світлана Гарна, Вікторія Щербатюк, Тетяна Ковальова). Діяльність творчої групи словесників Донеччини спрямована на поповнення методичного кейсу учителів Нової української школи оригінальним та креативним дидактичним матеріалом для проведення уроків зарубіжної літератури в 6 класі. Творчим продуктом групи буде збірник коміксів до уроків зарубіжної літератури у 6 класі НУШ. Видання міститиме комікси до кожної монографічної теми 6 класу та методичні коментарі щодо роботи з ними. Як зразок пропонуємо елементи коміксів до творів зарубіжної літератури в 6 класі (рис. 1–3).

Рис. 2. Балада «Король Лір та його дочки».

Автор – Інна Шумакова. Скриншот

Список використаних джерел

1. Белов Д. Комікс як продукт інформаційної культури. URL : http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3841&omiks-yak-produkt-informatsijnoi-kulturi&catid=81&Itemid=415.
2. Літературознавча енциклопедія : у 2-х т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т. 1. 608 с.
3. Підпригора С. Українська графічна проза на шляху до популярності. Ideo-grafka. 2016. 11.02. URL : <https://www.ideo-grafka.com/ukrainian-grafik-novels>.
4. Baron-Carvais A. La Bande dessinée. 2007. 128 p. URL : <https://www.cairn.info/la-bande-dessinee--9782130561071.htm>.
5. Lacassin F. Pour im neuvieme art: la BD. Paris : Editions Slatkine, 1982. 508 p.

Людмила Коткова,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
філологічних дисциплін та методики їх викладання,
Чернігівський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського

Стилізація як засіб розвитку літературної компетентності учнів 9-11 класів

УДК 82-995:373.5.016:821.09(477)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340477>

У сучасній школі одним із пріоритетних завдань є розвиток читацької та літературної компетентності учнів. Нерідко старшокласники сприймають художній текст поверхово: сюжет, емоції, кілька яскравих образів. Водночас відчуття стилю, авторської манери, специфічної інтонації й образності часто залишаються поза увагою. Саме тому актуальним стає пошук методів, які допомагають школярам не лише інтелектуально, а й емоційно відчувати різницю між письменниками, збагнути, як кожен автор «говорить» зі світом через власну мову. Одним із таких методів є стилізація — вправи зі створення текстів у стилі відомих письменників або аналіз авторських особливостей через порівняння варіантів викладу однієї думки.

Практика стилізації дає змогу поєднати мовний і літературний компоненти навчання, забезпечити інтегрований підхід, розвивати як аналітичні, так і творчі навички учнів. Завдяки таким завданням учні бачать, що мова — це не лише пунктуація й орфографія, а передусім простір для творчості, індивідуальності, художнього осмислення світу, а література — не лише сукупність творів, обов'язкових для вивчення, а живий діалог поколінь, духовний досвід, закодований у слові, який відкривається по-новому завдяки вдумливому читанню, аналізу й спробам творчої стилізації. Для вчителя ж це можливість оживити урок, дати матеріал, що працює на зацікавлення й мотивацію.

© Людмила Коткова, 2025

Метою запропонованої методики є формування в учнів уміння впізнавати й описувати індивідуальний стиль письменників, а також розвивати їхні навички у сфері творчого письма. Завдання, які постають перед педагогом, можна сформулювати так: ознайомити старшокласників із поняттями «індивідуальний стиль», «художні засоби», «стилізація»; навчити аналізувати текст на рівні лексики, синтаксису, образної системи; виробити вміння порівнювати авторські тексти з власними спробами наслідування тощо. Очікувані результати включають здатність учнів визначати характерні мовні маркери стилю, виявляти закономірності побудови художнього тексту, створювати власні стилізації та робити висновки про взаємозв'язок між епохою, світоглядом автора і його художньою манерою.

Теоретичною основою статті є поняття стилю, художнього засобу й стилізації. Індивідуальний стиль — це сукупність мовних і художніх особливостей, притаманних конкретному письменнику, що робить його тексти впізнаваними. Художні засоби — це інструменти, за допомогою яких автор виражає свої думки та почуття (метафори, епітети, порівняння, інверсії, повтори, алегорії тощо). Стилізація — свідоме відтворення або наслідування стилю іншого автора, що в навчанні використовують як метод відчуття індивідуальної манери. Важливо відрізнити стилізацію від пародії: перша не має на меті висміювання, а прагне до занурення в авторську естетику.

Центральним матеріалом для роботи можуть стати різні виклади одного нейтрального тексту, стилізовані під різних українських письменників. Пропонуємо фрагменти для аналізу.

Нейтральний текст (оригінал).

Сьогодні в класі було тихо. Учні працювали самостійно. Хтось писав конспект, хтось закінчував домашнє завдання. Я спостерігала за ними й думала про те, як змінилися за рік. Декого не впізнати — на-

стільки подорослішали. Надворі світило сонце. На душі було спокійно.

Григорій Сковорода (1722—1794).

У тиші класу, як у саду духу, кожен трудився самостійно. Один писав — і то був плід; інший міркував — і то була пісня розуму. Я ж споглядав те дійство, як мандрівник душі. Як змінились вони — ніби дозрілі колоски, що вже нахилилися до істини. За вікном — світло, у серці — мир.

Іван Франко (1856—1916).

Клас, мов лабораторія свідомості, де учні зосереджено працюють, а я, споглядаючи їхні постаті, бачу в кожному ту глибоку внутрішню боротьбу — між дитячим і дорослим, між учорашнім незнанням і завтрашньою правдою, і вражений тим, як дехто, мов справжній коваль власної долі, зумів збудувати себе наново, я відчуваю, що в цій зосередженій тиші панує той високий спокій, який властивий мислячому духові.

Михайло Коцюбинський (1864—1913).

Тиша в класі лежала м'яко, як промінь на віконній рамі. Діти писали, схилившись над зошитами. Їхні обличчя були світлі й зосереджені, як ранковий туман над полем. Я дивився — і серце тихо щеміло. Вони змінились. Увійшли в час. Сонце торкалося шибок, а душа мовчки всміхалась.

Всеволод Нестайко (1930—2014).

У класі було тихо, підозріло тихо! Ніхто не хрумтів чипсами, не крутився, не зникав «у туалет і назад за годину». Просто сиділи й писали. Я аж розгубився. Подорослішали, еге ж! Уже майже не ті, хто на початку року запитував, чи «це буде на НМТ». Сонце світить. А вчителька — щаслива, але насторожена.

Мирослав Дочинець (нар. 1959).

Клас сьогодні був тихим, як джерело перед світанком. Кожен трудився: хто з олівцем, хто з думкою. А я споглядав. Не для контролю, для розуміння. Бо діти за рік стали старшими — не віком, глибиною. Сонце торкалось шиб, а я дякував: за цей день, за спокій, за те, що маю кого вчити й від кого вчитись.

Юрко Іздрик (нар. 1962).

Тиша
клас — як недописаний вірш
хтось пише
хтось тоне в собі
я дивлюсь
і не шукаю сенсу
вони змінились
і я теж
сонце — як вікно в інше «тепер»

Андрій Кокотюха (нар. 1970).

У класі — тиша, як у напруженому детективі перед фіналом. Вони щось пишуть, але в кожного — своя

справа: один — конспект, інший — шпаргалку на випадок «а раптом перевірять». Дивлюсь — а за рік виросли. Не всі. Але тих, що виросли, — видно з першого погляду. Сонце світить, але за вікном — ще не кінець історії.

Сергій Жадан (нар. 1974).

У класі тихо,
як на вокзалі після останнього потягу.
Вони пишуть —
серйозно, зосереджено, майже доросло,
я дивлюсь і думаю, як швидко все
обертається:
ще вчора — сміх, дурниці,
«а можна переслати?»,
а тепер — тиша.
Сонце б'ється в скло,
і всім нам хочеться просто
не зникнути.

Стилізація фрагментів на уроках літератури дає школярам змогу здійснити своєрідну «подорож у часі» від світу одного письменника до іншого, ніби перемикаючись між різними духовними та художніми вимірами. Такий прийом допомагає не лише краще зрозуміти естетику митця, а й відчутти красу й багатство українського слова, навчитися уважно спостерігати за його інтонаційними відтінками. Учні поступово усвідомлюють: щоб збагнути стиль автора, потрібно читати його твори вдумливо й не поспіхом, занурюючись у їхню образну систему. Саме тоді література відкривається як джерело духовного збагачення, яке дає силу й натхнення. Тож закликаючи школярів читати й перечитувати добру літературу, ми не лише вчимо їх аналізувати тексти, а й виховуємо емоційно чутливу, культурно розвинену особистість.

Щоб використання стилізованих фрагментів на уроці української мови та літератури не обмежувалося лише демонстрацією, доцільно поєднувати їх із різними видами вправ. Завдяки такій роботі учні не просто читають і впізнають авторську манеру, а й активно аналізують художні засоби, експериментують зі стилями та створюють власні тексти.

Наприклад, на першому етапі учні читають фрагменти творів українських письменників і визначають їхній емоційний настрій. На другому — заповнюють таблицю «Мовні та стильові особливості», виписуючи конкретні художні засоби та роблячи висновки про загальну манеру письма. На третьому етапі можна провести порівняльний аналіз: які риси спільні в запропонованих стилізованих фрагментах і оригінальних авторських. Четвертий етап передбачає творче завдання — написати власний твір у стилі одного з обраних авторів або поєднати ознаки двох стилів у єдиному тексті. Окремою цікавою вправою може стати «інтерпретаційне коло»: учні обговорюють, як змінюється зміст і сприйняття тексту залежно від стилю, що втрачається й що набувається в кожній версії.

Для зручності пропонуємо приклад таблиці.

Таблиця 1

«Мовні особливості творів»

Автор	Мовні особливості оригінальних творів письменників(епітети, метафори, порівняння тощо)*	Стильові особливості (ритм, синтаксис, настрій, інтонація)	Мовні особливості стилізованих фрагментів (епітети, метафори, порівняння тощо)
Григорій Сковорода		філософічність, символічні образи, афористичність	«сад духу», «пісня розуму», «дозрілі колоски», «колоски нахилилися до істини»
Іван Франко		розгорнуті речення, інтелектуальна глибина, пафос мислення, громадянська інтонація, мотив боротьби	«лабораторія свідомості», «коваль власної долі», «зумів збудувати себе наново», «в цій зосередженій тиші панує той високий спокій»
Михайло Коцюбинський		кольоропис, пейзажність, сенсорні відчуття, плин почуттів	«тиша лежала м'яко», «світлі обличчя як ранковий туман над полем», «увійшли в час», «сонце торкалося шибок», «душа мовчки всміхалась»

*У цей стовпець учні виписують художні образи із запропонованих учителем творів

Всеволод Нестайко		легка іронія, розмовна інтонація, динаміка	«підозріло тихо», гумор, побутова деталізація
Мирослав Дочинець		медитативність, філософська простота, афористичність, екзистенційна атмосфера	«джерело перед світанком», «старші глибиною», «дякував за цей день, за спокій, за те, що маю кого вчити й від кого вчитись»
Юрко Іздрик		відсутність пунктуації, мінімалізм, екзистенційність	фрагментарність, вільний вірш, «клас — як недописаний вірш», «сонце — як вікно в інше «тепер»»
Андрій Кокотюха		напружена оповідь, детективний сюжет, деталі буденності	«тиша, як у напруженому детективі», «шпаргалка», «за вікном — ще не кінець історії»
Сергій Жадан		музичний ритм вільного вірша, урбаністичні образи, суміш романтизму й буденності	«тихо, як на вокзалі», «сонце б'ється в скло», «і всім нам хочеться просто не зникнути»

Для оцінювання таких завдань важливо враховувати як точність спостережень, так і творчість у виконанні. Пропонуємо критерії: 1) уміння знаходити й називати художні засоби (до 3 балів), 2) здатність робити висновки про стиль (до 3 балів), 3) відповідність творчих завдань обраному стилю (до 3 балів), 4) оригінальність і глибина власних текстів (до 3 балів). На нашу думку, учитель має поєднувати мовний аналіз із розвитком творчого письма.

Нижче подаємо ще низку завдань, які можна використовувати як окремо, так і в комплексі, залежно від навчальних цілей та рівня підготовленості класу.

Завдання 1. «Упізнай автора»
Учням пропонують стилізовані фрагменти без зазначення імен авторів. Завдання — визначити, під стиль кого з письменників вони написані, аргументувати відповідь з покликанням на характерні мовні й образні особливості митців.
Методичний коментар. Вправа розвиває вміння спостерігати стилістичні маркери: наприклад, довгі синтаксичні конструкції в І. Франка, кольорові описи в М. Коцюбинського, урбаністичну інтонацію С. Жадана тощо.

Таблиця 2
Приклад аргументації до завдання «Упізнай автора»

Фрагмент (стилізація)	Характерні риси	Імовірний автор
«У тиші класу, як у саду духу...»	філософічність, алегорії, образ колосків	Григорій Сковорода
«Клас, мов лабораторія свідомості...»	пафос, боротьба, метафора коваля долі	Іван Франко
«У класі тихо, як на вокзалі після останнього потягу»	урбаністичний образ, метафора самотності	Сергій Жадан

Завдання 2. «Заміни художній засіб»
У кожному фрагменті учні знаходять один-два виразні художні засоби (метафору, порівняння, епітет) і пробують замінити їх іншими, але в стилі цього ж автора.
Наприклад, у М. Коцюбинського «тиша лежала м'яко, як промінь на віконній рамі». *Завдання:* замінити порівняння, але так, щоб воно залишилося в «кольорописній» і сенсорній манері М. Коцюбинського.
Методичний коментар. Учні тренуються бачити закономірності образотворення в конкретного письменника.

Таблиця 3
Приклад до завдання «Заміни художній засіб»

Автор	Фрагмент (стилізація)	Художній засіб	Завдання для учня
Григорій Сковорода	«У тиші класу, як у саду духу...»	порівняння, метафора	Замініть порівняння на інше (наприклад: «як у храмі слова»), зберігаючи філософський тон

Михайло Коцюбинський	«Тиша в класі лежала м'яко, як промінь на віконній рамі»	порівняння	Замініть порівняння, використавши інший природний образ (наприклад: «як подих вітру над травною»)
Всеволод Нестайко	«У класі було тихо, підозріло тихо!»	повтор + експресія	Переформулюйте повтор у гумористичний манері («тихо-тихо, аж вуха лоскоче»)

Ключі для завдання «Заміни художній засіб»:
Г. Сковорода. Порівняння мають бути у філософському, символічному ключі: *сад, храм, колос, світло істини, зерно духу*. Якщо дитина пише «як на вечірці», це стилістично не підходить.
М. Коцюбинський. Образи природи, кольори, світло-тінь: *як тінь дерева, як росинка на траві, як сонячна пляма*.
В. Нестайко. Легка іронія, гумористичний ефект, перебільшення: *так тихо, що навіть муха злякалась, тихо-тихо, як перед вибухом сміху*.

Завдання 3. «Відредагуй невідповідність»
Учням пропонують той самий фрагмент, але з навмисними вставками, які стилістично не відповідають автору (наприклад, у Г. Сковороди вставити жаргонізм, у С. Жадана — архаїзм).
Завдання: у кожному фрагменті знайдіть «зайвий» елемент — щось, що не відповідає стилю. Виправте.
Наприклад: у Г. Сковороди раптом з'являється слово «лайк» — замінити його стилістично доречним; у С. Жадана трапляється слово «супротивник» — підберіть сучасний відповідник; у В. Нестайка є надто складна метафора — спростіть її, зберігши гумор.
Методичний коментар. Вправа допомагає точніше відчутти стильові межі, показує, що авторська манера має внутрішню цілісність.

Завдання 4. «Порівняй емоційний тон»
Учні створюють схему або таблицю, у якій визначають емоційне забарвлення кожного стилізованого уривка (медитативний, урочистий, іронічний, урбаністично-меланхолійний тощо). Далі обговорюють, як різні стилі змінюють наше сприйняття однієї й тієї самої ситуації.
Методичний коментар. Це завдання спрямоване на розвиток емпатійного читання й літературної чутливості.

Таблиця 4

Приклад до завдання «Порівняй емоційний тон»

Автор	Емоційний тон	Доказ (запропонована вчителем стилізована цитата)	Доказ (варіант стилізованої цитати учнем / ученицею)
Нейтральний текст	спокій, рівновага, буденність	«Учні працювали самотійно... На душі було спокійно»	
Іван Франко	напруженість, серйозність, пафос, контраст «боротьба — зростання»	«...глибока внутрішня боротьба — між дитячим і дорослим»	
Юрко Іздрик	лаконізм, мінімалізм, легка відстороненість, гра з формою, відчуженість	«тиша / клас — як недописаний вірш»	
Сергій Жадан	меланхолія, урбаністичний сум, самотність, спроба втримати теперішнє	«...як на вокзалі після останнього потяга»	

Ключі для завдання «Порівняй емоційний тон» (до інших авторів).

М. Коцюбинський. Ніжність, психологічна ліричність, кольорові враження.

В. Нестайко. Гумор, несподіваність, легка пародійність.

М. Дочинець. Медитативність, мудрість, подяка.

А. Кокотюха. Напруження, детективна інтрига, натяк на конфлікт.

Завдання 5. «Створіть власну стилізацію»

Учні отримують нейтральний текст (наприклад, опис шкільної перерви чи прогулянки містом) і мають написати його в стилі одного з наведених авторів.

Методичний коментар. Творче завдання розвиває продуктивне мислення й допомагає глибше засвоїти індивідуальний стиль письменника.

Завдання 6. «Перетвори на інший стиль»

Учні отримують один стилізований уривок і мають «переписати» його в стилі іншого автора із запропо-

нованих. Наприклад: зробити з фрагмента в стилі М. Коцюбинського — версію в стилі С. Жадана.

Методичний коментар. Така вправа розвиває креативність, гнучкість мислення й глибоке розуміння стилістичних особливостей.

Завдання 7. «Автор і доба»

Учні співвідносять особливості стилю з епохою, у якій творив автор. Наприклад, визначають, чому в Г. Сковороди — філософічність і біблійна символіка, у І. Франка — громадянський пафос, у С. Жадана — урбаністичні образи й вільний вірш.

Методичний коментар. Завдання формує історико-літературне мислення й демонструє, що індивідуальний стиль є водночас відображенням доби.

Таблиця 5

Приклад до завдання «Автор і доба»

Автор	Особливість стилю	Вплив епохи
Григорій Сковорода	філософські алегорії, біблійна образність	XVIII ст., барокова традиція, релігійно-філософська культура
Іван Франко	соціально-філософський пафос (поєднання громадянського пафосу з філософією), розлогі синтаксичні конструкції	кінець XIX — початок XX ст., доба національного відродження, прагнення до суспільних змін
Михайло Коцюбинський	пейзажна лірика, психологічний імпресіонізм, увага до кольору, настрою	початок XX ст., вплив європейського модернізму
Всеволод Нестайко	гумор, грайливість, елементи дитячої розмовності	радянська доба, орієнтація на дитячу літературу
Сергій Жадан	вільний вірш, урбаністичні образи, відчуття пострадянської реальності	кінець XX — початок XXI ст., сучасна українська культура

Як бачимо, стилізація як метод розвитку літературної компетентності учнів 9–11 класів має виняткову педагогічну цінність, адже вона поєднує аналітичний і творчий підходи до роботи з художнім текстом. Якщо традиційне вивчення літератури часто зводиться до переказу сюжету чи запам'ятову-

вання біографічних фактів, то стилізація допомагає учням зануритися в саму тканину художнього слова, відчути, як воно «працює» на рівні інтонації, ритму, образності. Це перехід від споглядального читача до активного співтворця, що сам пробує наслідувати індивідуальну манеру автора.

Висновок. По-перше, стилізація допомагає усвідомити поняття *індивідуального стилю* як унікального поєднання мовних, образних і синтаксичних прийомів, завдяки яким ми впізнаємо Г. Сковороду чи С. Жадана з перших рядків. Для старшокласників це відкриття часто стає ключовим: вони розуміють, що стиль — не абстракція з підручника, а жива особливість мислення й мовлення, яку можна відчути, а потім і відтворити. У такий спосіб формується читацька уважність і літературна чутливість — здатність бачити в тексті не лише зміст, а й спосіб його подання.

По-друге, цей метод створює *міст між мовою та літературою*. Учні починають розуміти, що орфографія чи синтаксис — це не тільки «правила», а матеріал для художнього конструювання. Завдання на заміну метафори чи редагування стилістичної невідповідності показують, що навіть найменша деталь може змінити тональність цілого тексту. Таке поєднання мовного аналізу й творчого письма робить уроки не сухими й формальними, а живими та інтегрованими.

По-третє, стилізація сприяє розвитку *креативного мислення й емоційного інтелекту*. Виконуючи вправи «Упізнай автора», «Створи власну стилізацію» чи «Перетвори на інший стиль», учні не просто відтворюють знання, а вчаться мислити образами, експериментувати зі словами, співвідносити текст із настроєм, відчувати інтонацію. Особливо цінним є завдання «Автор і доба»: воно формує історико-літературне мислення й демонструє, що стиль не існує у вакуумі, а є відображенням культурного й суспільного контексту. Учні усвідомлюють, чому в І. Франка наявний громадянський пафос, у М. Коцюбинського — кольорописна лірика, а в С. Жадана — урбаністичний ритм сучасності.

По-четверте, метод стилізації відкриває широкі можливості для *мотивації старшокласників*. Вони бачать, що література може бути цікавою не лише через сюжетні колізії чи драматичні події, а й через неповторність авторського голосу. Вправи з елементом гри, творчого експерименту, інтерпретаційного кола роблять уроки живими й різноманітними. Навіть ті, хто зазвичай ставиться до літератури скептично, можуть відкрити для себе новий спосіб сприйняття тексту — через відчуття стилю.

По-п'яте, для вчителя це метод, що дає змогу *індивідуалізувати навчання*. Стилізацію можна застосовувати на різних рівнях: від елементарного «впізнай автора» до складного «перепиши в стилі іншого письменника». Завдяки цьому кожен учень може відчути успіх і зробити крок уперед: хтось навчиться уважніше помічати метафори, хтось — експеримен-

тувати з формою, хтось — проводити історико-літературні паралелі.

Важливо й те, що методика стилізації сприяє *вихованню естетичного смаку*, адже, пробуючи наслідувати стилі великих майстрів слова, учні поступово виробляють власний «слух» до тексту, відчують різницю між живим і штучним, між органічним і випадковим. Це не лише літературна, а й загальнокультурна компетентність, що знадобиться їм у будь-якій сфері життя.

Отже, стилізація — це не вправа на «імітацію стилю», а метод глибокого занурення в художній текст, спосіб поєднати знання й творчість, аналітику й емоції, літературу й життя. Вона допомагає сформувати в старшокласників не лише навички аналізу, а й *відчуття тексту як живої матерії*, що дихає й промовляє по-різному в кожного автора. Для вчителя ж це інструмент оживлення уроку, створення атмосфери співтворчості й діалогу.

У перспективі використання стилізації може стати частиною цілісної методики формування літературної компетентності XXI століття, яка базується не лише на знанні канонічних творів, а й на умінні розуміти, інтерпретувати й творити власні тексти, адже сучасна школа має готувати не просто читача, а мислячу, чутливу особистість, здатну бачити в слові не лише інформацію, а й красу, силу, емоцію. І саме стилізація є одним із найефективніших засобів цього процесу.

Список використаних джерел

1. Дочинець М. Криничар. Мукачево: Карпатська вежа, 2012. 332 с.
2. Жадан С. Життя Марії. Чернівці — Харків: Фоліо, 2009. 186 с.
3. Іздрик Ю. Таке. Львів: Видавництво Старого Лева, 2023. 248 с.
4. Кокотюха А. Червоний. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. 320 с.
5. Коцюбинський М. Твори в 7 томах. К.: Наукова думка, 1973–1975.
6. Нестайко В. Тореадори з Васюківки. — К.: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2023. 216 с.
7. Сковорода Г. Сад божественних пісень. К.: Андронум, 2021. 118 с.
8. Франко І. Зібрання творів у 50 томах. — К.: Наукова думка, 1976–1986.

Ольга Ніколенко,

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри світової літератури,

Катерина Ніколенко,

доктор філософії, асистент кафедри
світової літератури,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

Людина у вимірі «нової драми» Художні відкриття Генріка Ібсена

УДК 82-2: 821.09(481)(092)ІБСЕН

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340478>

«Стара» і «нова драма». З кінця XIX ст. драматурги шукали нових форм мистецтва, що сприяло народженню й активному розвитку «нової драми», яка, за словами Б. Шоу, «кардинально змінила своє ставлення до проблем етики та естетики». «Нова драма» — цікаве явище драматургії кінця XIX — початку XX ст. Вона засвідчила художню «революцію» в театрі й системі драматичних жанрів.

У Європі засади «нової драми» заклав Генрік Ібсен, його здобутки відкрили простір для сміливих експериментів інших письменників і письменниць, таких як Кнут Гамсун, Август Стріндберг, Герхард Гауптман, Моріс Метерлінк, Бернард Шоу, Леся Українка, Іван Франко, Володимир Винниченко, Микола Куліш та ін. «Нова драма» стала початком докорінної перебудови драматургії, яка тривала протягом усього XX століття.

«Нова драма» кардинально відрізнялася від «старої драми» (тобто від драматичних творів попередніх епох). Якщо в центрі «старої драми» була поставлена подія чи випадок, то в «новій драмі» — особистість із неповторним внутрішнім світом, її думками, почуттями, прагненнями, емоціями. Духовний стан героїв «нової драми» відображав загальну атмосферу епохи загалом.

Особистість у «новій драмі» (на відміну від реалізму) перестає бути соціальним типом, вона — ду-

ховний симптом (своєрідний критерій оцінки) світу, його емоційний камертон. Драматургів і драматургинь кінця XIX — початку XX ст. більше цікавили не зовнішні, а внутрішні події, тобто те, що відбувалося в душі людини. У духовних колізіях автори вбачали втілення моральних, соціальних і філософських проблем буття.

Сцена з вистави «Камінний господар» (за п'єсою Лесі Українки) (режисер Михайло Резнікович, Національний академічний драматичний театр імені Лесі Українки, 2002). Сучасне фото.

Якщо в «старому театрі» йшлося про окрему трагедію в житті окремої людини, то в новому — про всезагальну трагедію життя особистості й людства. Драматурги закликали до осмислення закономірностей буття, сутності сучасної дійсності, звільнення людського духу, пошуку шляхів відновлення гармонії світу.

«Нова драма» перетворилася на місце ідейних дискусій і духовних поривань. Зовнішня дія поступилася внутрішній дії та прихованим (психологічним)

© Ольга Ніколенко, Катерина Ніколенко, 2025

Література і театр

конфліктам. Якщо в «старій драмі» автори й авторки наслідували реальне життя, достовірно зображували дійсність, то в «новій» — відтворювали загальну атмосферу часу, прагнучи показати внутрішні протиріччя особистості, духовні шукання доби. Рушіями сюжету на межі XIX–XX ст. стали не зовнішня інтрига, дії, вчинки персонажів, а передовсім психологічні колізії, зіткнення ідей, моральних поглядів.

Сцена з вистави «Ляльковий дім» (за п'єсою Г. Ібсена) (режисер Ірина Барковська, Національний академічний драматичний театр імені Лесі Українки, 2015). Сучасне фото.

Кадр із кінофільму «Моя прекрасна леді» (за п'єсою Б. Шоу «Пігмаліон») (режисер Джордж К'юкор, США, 1964)

На відміну від «старої драми» з її конкретним (соціальним, історичним, побутовим) змістом, «нова драма» відзначається більшою умовністю та узагальнюючим смислом. Драматурги й драматургині кінця XIX — початку XX ст. не ставили за мету достовірно відобразити певні події, їхні твори — це скоріше своєрідна метафора життя особистості (особливо її внутрішнього життя) і духовної атмосфери світу.

У «новій драмі» кардинально змінюються стосунки між художнім текстом і глядачами/глядачками (читачами/читачками). Якщо раніше глядачі/глядачки (читачі/читачки) лише спостерігали за дією на сцені і співчували персонажам, на яких дивилися ззовні, то тепер глядачі/глядачки мали впізнати самих себе, вони ніби опиняються на сцені (в центрі художнього світу), співпереживають і мислять разом із героями.

Кадр із кінофільму «Фрекен Юлія» (за однойменною п'єсою А. Стріндберга) (режисер Лів Ульман, Норвегія, Ірландія, Велика Британія, Франція, 2014)

У «старому театрі» герої та героїні, як правило, поділялися на головних і другорядних, позитивних і негативних. У «новій драмі» немає такого поділу. Тут усі персонажі важливі, позбавлені однозначних характеристик, і кожен із них має велике значення для розуміння ідеї твору. У «новій драмі» правом на достатню істину не володіє ніхто, широкий спектр ідей (поліфонізм), які представляли письменники й письменниці, передбачає різноманіття тлумачень.

Якщо «стара драма» відзначалася пафосом активної дії та боротьби, зовнішнім виявленням конфліктів, то «нова» — атмосферою роздумів, дискусій, пошуку істини. Тому велику роль у «новій драмі» відіграють підтекст, символіка, психологічні деталі тощо.

Жанрові новації. «Нова драма» оновила засоби традиційної естетики. Прагнучи розкрити ідейні та моральні проблеми доби, митці й мисткині спиралися на принципи реалізму й натуралізму, водночас вони зверталися і до можливостей модернізму, який почав формуватися з останньої третини XIX ст. «Нова

драма» активно використовувала нереалістичні засоби (наприклад, символ, алегорія, гротеск та ін.).

«Нова драма» відзначається появою нових синтетичних жанрів, у яких поєдналися елементи різних напрямів і течій. Новітні драматичні жанри визначала передусім авторська художня свідомість, тому з'явилися такі оригінальні явища, як інтелектуальний театр Г. Ібсена, символістська драма М. Метерлінка, інтелектуальний театр Б. Шоу та ін.

Межі між драматичними жанрами стають надто прозорими, доволі умовними. Наприклад, у деяких творах Г. Ібсена й Лесі Українки можна знайти ознаки власне драми й трагедії, у Б. Шоу — комедії й трагедії тощо. Не випадково в той час виникає особливий жанр — «драма ідей», побудований на гострих дискусіях та ідейних пошуках героїв, основна дія у «драмі ідей» зумовлена не зіткненнями між персонажами, а зіткненнями світоглядних позицій (Б. Шоу та ін.).

Твори драматургії кінця XIX — початку XX ст. увійшли в золотий фонд світового мистецтва. Це твори про складні духовні пошуки людства в складні й тривожні часи. Водночас це твори з високими гуманістичними ідеями та великим бажанням відновити втрачені моральні цінності.

Сцена з вистави «Лісова пісня» (за п'єсою Лесі Українки) (режисер Андрій Приходько, Львівський академічний театр імені Леся Курбаса, 2011). Сучасне фото.

Принципи «нової драми» в українській драматургії. Леся Українка активно використовувала прийоми неоромантизму та символізму. У її творчості вперше у вітчизняному мистецтві досягає свого апогею інтелектуальна та психологічна драма, в якій увага з побутових обставин переноситься на переживання персонажів, їхні духовні шукання. Володимир Винниченко наполегливо розробляв філософську та морально-етичну тематику, прагнучи осмислити сучасні проблеми засобами психологічної драми. Письменник органічно поєднав різні художні напрями й течії: реалізм та експресіонізм, натуралізм та символізм. Найвидатнішим представником українського

відродження 1920-1930-х років став Микола Куліш, який у своїй драматургії пройшов шлях від реалізму до модернізму і показав, за його словами, «моральні втрати нового часу в душах людей». Творчість М. Куліша тісно пов'язана з діяльністю видатного українського режисера Леся Курбаса і театру «Березіль» (м. Харків). Леся Курбас прагнув поєднати вітчизняні традиції української драматургії зі здобутками світового мистецтва. За це Леся Курбаса і М. Куліша за радянських часів звинуватили в «буржуазному націоналізмі», заарештували й розстріляли в 1937 р.

Театр «Березіль». м. Харків, 1922 р.
(режисер Леся Курбас (зліва направо другий у першому ряду)
і актриса Валентина Чистякова (зліва направо третя в першому ряду))

Генрік Ібсен — творець «нової драми». Видатний норвезький драматург Генрік Ібсен приділяв особливу увагу духовному життю людини, умів розпізнавати тривожні симптоми неблагополуччя в суспільному житті за принадою його видимістю. Театр Г. Ібсена з його прагненням до очищення і ушляхетнення людського духу відкрив шлях новій драматургії XX ст.

Генрік Ібсен народився 20 березня 1828 р. у м. Шієні (Норвегія) в родині судновласника. У 1836 р. його батько збанкрутів, внаслідок цього змінився майновий стан родини. Генрік навчався в школі, вражаючи вчителів своїми здібностями, особливо з літератури та малювання, але про вступ до університету годі було й мріяти. У 15 років Генрік став учнем аптекаря в сусідньому м. Грімстаді, згодом працював там аптекарем до 1850 р., отримуючи мізерну платню. А вільний час юнак присвячував улюбленій справі — літературі.

У 20 років Г. Ібсен написав першу драму «Катиліна» (1848-1849), в якій звучить тема бунту сильної, самотньої особистості проти оточення. Майже одночасно створив п'єсу про норвезьких вікінгів «Богатирський курган», яка вперше була поставлена на сцені театру м. Християнії (нині Осло). Так розпочався шлях Г. Ібсена у драматургію. У м. Християнії він навчався на

Література і театр

приватних курсах підготовки до вступу в університет і працював у місцевих газетах.

Генрік Олрік. Портрет Генріка Ібсена. 1878 р.

У 1851 р. юнакові було запропоновано стати художнім керівником, режисером і драматургом Національного норвезького театру в м. Бергені. Щороку він писав для бергенського театру нову п'єсу. У 1857 р. знову повернувся до м. Християнії, де був призначений директором театру. Коли в 1862 р. театр збанкрутів, Г. Ібсен через деякий час виїхав із Норвегії, відтоді переважно жив у Римі.

Від'їзд зумовили дві основні причини. У 1864 р. спалахнула пруссько-данська війна, пруські війська окупували Данію. Обурений письменник відгукнувся на цю подію поезією «Брат у біді», в якому закликав Норвегію і Швецію допомогти Данії, дати відсіч німецькій агресії. Але уряди тих країн тоді обмежилися відмовками й обіцянками, залишивши Данію напризволяще. Другою причиною, яка спонукала драматурга полишити батьківщину, було жорстоке цькування з боку влади за його п'єсу «Комедія кохання» (1862), де прозвучала різка критика норвезького суспільства.

Майже тридцять років Г. Ібсен прожив за кордоном — в Італії та Німеччині. Він здалеку стежив за суспільними й культурними подіями в Норвегії, листувався з друзями. Протягом років еміграції були написані твори, які увійшли до золотого фонду світової драматургії. І в усіх них домінував настрій невдоволення суспільством й туги за прекрасним ідеалом. Митець убачав свою місію в тому, щоб висловлювати сумну істину про людство, приховану за зовнішнім блиском.

Г. Ібсен повернувся додому лише 1891 р. Його палко зустріли співвітчизники. За часи перебування за кордоном він став письменником зі світовим ім'ям, при тому залишився вірним норвезькій національній тематиці, своєму народові. «Народе мій, я посилаю тобі здалеку свої вітання, посилаю їх разом зі своєю вдячністю за всі твої дари, за всі випробування й муки... У всіх моїх творах я належу батьківщині», — писав Г. Ібсен. Драматург помер 23 травня 1906 р. в м. Християнії.

Г. Ібсен завершив той період європейської літератури, який прийнято вважати класичним, і водночас прокладав шляхи для «нової драми». З Г. Ібсена розпочалася нова ера театру — психологічного, інтелектуального, дискусійного. У творчості митця поєднуються елементи реалізму й натуралізму, а також велику роль відіграють елементи символізму (втілення проблем буття і духовних процесів у символах, алегоріях, метафорах). Вплив Г. Ібсена на інші літератури був настільки великим, що виник навіть особливий термін на позначення його художніх принципів — ібсенізм. Це особливість художнього мислення, стилю, який полягає у розкритті трагізму життя через психологічні колізії, поєднанні зовнішньої та внутрішньої дії із перевагою останньої, інтелектуально-аналітичному підході до подій та образів, філософському осягненні дійсності, широкому використанні підтексту, символіки тощо. Вияви ібсенізму можна знайти у п'єсах Г. Гауптмана, Б. Шоу, Лесі Українки, М. Куліша та ін.

Г. Ібсен за роботою. 1897 р.

Періоди творчої діяльності Г. Ібсена. Творчість Г. Ібсена поділяють на три періоди. Перший період (1848 — 1864) — національно-романтичний. Головна його тема — боротьба Норвегії за незалежність і увшлвлення її героїчного минулого. У той час письменника приваблювали виняткові характери, сильні пристрасті, незвичайні колізії. Твори першого періоду, у яких виявляються ознаки романтизму, мають історичний характер або засновані на скандинавських легендах: «Катиліна» (1848-1849), «Богатирський курган» (1849), «Іванова ніч» (1853), «Фру Інгер з Естрота» (1854), «Бенкет в Сульхаузі» (1855), «Вояки в Хельгеланді» (1857) та ін.

Другий етап творчості (1864 — 1884) Г. Ібсена — реалістичний. Це етап розквіту його драматургії, найбільш нещадного, різкого викриття бездуховної дійсності. У ті роки митець написав драми «Бранд» (1865), «Пер Гюнт» (1867), «Спілка молоді» (1869), «Кесар і галілеянин» (1873), «Стовпи суспільства» (1877), «Ляльковий дім» (1879), «Привиди» (1881), «Ворог народу» (1882). П'єси «Бранд» і «Пер Гюнт» стоять окремо в творчому доробку письменника, у них простежується потужна романтична стихія, вони завершують перший період творчості Г. Ібсена і відкривають другий. Критика суспільства в п'єсах «Бранд» і «Пер Гюнт» здійснюється у філософсько-символічному плані. В обох п'єсах розкривається етична позиція Г. Ібсена — людина має бути собою, залишатися вірною своєму покликанню і досягати щастя у вільному житті. У наступних п'єсах другого періоду творчості критика суспільства значно посилилася. Письменник показав моральну деградацію у різних галузях життя тогочасної Норвегії, розпад сімей, втрату ідеалів. Г. Ібсен прагнув розкрити приховану бездуховність довколишнього світу.

Сцена з вистави «Місто сонця» (за п'єсою «Майстер Сольнес» Г. Ібсена) (режисер Андрій Білоус, Київський національний академічний молодий театр, 2007). Сучасне фото.

Третій період творчості (1884 — 1900) Г. Ібсена — символічний, який об'єднує «п'єси про людську

душу»: «Дика качка» (1884), «Росмерсхольм» (1886), «Жінка з моря» (1888), «Гедда Габлер» (1890). У творах цього періоду на перший план виходить складна моральна проблематика, внутрішні протиріччя людини, пізнання етичних закономірностей. В останній період життя Г. Ібсен створив низку п'єс, головною темою яких стало співвідношення покликання людини та шляхів його здійснення, моральної відповідальності людини перед іншими: «Будівник Сольнес» (1892), «Маленький Ейольф» (1894), «Йун Габріель Боркман» (1896), «Коли ми, мертві, пробуємося» (1899).

Аналітична композиція п'єс Г. Ібсена. Аналітизм «нової драми» Г. Ібсена полягає в тому, що в ній спочатку демонструється видимість певної галузі життя, доволі благополучна, а потім поступово виявляються приховані в ньому загрозливі, навіть згубні явища.

Сцена з вистави «Ляльковий дім» (за п'єсою Г. Ібсена) (режисер Ірина Барковська, Національний академічний драматичний театр імені Лесі Українки, 2015). Сучасне фото.

У реалістичних п'єсах письменника, зокрема «Ляльковому домі», відбувається послідовне розкриття фатальних таємниць, прихованих за зовнішньою видимістю, що спричиняє катастрофи. Г. Ібсен починає дію п'єси, так би мовити, зсередини, розкриває передісторію всього, що відбувається, поступово виявляє справжню сутність постатей і подій і веде до драматичного фіналу. А глядач (або читач) має долучитися до розгадки причин, що призвели до негатив-

Література і театр

них наслідків, тобто взяти участь в інтелектуальному сюжеті драми.

Інтелектуальність реалістичних п'єс Г. Ібсена обумовлює залучення глядачів (читачів) до дії, а також висвітлення різноманіття поглядів і позицій, що відображали складність сучасного життя і моральних питань доби.

Інтелектуально-аналітична композиція яскраво виявилася в «Ляльковому домі». Г. Ібсен будує п'єсу на художньому конфлікті між видимістю і сутністю сучасного життя.

У творчості Г. Ібсена на передній план висуваються долі конкретних персонажів з їхніми внутрішніми драмами й прихованими таємницями. Це вимагало пошуку нових засобів дослідження душевних станів героїв, їхніх моральних змін. Письменник використовував багатопланові й багатозначні діалоги, зосереджував увагу не на вчинках персонажів, а їхніх настроях, емоціях, почуттях, що розкривалися через окремі деталі, жести, символи тощо. Внутрішня дія у п'єсах Г. Ібсена переважає над зовнішньою, виявляючи приховану сутність дійсності та глибинні причини подій. Отже, у реалістичному періоді творчості Г. Ібсена посилюється соціально-критична спрямованість і психологізм «нової драми».

Особливості сюжету п'єси «Ляльковий дім» (1879). Дія відбувається в домі адвоката, який отримав посаду директора Акціонерного банку, Торвальда Хельмера. У нього чудова дружина Нора, вона любить його і дітей, робить дім теплим, затишним і радісним. Експозиція п'єси змальовує переддень Різдва. Триває підготовка до свята, пахне ялинкою і мигдалевим печивом, дзвонить веселий сміх. Дім обставлений не дорогими, але добротними речами, у шафі — книжки, на стінах — гравюри... На перший погляд, видається, що в будинку Хельмерів панують щастя й добробут благополуччя. Але як виявляється в ході сюжету, це тільки зовні.

Кадр із кінофільму «Ляльковий дім» (за п'єсою Г. Ібсена) (режисер Патрик Гарленд, Велика Британія, 1973).

Інтелектуально-аналітична композиція повертає дію із теперішнього в минуле, виявляє приховані таємниці, які впливають не тільки на вчинки, а й на долю персонажів.

Зав'язка п'єси розпочинається із появою у домі Хельмерів «людей із минулого». Христина Лінне, яку Нора знала багато років тому, пережила багато життєвих випробувань, втратила чоловіка й статки. Вона звернулася по допомогу до Нори, щоб та влаштувала її на роботу в банк, де розпочав роботу Хельмер. Нора зі щирим співчуттям поставилася до Христини й допомагає їй у скруті. Водночас у будинку Хельмерів з'являється ще один персонаж — Нільс Кrogстад, котрий теж потребує допомоги Нори. Але він не просить, а шантажує Нору, сподіваючись втриматися на посаді в банку Хельмера.

Сцена з вистави «Ляльковий дім» (за п'єсою Г. Ібсена) (режисер Ірина Барковська, Національний академічний драматичний театр імені Лесі Українки, 2015). Сучасне фото.

Розвиток дії зумовлює поступове розкриття таємниці Нори. Виявляється, що вона боїться Кrogстада, адже він знає про її жахливий вчинок у минулому. Нора підробила підпис свого помираючого батька, щоб позичити гроші в Кrogстада (він у той час займався темними справами) й тим самим отримати змогу вилікувати хворого чоловіка. Кrogстад знав, що скоїла Нора, і хоча вона вчасно сплачувала йому борг і відсотки, вирішив шантажувати її, щоб отримати місце роботи у Хельмера. Нора приховала від чоловіка підроблений підпис і позику грошей. Внутрішньо вона пишається своїм вчинком, хоча й усвідомлює його протизаконність. Її таємниця — ра-

дість і гордість, тому що є виявом відданого кохання. Нора не виключала того, що колись вона розповість правду чоловікові, але хоче зробити це якомога пізніше — через роки й навіть десятиліття. Однак поява неблаганного кредитора зруйнувала всі плани й саме життя Нори. Безвихідна ситуація, в якій опинився Нільс Кrogстад, зумовила пришвидшення і непередбачуваність подій, які відбуваються в домі Хельмерів.

Г. Ібсен показує, як у благополуччя й помірковане існування норвезької родини втручається саме життя зі своїми реальними драмами й випробуваннями.

Нільс Кrogстад погрожує Норі викрити її таємницю, якщо вона не допоможе отримати йому прибуткове місце в банку. Його дії, аморальні по суті, обумовлені тим, що на його утриманні були діти, що рано залишилися без матері й за яких він ніс відповідальність. Окрім того, посаду в банку Кrogстад розглядає як можливість чесного (а не так, як раніше) укріплення в житті. Тобто ситуація шантажу зображена автором доволі неоднозначно. Але Нора не може допомогти Кrogстадові через відмову Хельмера, який не збогадується про приховану сутність прохання дружини.

Кадр із кінофільму «Ляльковий дім» (за п'єсою Г. Ібсена)
(режисер Патрик Гарленд, Велика Британія, 1973).

Кульмінація п'єси — це лист Кrogстада до Торвальда Хельмера, в якому виявляється вся правда про вчинок Нори. Але головним у п'єсі є не розкриття давнього злочину Нори, а з'ясування внутрішньої сутності персонажів, мотивів їхньої поведінки й справжніх стосунків між людьми. Нора, яка свято вірила в кохання чоловіка, яка думала, що в разі небезпеки він візьме її провину на себе (тому залучила Христину бути «свідком» її вчинку — щоб Торвальд, чесний і порядний, не постраждав), в кульмінаційний момент раптом побачила перед собою зовсім іншу людину. Після прочитання листа Торвальда хвилювала лише репутація — що скажуть люди. Він боявся, що його добродісна сім'я може стати приводом для суспільного

скандалу. Отже, за зовнішнім благополуччям дому Хельмерів були приховані фальш, непорозуміння й відчуження.

Лист Кrogстада виявляє також і сутність подружки Нори — Христини. Її, бідну й самотню, Нора пожаліла й допомогла їй, але Христина, яка мала змогу повернути лист Кrogстада (він знайшов щастя з нею), не спинила фатальний лист.

У процесі розвитку сюжету змінюється й Кrogстад. Він виявляється тепер не таким, яким раніше уявляла собі Нора — духовно нищим і жорстоким. Він поводився аморально, вдався до шантажу, але то було заради дітей, що рано залишилися без матері. Зустріч із Христиною Лінне, надія на можливе сімейне щастя разом із нею пробудили в душі Кrogстада не відомі раніше почуття великодушності й совісті. Відправивши листа, він через деякий час вирушає до Торвальда, щоб засвідчити, що ніхто й ніщо більше не загрожуватиме сімейству Хельмерів.

Торвальд під впливом стрімких подій знову змінюється. Він радіє, обіймає свою дружину, щасливий від того, що загроза ганьби минула. Але Нора вже не та... Вона не може більше залишатися тією «лялечкою» Норою, якою була донедавна. Розв'язку п'єси становить розпад сім'ї, Нора полишає Торвальда і йде з дому.

Кадр із кінофільму «Ляльковий дім» (режисер Джозеф Лоузі,
Велика Британія, Франція, 1973 р.)

Боротьба за права жінки. Г. Ібсен один із перших у світовій драматургії порушив проблему залежності й трагічної долі жінки в суспільстві, необхідності здобуття нею особистої свободи. У Норвегії XIX ст. жінки не мали права на самостійність у родинних, фінансово-юридичних, професійних питаннях. Соціальна нерівність між жінками й чоловіками широко обговорювалася в тогочасній пресі, Г. Ібсен брав участь у тих дискусіях і як журналіст, і як письменник.

В образі Нори втілено право жінки на власну гідність, вибір моральної позиції й життєвого шляху. Нора усвідомила, що в бажанні зберегти сімейне

Література і театр

щастя, вона пожертвувала найдорожчим — правдою і внутрішньою сутністю. «Лялька» в руках Торвальда, вона не помітила, як у пристрасному коханні втратила своє ество, як дім, що тримався на брехні, перестав бути справжнім домом. Як крихкий іграшковий будинок, він «розвалився» перед першим ударом долі.

Ситуація, в якій опинилася Нора, трагічна, але справжньою трагедією є її життя, адже той, кого вона вважала високим ідеалом, заради якого вона пожертвувала собою, виявився не гідним цієї жертви. І коли вона це усвідомила, вона вже не може жити так, як раніше. У фіналі п'єси відбувається процес самоусвідомлення героїнею самої себе й всього свого життя — минулого й теперішнього, це був її крок до нового майбутнього.

Кадр із кінофільму «Ляльковий дім» (за п'єсою Г. Ібсена)
(режисер Патрик Гарленд, Велика Британія, 1973).

Відкритий фінал. Особливістю багатьох п'єс Г. Ібсена є відкритий фінал. Письменник вважав, що реальне життя складне й неоднозначне, воно не завжди дає певні відповіді на питання, тому драматург, якщо хоче бути правдивим, мусить показати відкритість життєвих проблем у часі. Так відбувається у п'єсі «Ляльковий дім». Після розкриття всіх таємниць герої змінюються, кардинально перевертаються їхні долі. Але що буде з ними далі? Про це має подумати вже не автор, а глядачі/глядачки (читачі/читачки). Чи повернеться додому Нора? Чи зміниться внутрішньо Торвальд і чи буде він сприймати свою дружину як людину? Чи надасть життя їм новий шанс для відновлення родини? Чи зможуть побудувати справжні сімейні стосунки Христина Лінне і Нільс Кrogстад? Якими виростуть діти Хельмера і Кrogстада? У чому помилялися персонажі і чи могли вони уникнути помилок? Ці питання Г. Ібсен залишив для роздумів сучасникам і нащадкам.

Специфіка конфлікту й жанру. П'єса «Ляльковий дім» за жанром належить до соціально-психологічної драми. Художній конфлікт тут багатшаровий.

Соціальний конфлікт розгортається між: 1) бідними й багатими представниками суспільства (Хельмери — Нільс Кrogстад, Христина Лінне); 2) суспільними законами (які порушила Нора) й людськими прагненнями (героїня прагнула врятувати чоловіка, але не знайшла законного способу для цього); 3) існуючими сімейними нормами й бажанням жінки здобути гідність і незалежність.

Кадр із кінофільму «Ляльковий дім» (за п'єсою Г. Ібсена)
(режисер Патрик Гарленд, Велика Британія, 1973).

Однак усі соціальні проблеми Г. Ібсен переводить у психологічну площину, показуючи вплив суспільства на долю людини, її внутрішній стан, почуття, прагнення. Хоча у п'єсі доволі потужною є зовнішня дія, проте набагато більшу роль відіграє внутрішня дія, психологічні колізії. Тому й образи персонажів не є однозначними. Кожен із них постає психологічно багатогранним, повертаючись різними гранями за певних умов і обставин. Герої багато говорять про свої думки й почуття, особливо у фіналі п'єси. «Нова драма» Г. Ібсена перетворилася на місце для ідейних дискусій, обговорення світоглядних позицій, життєвих принципів.

Г. Ібсен майстерно використовує психологічний підтекст. У драмі важливими є нюанси почуттів, емоцій, навіть не усвідомлені. У психологічному підтексті Г. Ібсен спонукає глядачів/глядачок (читачів/читачок) замислитися над тим, що ж насправді є найважливішим у житті, як зробити його осмисленим і наповненим справжніми цінностями.

Ольга Мхитарян,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії й методики
мовно-літературної та художньо-естетичної освіти,
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Специфіка використання елементів плейбек-театру під час літературних занять

УДК 792.25:[373.5.016:821.09(477)]

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340479>

Актуальність дослідження. Нові соціальні виклики та освітні завдання, окреслені в Концепції «Нова українська школа» (2016), Державному стандарті базової середньої освіти (2020), Професійному стандарті вчителя (2020), одним із пріоритетних напрямів у розвитку української школи в контексті її модернізації визначають інтеграцію змісту освіти. Активізація інтеграційних процесів у міжпредметному просторі літературної освіти дає змогу розглядати театралізацію як повноцінну форму пізнання мистецтва слова, що не лише сприяє цілісному осмисленню естетичної цінності художньої літератури та розумінню закономірностей мистецтва, а й має провідну роль у формуванні загальної культури особистості.

Актуальність практикування словесниками елементів плейбеку — різновиду інтерактивного театру імпровізації та комунікативної практики, спрямованої на побудову спільноти, єднання й долучення людей до колективного досвіду через естетичне ритуалізоване дійство, насамперед полягає в тому, що у складних воєнних обставинах ця навчальна форма є не лише засобом розвитку творчого потенціалу дитини, а й формою терапевтичного впливу на неї. Крім того, означена театральна практика сприяє поглибленню набутого учнями в початковій школі досвіду театралізації під час роботи з художніми творами завдяки наскрізній роботі з дослідження акторської майстерності, що є дієвою основою в опануванні мо-

лодшими підлітками «живих» інструментів удосконалення власного мовлення, комунікативної гнучкості, психофізичної виразності. Водночас залучення педагогів у ході організації навчання до різних видів творчої діяльності уможливує розвиток їх комунікативних, творчих здібностей, професійної пильності, педагогічної інтуїції, умінь володіти собою в будь-якій емоційній ситуації, активно впливати на інших, прогнозувати розвиток особистості, орієнтувати її на позитивні перетворення, креативність.

Метою статті є уточнення особливостей плейбеку як театру відтворення та визначення методичних умов оптимального застосування цієї театральної практики під час навчання української літератури в Новій українській школі.

Досягнення означеної мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) висвітлити теоретичні аспекти використання елементів плейбек-театру в навчально-пізнавальній діяльності учнів-читачів як форми ситуаційного навчання;
- 2) схарактеризувати методичні умови оптимального впровадження елементів плейбек-театру під час вивчення художнього твору в середній школі.

Виклад основного матеріалу.

Висвітлення питання функціонування плейбек-театру як нової ефективної форми ситуаційного навчання і взаємодії ще не має глибокого наукового осмислення, проте теоретико-методичні та практичні аспекти створення такого театру й розігрування перформансів, висвітлені у працях театрознавців (Є. Гротовські, Д. Фокса, Р. Шехнера), психологів (М. Дергач, Д. Салас, Є. Загряжської), педагогів (І. Кондратець, В. Концевої, О. Кречотень, В. Савінова), можуть бути важливими для використання елементів плейбеку під час навчання літератури.

Назва «плейбек-театр» (англ. Playback Theatre — театр відтворення) походить від фрази, що була деві-

зом першої трупи «We play the story back to you» («Ми граємо історію, повертаючи її тобі»). Плейбек-театр виник у 1975 році, коли Д. Фокс у Нью-Йорку здійснив спробу змінити канонічні форми театральної діяльності, передусім спираючись на дослідження Є. Гротовськи та Р. Шехнера та намагаючись поєднати досвід традиційного театру Непалу, жанру психодрами й сучасного перформансу. Згодом особливості кожного з цих чинників науковці узагальнили в так звані три кола, на перетині яких вибудовується якісний плейбек: «Мистецтво», «Ритуал» та «Соціальна взаємодія». Тепер плейбек-театр поширився в понад 75-ти країнах світу, серед яких є й Україна.

Плейбек-театр — оригінальна форма театральності мистецтва, де актори в режимі імпровізації відтворюють історії, розкриваючи емоції і досвід через рух, мову й музику та створюючи неповторні моменти емоційного зв'язку. Цей різновид інтерактивного театру психологічної імпровізації складається з двох основних комплементарних практик: розповідей глядачів особистих історій для публіки та їх миттєвих художніх інсценізацій акторами у специфічних формах. Крім того, наприкінці театральної мініатюри здійснюється певне художнє узагальнення, тобто пошук спільного наративу. У виставі завжди задіяний ведучий (у проф. сленгу — «кондактор»), який організовує театральну взаємодію та супроводжує весь процес від вступного до завершального слова. Плейбек-театр проходить у формі перформансів, оскільки під час дійства акцентується не на результаті, а на процесі творчості в режимі реального часу, коли навчена група акторів розіграє історію оповідача.

Гра плейбекерів відрізняється від класичного театру, оскільки вони не відтворюють дослівно те, що почули, а використовують своє тіло, голос і міміку, щоб передати емоції та суть історії. Крім того, на відміну від традиційного театру виконавці не послуговуються літературними сценаріями. Однак і притаманний театру імпровізації процес інсценізації акторами особистих сенсів у плейбеку теж не реалізується. Усе дійство відбувається спонтанно та без підготовки: глядачі розповідають свої життєві історії, а актори відразу їх грають, імпровізуючи, завдяки чому виникає унікальна психологічна взаємодія між виконавцями й залом. Кожна розповідь відтворюється, набуваючи мистецької форми й логічної завершеності. У такий спосіб глядач може ніби збоку побачити відображення власних почуттів, емоцій, стосунків із іншими людьми, свої фантазії та спогади.

Завершується плейбек-гра, що в середньому триває півтори години, запитанням до оповідача про те, чи схоже розігране на його історію. Залежно від психологічної ситуації, що складається під час інсценізації, підсумовується показ історії у двох основних варіантах: оповідачу пропонують уточнити, що саме необхідно змінити у грі акторів, і далі демонструють відкоригований варіант; в іншому випадку — оповідача запрошують приєднатися до акторів і зіграти свою історію, змінивши власне психоемоційне та

сміслові ставлення до неї. Утім поширений і такий варіант: наприкінці постановки кондактор разом із аудиторією формулює спільну назву всіх почуттів та втілених 5—7-ми історій. Це називається червоною ниткою або лейтмотивом, темою перформансу, що іноді дуже непросто усвідомити у процесі комунікативно-артистичного театрального дійства, і тим більше, влучно й лаконічно виразити.

Хоча зовнішньо плейбек-дійство виглядає доволі просто: оповідач висвітлює подію зі свого життя, а актори втілюють її завдяки своїй грі, основні рефлексивні процеси відбуваються у психіці учасників перформансу, які пригадують подібне, асоціюють його з історіями із власного життя, ідентифікують себе з учасниками розповіді, що розіграють актори [2, с. 18]. Увесь цей внутрішній діалог супроводжується думками, емоціями, бажаннями та спонуканнями, що допомагають людині осмислити минуле, спрогнозувати нові шляхи побудови власного життя та підводять її до рівня відкритості, необхідного для продуктивної взаємодії в сучасному суспільстві. Адже низка історій оповідачів, як правило, приводить до позитивного гуманістичного завершення перформансу, що дає учасникам змогу уявити образ щасливого майбуття.

Для розуміння педагогічного потенціалу цієї нетрадиційної театральної практики важливо усвідомлювати, що плейбек-театр належить до паратеатральних систем терапевтичної спрямованості, які передбачають використання театру не з метою втілення художнього задуму або естетичного переживання, а із «суто практичних» міркувань [2, с. 17], наприклад, у педагогічній сфері — насамперед для підвищення якості навчання та терапевтичного впливу на дитину; у психологічній роботі — із метою гармонізації внутрішнього світу людини, активізації внутрішніх психічних ресурсів для соціалізації тощо. Відтак плейбек-театр — універсальний театральний процес, що знаходить своє застосування як у незалежній творчості, так і для інтеграції в навчання, діалогових практик, реабілітації, адаптації, роботи з бізнесом, розв'язання соціальних проблем тощо.

Застосування у шкільній освіті елементів плейбек-театру, на думку фахівців, передусім визначається необхідністю пошуку інноваційних організаційних форм, методів, методик формування й розвитку у вихованців «м'яких» (soft skills) навичок та здійснення арттерапії й соціалізації [2; 3; 5; 6; 7]. Педагогічний плейбек-театр, за І. Кондратець, є формою ситуаційного навчання та взаємодії, що дає змогу кожному присутньому розповісти історію з власного життя та побачити, як учасники відобразять її в імпровізованому творчому перформансі (виставі). Спираючись на крилатий вислів Д. Фокса «Наша місія — забезпечити кожному можливість бути почутим», педагоги засобами плейбеку розбудовують естетичне освітнє середовище інтегрованого навчання, де відводять багато місця для щемливого співпереживання й співтворчості, коли особиста історія окремої дитини оживає так, що всі учасники дійства стають єдиним цілим.

Зважаючи на те, що в суспільно-політичних реаліях України домінантою процесу навчання має бути цілеспрямоване формування *ціннісних* механізмів читацької компетентності учня, у процесі педагогічної взаємодії важливо усвідомлювати провідні цінності плейбеку як інструмента соціальних змін [2]. Основне надбання такої театралізації в навчанні — це естетизація пізнавальної діяльності школярів, адже навіть окремо зіграна історія може бути самоцінною як естетичний акт мистецтва. По-друге, оскільки таке мистецтво не є елітарним, воно максимально наближене до життя звичайної людини та цілком зрозуміле їй. Третя цінність плейбеку — спонтанність: усе, що відбувається на умовній сцені, народжується тут і зараз. Значущим є сам теперішній акт творення, що реалізується завдяки грі, відкритості, щирості, свободі. Не менше значення має спільність досвіду, коли, розповідаючи історію під час перформансу, дитина долучається до колективної мудрості аудиторії. Слід вказати й на цінність спільноти, що стверджує плейбек, руйнуючи сучасні тенденції індивідуалізації, відокремлення людини від певних соціальних груп. Окрім того, використання елементів плейбеку в ході шкільних занять забезпечує безпечний простір не лише для особистої та колективної рефлексії, а і для висловлення почуттів, даючи можливість дитині бути вразливою, розвиває її емпатію та навіть зцілює, допомагаючи відчувати полегшення у процесі проговорювання накопичених негативних емоцій. Тобто плейбек-театр «учить» вихованців досліджувати життєві сенси, що зберігаються в нашому досвіді, знаходити їм пояснення, поважати та переносити здобутки інших у власні, тобто бути в діалозі із самими собою та з іншими людьми.

Оскільки окрему цінність має власне історія, на думку спеціалістів, неабияке значення надається пошуку її «серця»: «Виявити сутність історії — це непросте завдання. Неможливо просто розв'язати його й констатувати рішення як розгадку головоломки. Неможливо звести її до якоїсь схеми як хімічну формулу. У чому б не була її суть, потрібно висловити особливості історії. Це ядро взаємопов'язаних смислів, невіддільних від самих подій історії, без яких історія не була б розказана» (Д. Салас). Ідеться про те, що розвиток у школярів емпатії, критичного мислення для розуміння художніх текстів через імпровізацію передбачає потребу інтегрування вчителем в освітній процес окремих інструментів формування акторської майстерності особистості. Скажімо, у площині літературної освіти можуть бути корисними рекомендовані викладачами театрального мистецтва провідні способи пошуку «серця» історії (робота з тілом, почуттями й розумом), техніки саморегуляції та гри, рухливі вправи на взаємодію і «розігрів» («Заземлення — Дихання — Контакт», «Почути співрозмовника», «Кола Правди», «Невидимий м'яч», «Тряска», «Асоціація з іменем», «Історія про предмет», «Соціометрія», «Коло настрою», «Спільне рахування», «Спільна пісня») [1].

У практиці шкільної та вищої освіти напрацьовано значущий для словесників досвід реалізації потужного потенціалу педагогічного плейбеку у процесі вивчення художнього твору [3; 4]. Так, у методичній роботі плейбек-театр пропонується втілювати в таких **форматах**, як-от:

- 1) *окремий методичний захід*, що проводиться для поліпшення психологічної атмосфери освітнього процесу, підвищення професійного рівня педагогів тощо;
- 2) *інтерактивна частина педради*, спрямована на розв'язання певної пріоритетної проблеми;
- 3) *плейбек-мініатюри* під час семінарів, фестивалів діяльній педагогіки, педагогічних бенефісів, методичних турнірів із метою презентації педагогічного досвіду;
- 4) *«святковий капусник»*, наприклад, до Дня вчителя або під час новорічно-різдвяних зустрічей тощо;
- 5) *плейбек-дійства*, що можуть розгортатися в різні способи. Розглянемо і найбільш розповсюджені **плейбек-форми**.

- *«Рідка скульптура»*. Оповідач дає із зали стислу, емоційно насичену відповідь на запитання кондактора (ведучого). Актори виступають по черзі, показуючи лише почуття оповідача, і зупиняються, утворюючи своєрідну скульптуру.
- *«Трансформація»*. Використовується тоді, коли в описі своїх переживань оповідачем на зміну одному почуттю приходить інше. Спочатку актори зображують у формі «рідкої скульптури» одне почуття, потім завмирають на кілька секунд, після чого демонструють інше.
- *«Фото»*. Кондактор переказує історію глядача в п'яти коротких реченнях. Після кожного з них актори швидко застигають в образах, які передають суть сказаного. Вони не розмовляють і використовують мінімум рухів.
- *«Хор, який говорить»*. Двоє акторів сидять на стільцях близько один до одного, а інші стоять позаду них. Кондактор запитує кількох глядачів про їхній настрій та почуття. Актори одночасно передають усі ці почуття лише засобами міміки та голосу, без музичного акомпанементу.
- *«П'ять елементів»*. Актори в кількості п'яти осіб шикуються на сцені в ряд. Кожен із них грає всі історії, що пропонують глядачі, повністю використовуючи лише один виражальний засіб: рух (танок), пісню (голос), дії з реквізитом, музику, міміку чи мовлення.
- *«Картина»*. Актори під музику виходять і займають місця на сцені. Вони грають історію, залишаючись без переміщень кожен на своєму місці. Використовуються міміка, пантоміма, слова й звуки. Наприкінці гри всі одночасно завмирають. Музика супроводжує весь процес [3, с. 20—21].

Фахівці наполягають і на необхідності дотримання в ході навчальної взаємодії певних **правил** або **прин-**

Література і театр

цнів театралізованого дійства, пропонуючи формувати їх учням / студентам у такій формі:

1. Індивідуальність не можна заперечувати: приймаються будь-які історії — сумні або веселі.
2. Плейбекери не шукають готових рішень, а відображають історії, що стають засобом діалогу, який не дає конкретних відповідей. Головне завдання акторів — не так відтворити події, зміну дійових осіб та настроїв, як передати те, про що людина не сказала і що залишилося між рядків.
3. Не варто обговорювати, пояснювати або критикувати інсценізоване: треба прийняти те, що відбулося. Важливі лише враження та емоції.
4. Слід відмовитися від режисури: актор і глядач — рівноправні учасники вистави.
5. Потрібно зберігати атмосферу плейбеку, де через творче програвання ситуацій виявляються нові ресурси і взаємозв'язки, а будь-яка історія, навіть якщо в ній не йдеться про яскраві або драматичні події, стає важливою та значущою [3; 4].

Забезпечення повноти осягнення художнього твору та створення ситуації успіху під час такого навчання значною мірою обумовлює й урахування словесниками розробленого фахівцями **алгоритму** проведення педагогічного плейбеку:

1. Підготовлювальний етап.
 - Ознайомлення з основними аспектами теми, що опрацьовується.
 - Добір гравців, створення плейбек-груп.

Вправляння в розігруванні ситуацій (набуття досвіду).

Підготовка костюмованих атрибутів для гри.

2. Проведення заходу.

Презентація теми кондакторами (ведучими) груп.

Представлення команд, кожного учасника плейбек-групи, важливими вимогами до чого є: оригінальність, нешаблонність та лаконічність. Наприклад: пісня, акровірш, римована з іменем характеристики тощо.

- Бліцінтерв'ю з членами груп для ближчого знайомства глядачів із тими, хто розіграватиме ситуації; створення єдиного психолого-енергетичного ігрового простору.
3. Розігрування ситуацій.
- Озвучити ситуацію може глядач або, за низького рівня активності, кондактор, витягнувши з лототрону «лістівку» від педагога.
4. Підсумовування.
- Рефлексивне коло.
- Обмін інформаційними пам'ятками.
 - Спільна пісня.
 - Спільне фото на згадку [3, с. 22].

Цінними для словесників є й результати успішної адаптації ідеї плейбеку до проведення літературних занять В. Концевої, яка зі своїми учнями замість показу «історій із залу» інсценізує історії літературних героїв, враження від художнього твору або атмосферу прочитаного. Одним із секретів педагогічної

майстерності учительки літератури з Херсонщини, яка тепер працює у Львові, вважаємо її активну творчу взаємодію зі своїми вихованцями, що спирається не лише на високий рівень фахової підготовки, але й на безпосередню участь педагогині в роботі місцевого плейбек-театру як акторки. Детально висвітлений В. Концевою авторський досвід під час вебінару «Інноваційні методи навчання на уроках літератури: використання елементів плейбек-театру» та розміщений на платформі освітнього проєкту «На урок» [4] дає змогу зробити основні узагальнення щодо провідних чинників запровадження театралізації пізнавальної діяльності учнів-читачів засобами цієї форми ситуативного навчання.

Продуктивне опрацювання школярами художнього твору на засадах театру психологічних імпрізацій потребує врахування вчителем не лише окреслених вище принципів і алгоритму театралізації їхнього навчання, а й основних **технік** плейбек-театру: *відображення, ритуалізації та імпрізації*. Це виявляється в дотриманні таких театральних атрибутів: 1) практикуванні перед театральним дійством учнями-акторами «розігріву», тобто конкретних акторських вправ для розкріпачення тіла; 2) виокремлення в навчальному приміщенні умовної сцени; 3) визначенні двох постійних учасників — ведучого (кондактора) та музики; 4) створення у класі атмосфери естетичної взаємодії; 5) обрамлення перформансу ритуалом початку й завершення [4].

Із метою розвитку вмінь учнів взаємодіяти, намагатися відчувати героїв твору, поринати в атмосферу тексту, вдосконалення їх емоційного інтелекту, творчих здібностей, креативності та знайомства з сучасним перформативним мистецтвом використання елементів плейбек-театру під час літературних занять здійснюється на основі різних *рольових вправ та імпрізацій за прочитаними учнями текстами художніх творів*, серед яких В. Концева пропонує три форми.

1. **Жива (рідка) скульптура.** Актори показують у цій формі атмосферу твору або враження від прочитаного. Один із учнів робить крок уперед і зображує образ твору, яким може бути як герой, так і неживий предмет — шинель, замок, дощ тощо. Це повинна бути коротка дія — одне речення, один повторюваний рух. Кожен наступний учень приєднується до композиції з рухами, що її доповнюють. Так утворюється «рідка скульптура», яка зображує різні тони й напівтони твору. Завершується мініатюра завмиранням акторів на сцені.

«Рідка скульптура» за твором «Останній листок» О. Генрі може виглядати так: перший актор ритмічно повторює слова: «Я помру, коли впаде останній листок» (Джонсі), другий рухами зображує, що підтримує подругу (Сьюзі), третій актор приєднується до скульптури й показує, як малює на паркані (Берман), четвертий актор стає позаду учнів на стілець і створює шум дощу (настрій твору). Фігура рухається близько хвилини й разом із музикантами завмирає.

2. **Розповідь V.** Один актор переказує уривок з тексту, а решта зображує його розповідь. Це нагадує пантоміму. V — це спосіб розташування акторів. Один стоїть або сидить в центрі, а решта — по обидва боки. Наприклад, учень розповідає історію, що трапилася з дітьми, від імені самої шоколадної фабрики (за твором Р. Дала «Чарлі і шоколадна фабрика»). Інші учасники «посилюють» розповідь рухами та звуками.

3. **Монологи.** Актори по черзі розповідають монолог літературного героя, тому оповідь ведеться від першої особи. Актору важливо зробити акцент не на його вчинках за текстом, а на почуттях. Наприклад, які слова міг би сказати Родіон Раскольников читачам наприкінці твору. Головне завдання — знайти «серце» історії кожного героя. Імпровізація вимагає, щоб учні не вирішували, хто за ким виходить на сцену.

Коли монолог закінчується, актор повертається у вихідну позицію. «Головний герой» традиційно завершує форму, тобто виступає останнім. Після його слів решта акторів стає поруч, фігура завмирає, музиканти завершують гру, ведучий «б'є в каратали». Так, впродовж трьох хвилин можна почути монологи героїв твору «Перевтілення» Ф. Кафки, унаслідок чого перед глядачами постане вся палітра їхніх думок [4].

Цілеспрямоване використання системи таких театральних вправ, що мають одночасно задіювати естетичну комунікацію, вербальні й невербальні засоби, інтеграцію учнівської імпровізації та ритуалізації, самопізнання і самовираження через індивідуальну творчість, передусім засвідчує розвивальну роль вивчення художнього слова, помноженого на потужну силу театального мистецтва, які в умілих руках учителя є важливим чинником удосконалення якості літературної освіти. Водночас у складних воєнних обставинах плейбек-театр стає не лише засобом плекання творчого потенціалу дитини, а й виконує функцію соціально-психологічної реабілітації, оскільки завдяки вивільненню психологічної напруги підвищує рівень енергії, жаги до життя особистості, зміцнюючи здатність її психіки протистояти стресам та постійній тривозі.

Висновки та перспективи дослідження.

Отже, сутнісні характеристики плейбеку як особливого різновиду театального мистецтва полягають у: а) об'єднанні трьох концептуальних ідей-цінностей: мистецтва, соціальної взаємодії, ритуалу; б) інтерактивній взаємодії учасників у форматі психологічної імпровізації; в) чіткому структуруванні театального дійства на: розповіді глядачів, відображення («повернення») акторами цих історій через інсценізацію та художні узагальнення (наратив); г) наявності постійних складників вистави (кондактора, музичного супроводу тощо); г) провідних характеристиках акторської гри, як-от: спонтанність, відкритість, щирість, рефлексія, психологічна комунікація, естетизація та ін., що насамперед зумовлюють розвиток емоційно-

го інтелекту, соціалізацію особистості та терапевтичний ефект впливу на неї.

Оптимальними методичними умовами впровадження елементів плейбек-театру як форми ситуативного навчання літератури є: 1) урахування ціннісного потенціалу плейбеку; 2) дотримання принципів / правил плейбек-дійства; 3) інтеграція в освітній процес інструментів розвитку акторської майстерності учнів; 4) алгоритмізація підготовки та проведення театралізованого вивчення художнього твору; 5) опора на апробовані техніки та засоби використання плейбеку в ході формування компетентного читача.

Перспективи подальших досліджень означеної проблеми вбачаємо у проєктуванні інтегрованих театралізованих освітніх ситуацій у межах навчальної моделі літературного заняття для імплементації перформансів плейбек-театру в літературну освіту Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Вайнілович Н. Плейбек-театр і наративна традиція як засіб для зцілення / Наталія Вайнілович. — Режим доступу: <https://surl.li/mheibq>.
2. Дергач М. Плейбек-театр у системі соціалізації та ресоціалізації особистості / М. Дергач // Психологія. — Випуск № 2 (9). — 2018. — С. 17–20.
3. Кондратець І. Педагогічний плейбек / Інна Кондратець // Дошкільне виховання. — 2017. — № 2. — С. 20–24.
4. Концева В. Інноваційні методи навчання на уроках літератури: використання елементів плейбек-театру: вебінар / Вікторія Концева. — Режим доступу: <https://surl.li/gvsauf>.
5. Крекотень О. В. Впровадження ідей плейбек-театру як технології storytelling в курсі університетського вивчення іноземної мови. / О. В. Крекотень. — Режим доступу: <https://surl.li/japoms>.
6. Савінов В. Плейбек-театр як засіб арт-терапії: коли плинність завмирає / Володимир Савінов // Простір арт-терапії: творча інтеграція та трансформація в епоху плинного модерну : матер. XV міжнар. міждисциплін. наук.-практ. конф. (м. Львів, 16–18 лютого 2018 р.) / за наук. ред. А. П. Чуприкова, Л. А. Найдюнової, О. Л. Вознесенської, О. М. Скар. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2018. — С. 94–99. — Режим доступу: <https://surl.li/ynoiq>.
7. Савінов В. Плейбек-театр як засіб розвитку soft skills у позашкільній освіті: методична розробка / Володимир Савінов. — 2020. — 17 с. — Режим доступу: <https://surl.li/hhtavm>.

Ірина Лебедюк,
учитель української мови та літератури,
зарубіжної літератури,
Квасилівський ліцей Рівненської міської ради

Гра «Ходилка» на уроках зарубіжної літератури

УДК 373.5.016:821.09(100):796

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340480>

Ходилка — це настільна гра. У стандартних ходилках гравцям потрібно переміщувати свою фішку на полі гри за визначеним маршрутом. Хто швидше дістанеться фінішу, той переміг. Перепонами на шляху гравців можуть бути змійки, драбинки, стрілки і подібне, що передбачають повернення фішки ближче до старту, або ж кольори, малюнки на шляху, які вказують на пропуск ходу.

Цей вид настільних ігор можна використовувати на уроках в школі. У веселій ігровій формі діти зможуть повторити, закріпити вивчений матеріал.

Гра «Ходилка» за книгою Туве Янсон «Капелюх чарівника»

Мета гри: повторити та закріпити знання, здобуті на уроках під час вивчення твору Туве Янсон «Капелюх чарівника», розвивати логічне, критичне та креативне мислення, уяву, розвивати вміння співпрацювати з командою, прищепити любов до мумі-тролів та до літератури загалом.

Клас: для учнів 5 класу.

Кількість гравців: пари учнів (грає весь клас у парах), команди (весь клас розділений на дві команди).

Тривалість гри: 45 хвилин (один урок).

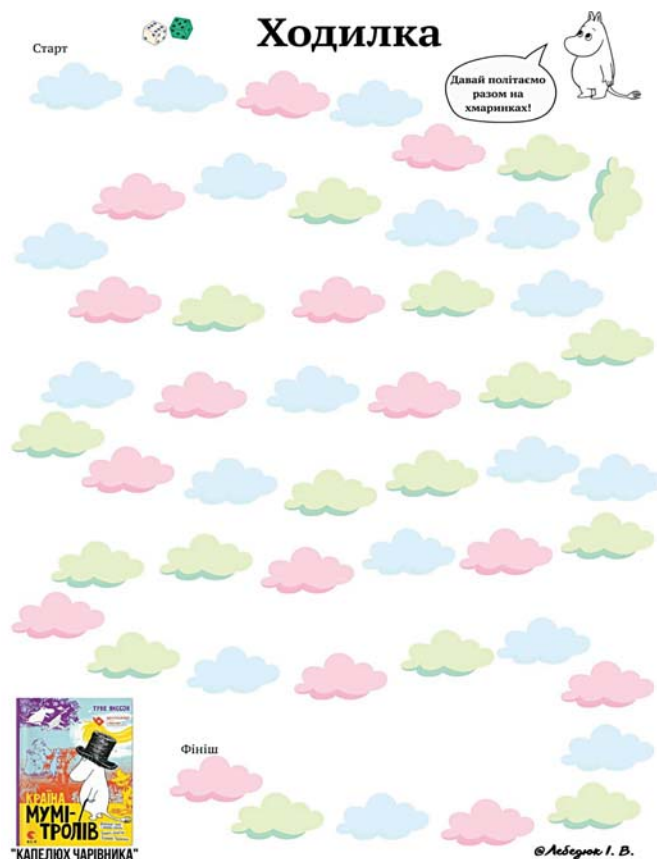
Елементи гри:

- Ігрове поле.
- Фішки (кількість залежить від кількості гравців, але для кожного вони мають бути різними або за кольором, або за формою).

- Гральний кубик на гранях якого нанесені числа 1, 2, 3, 4, 5, 6.
- Картки із запитаннями.

Форма ігрового шляху: кольорові хмарки, якими гравець пересуватиме свою фішку від старту до фінішу.

Поле гри «Ходилка»

Значення кольорів на ігровому полі: шлях, яким пересуватимуть фішку, складається із хмаринок трьох кольорів. Кожен колір означає певну групу запитань, на які учасникові потрібно відповісти. Блакитний колір — запитання фактичні, тобто такі, що перевіряють знання тексту. Світло-зелений колір — аналітичні запитання, які змушують учасника замислитись, проаналізувати дії героїв, певні ситуації, пояснити щось (тут без логічного та критичного мислення ніяк). Рожевий колір — запитання творчого характеру. Учасникові пропонуються різноманітні завдання, де він повинен уявляти щось про мумі-тролів, фантазувати, креативно мислити. Вони не передбачають фактичного знання тексту. І кожна відповідь на таке запитання буде однозначно правильною.

Правила для гравців:

1. Підкинь гральний кубик.
2. Зроби фішкою хід на ігровому полі (цифра на грані кубика має відповідати кількості хмарок на полі).
3. Візьми картку із запитанням, яка відповідає кольору хмарки. Дай відповідь на запитання.
4. Дай можливість суперникові зробити ті самі дії.
5. Обговори гру з усіма учасниками після її завершення (Сподобався чи не сподобався такий вид роботи? Чи всі запитання гри були зрозумілими, доречними? Запропонуй свої запитання до гри (творчого характеру). Що б ти порадив для покращення гри?).
6. Отримай зворотний зв'язок від учителя (формувальне та бальне оцінювання або формувальне оцінювання та заохочувальні призи).

Особливості гри у парах

Учитель роздає всі необхідні матеріали для кожної пари гравців (тобто грають усі діти у класі). Хід гри відбувається за правилами, які записані вище. Тільки відповіді на запитання учні не озвучують вголос на весь клас, а записують до зошита (окремий аркуш паперу). У такому разі вчитель не зможе спостерігати за грою всіх дітей, дотриманням правил.

Хтось із пари гравців першим завершить проходження шляху фішкою на ігровому полі. Відповідно їхня гра завершиться. Але оцінити її вчитель не зможе, поки не перевірить записані відповіді на запитання. А це забирає час і відволікає від спостереження за класом.

Особливості командної гри

Для командної гри потрібне одне ігрове поле, один гральний кубик, дві різні фішки, картки із запитаннями.

Учитель ділить дітей всього класу на дві команди. Пояснює особливості гри, її правила.

Учасники однієї команди мають співпрацювати. До початку гри вони самостійно домовляються, хто підкидатиме кубик, пересуватиме фішку на ігровому

полі (або це робить хтось один, або кожен з учасників по черзі).

Якщо кожен учасник команди по черзі підкидає кубик та робить хід, то саме він і відповідає на запитання. Це доречно, коли учнів у команді небагато (щоб жоден із учасників команди не був пасивним гравцем). Якщо команда вирішила, що підкидає кубик та пересуває фішку на ігровому полі один і той самий учасник, то відповідати на запитання вони можуть після спільного обговорення. Це доречно тоді, коли у класі багато дітей, тому й у команді їх немало. І вчитель бачить, що свої варіанти відповідей на запитання пропонують усі (тобто всі учасники є активними гравцями). В обох випадках бали зараховуються для всієї команди, а не для конкретного учня.

Гра завершується, коли одна із команд пересуне свою фішку до фінішу.

Ця гра є простою за будовою, адже заснована лише на випадковості, а не на стратегії. Кожен гравець має лише одну фішку. Швидкість просування фішки на ігровому полі до фінішу залежить від удачі, тобто від того, яке число випаде на грані кубика. Звичайно, якщо після кожного підкидання кубика на його грані буде число шість, то учасник швидко завершить гру. Але не забуваймо, що на уроці будь-яка гра не повинна бути бездумною. Пропонована гра має конкретну навчальну мету. Саме відповіді на запитання й передбачають її досягнення.

Яка ж роль учителя в процесі гри? По-перше, учитель є організатором. Він організовує гру, пояснює її особливості, правила, допомагає учням об'єднатися у команди (якщо це командна, а не парна гра). По-друге, спостерігач. Учитель контролює хід гри, дотримання її правил. За потреби записує бали кожної команди на дошці (на папері тощо). В жодному разі вчитель не повинен відповідати на запитання замість учнів, особливо це стосується аналітичних та творчих запитань. Якщо фактичні запитання перевіряють точне знання тексту, то аналітичні та творчі спрямовані на розвиток логічного, критичного та креативного мислення, уяви. За бажанням учитель може висловити свої думки щодо творчих запитань під час рефлексії.

Особливості оцінювання

Кількість балів, яку може отримати гравець, залежить від кольору картки, на якій записано запитання:

- блакитний — 1 бал,
- світло-зелений — 2 бали,
- рожевий — 3 бали.

Якщо гравець дає неправильну відповідь (передусім це стосується запитань на блакитних картках, тобто фактичних), то не отримує жодного бала. У такому разі або гра продовжується далі, або ж, за задумом вчителя (як додаткове ускладнення на шляху до фінішу), цей гравець пропускає наступний хід (тобто суперник двічі підкидатиме гральний кубик, двічі відповідатиме на запитання, відповідно пересуне свою фішку вперед і отримає більше балів).

Літературні ігри

Але чи варто зосереджувати увагу під час цієї гри тільки на оцінюванні? Звичайно, ні. Чи можуть діти отримати низькі оцінки? Ні. Адже це стане чудовим антимотиватором. Ваші учні розчаруються не лише у гри, а й загалом у вивченні вашого предмета. І переможців, і переможених варто оцінити високими балами. Скажете, що це недоречно. Навіщо це? Але ви ж спостерігали за ходом гри і бачили, що всі учасники відповідали на запитання, логічно міркували, а їхня уява вас вражала під час виконання творчих завдань. Тому необхідно пояснити, що в цій грі немає кращих чи гірших. Так, хтось швидше «дійшов» до фінішу (бо йому пощастило), але абсолютно всі прекрасно вправилися із завданнями, досягли поставленої мети.

А навіщо ж тоді ці бали для кожної картки? Учителю може поставити оцінку 12 тим гравцям, які набрали більше балів. А іншим — на один-два бали нижче. Це лише для того, щоб діти не засумнівалися у справедливості.

А чи обов'язково взагалі оцінювати учнів під час цієї гри? Ні. Учителю може замість оцінок використати щось інше для заохочення (медалі, грамоти, солодощі тощо).

ХОДИЛКА. ЗАПИТАННЯ ДО ГРИ

Фактичні запитання

1. Хто знайшов капелюх чарівника? (Чмих, Нюхмумрик та Мумі-троль)
2. На що перетворилася яєчна шкаралупа в капелюсі? (На хмарки)
3. Хто запропонував використовувати капелюх замість смітника? (Тато)
4. Гемуль має найповніше зібрання поштових марок у світі. Що далі він колекціонуватиме? (Рослини)
5. Про що Тато пише в мемуарах? (Про свою юність)
6. Що означають три посвисти в лапу? (Трапилося щось нечуване!)
7. Що чарівник шукає на місяці? (Королівський рубін)
8. Як називається книга, яку читає Ондатр? («Про марноту всього»)
9. Що постійно носили за собою Чупсля і Тряся? (Велику валіску)

10. Що понад усе любить робити мама Мумі-троля, коли дощ «тарабанить по даху»? (Спати)

Аналітичні запитання

1. Доведи, що Мумі-троль добра істота.
2. Чи правильно вчинили Нюхмумрик та Мумі-троль, забравши чарівний капелюх із річки?
3. Як гадаєш, чому батьки Мумі-троля дозволяли жити у своєму домі всім друзям сина?
4. Чому Нюхмумрик світлими літніми ночами любить ходити самотою?
5. Гемуль ніколи не відходить далеко від дому. Як гадаєш, чому?
6. Чи можна назвати родину Мумі-троля люблячою? Наведи приклади.
7. Чому Чупсля і Тряся, які не хотіли віддавати рубін, загадали бажання, щоб ошчасливити чарівника?
8. Як гадаєш, чи став щасливішим Нюхмумрик, вирушивши у мандри? Свою думку обґрунтуй.
9. Чому батьки Мумі-троля хотіли постійно позбутися чарівного капелюха? Поясни.
10. Чи можна жителів Долини мумі-тролів назвати дружніми? Наведи приклади.

Творчі запитання

1. Дай пораду героєві.
2. Уяви, що ти власник чарівного капелюха. Твої дії.
3. З ким із героїв ти хотів би подружитися? Чому?
4. Пофантазуй. На що б перетворилися телефон, рюкзак, шкільний журнал у капелюсі чарівника?
5. Уяви, що ти живеш у Долині мумі-тролів. Як це буде?
6. Мумі-троль перетворився на хлопчика та опинився у XXI столітті. Які пригоди на нього чекають?
7. Вигадай нову пригоду/гру для Мумі-троля та його друзів.
8. Якби ти був автором книги «Капелюх чарівника», що б ти змінив/додав?
9. Які пригоди могли б статися з героями книги, якби вони потрапили до України?
10. Уяви, що Мумі-троль подорослішав та одружився. Яким було б його життя?
11. Коротко розкажи про життя героя від його імені.

Світлана Гриценко,
учитель зарубіжної літератури,
вчитель-методист, Київський дер-
жавний музичний ліцей
імені М. В. Лисенка

Оксана Величко,
учитель української мови
та літератури, Київський
державний музичний ліцей
імені М. В. Лисенка

Юлія Швець,
учитель української мови
та літератури, Київський
державний музичний ліцей
імені М. В. Лисенка

Як мотивувати учнів до навчання?

УДК 373.5.015.3:005.32]:82.0

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340481>

Великі випробування, які нам доводиться долати у сучасному житті, здається, дещо змінюють уявлення про першочерговість тих чи інших проблем. Хочеться все відкласти на той, майбутній, час миру і спокою. Але життя триває тут і зараз, і сьогодні діти у надскладних умовах продовжують ходити до школи, а від освіти, яку вони здобувають сьогодні, залежатиме те, наскільки вони будуть готові будувати нову мирну Україну. Багато в чому відповідальність за рівень освіти лягла на плечі вчителя. Педагоги звикли навчати, але сьогодні це екстремальні умови роботи, контакту з учнями, батьками. Завдання вчителів незрівнянно ускладнились.

Причини, які спонукали авторок цієї роботи поділитись своїми думками, виникли задовго до карантину і війни, що ускладнили процес навчання у школі дуже відчутно. Стрімкий розвиток і вплив на наше життя різного роду технічних «помічників» сьогодні, на мій погляд, теж роблять свою шкідливу справу наполегливо і дуже швидко.

Вивчення гуманітарних предметів у школах завжди впливали на загальне вміння учня організувати своє мислення послідовно, логічно, літературною мовою, грамотно. У вивченні цих предметів був зв'язок.

Знання з різних предметів гармонійно доповнювали одне одного, формуючи особистісний інтелект з урахуванням вікових особливостей дитини, а ще її психологічного розвитку. Психологи сьогодні багато говорять і пишуть про те, що у будь-якій діяльності людини має бути мотивація. Видів мотивації існує безліч, але якою вона має бути при вивченні предметів гуманітарного циклу? На наш погляд, беззаперечними і вкрай необхідними є поняття «цікаво» і «корисно». У всі часи, щоб учень прочитав будь-який літературний твір, вчитель мав його зацікавити, а іноді навіть заінтригувати. А вже після прочитання твору починалась найскладніша робота аналізу прочитаного. Досить часто учні, які повністю прочитали великий і складний твір, зізнавалися, що зовсім його не розуміють. І ось тут з'являлась потреба у мотивації «корисно». Учня треба було спрямувати, показавши, що у тексті він не помітив, чомусь не надав великого значення, про щось взагалі не подумав. Такі підказки вчителя корисні тільки тоді, коли ми учню ставимо питання, а відповідь дозволяємо шукати самому, але саме у того автора, чий твір прочитано. Є спокусливий спосіб пояснити все самому, але тоді учень буде повторювати чи слова підручника, чи слова вчителя. Спрямовувати думку дитини треба так ненав'язливо, щоб учень прийняв свої висловлювання, як власні переконання. Адже, якщо твір формує переконання, то він формує особистість, формує людину.

Є ще одне ускладнення, коли учень, може, навіть і не читавши художній твір, прочитав тему чи питання і йому здалось, що він про це все знає. Почина-

© Світлана Гриценко, Оксана Величко, Юлія Швець, 2025

ються загальні фрази, які часто звучать так: «Я думаю, мені здається, я погоджуюсь...» Але ці відповіді зовсім не стосуються твору письменника. Це просто спроба «виїхати» на своїх загальних уявленнях і ще не дуже достатньому життєвому досвіді. Учень, буває, плутає ім'я героя, назву твору, деталі сюжету. Часто такі твори закінчуються словами захоплення від «прочитаного», а іноді навіть порадами всім прочитати цей твір обов'язково. Думаю, це чисто психологічне бажання дитини справити враження пафосними висловлюваннями, щоб отримати оцінку. Дитині навіть здається, що вчитель не погодився з його баченням і не оцінив старанність. Такі роботи, зазвичай, можна сприймати як даремно витрачений час, який можна було використати на здобування нових знань, на читання, без якого не може бути очікуваного результату.

Такий підхід можливий тільки за умови, що учні читають, поєднують свої відкриття з тими, що паралельно отримали з інших предметів. Усе це разом мало назву — знання. Сьогодні це слово замінили терміном «компетентність». Ніби слово хороше, але синонімом слова знання цей термін так і не став. Компетентність, у перекладі з латини, означає коло питань, у яких людина добре обізнана і які обумовлені досвідом її діяльності в певній соціально і особистісно значущій сфері. Компетентний підхід в освіті з'явився в нашому суспільстві у 60-ті роки ХХ ст. З погляду отриманих результатів такий підхід спрямований на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) і спеціальні (предметні) компетентності тих, хто навчається. Такі визначення можна знайти в різного роду поясненнях до нових програм, нового підходу до виконання освітніх завдань як вчителем, так і учнем. Читаючи такі наукові сентенції, дедалі більше переконуєшся, що все набагато простіше. Компетентність — це, простими словами, певна кількість знань про все, а не знати чогось — це не є проблемою, бо можна відкрити інтернет і стати розумним.

Спостерігаючи за тим, як змінюються шкільні програми Міністерства освіти із зарубіжної та української літератури, як скорочуються години на вивчення предметів, можна зрозуміти, що про жодне формування інтелекту не йдеться. 2-3 години на великий прозовий, а потім, майже одразу, тестова контрольна робота, де треба відповідати «так» чи «ні» або ставити хрестики, вибираючи правильну відповідь із вже запропонованих. Це навіть не компетентність, а просто вгадування чи списування. Учні вже добре навчилися це робити. А після тесту на ту саму тему пропонують написати твір-роздум. Про що роздум? Твір читали у підручнику скорочено, за 1—2 години під час уроку його «проаналізували», а запропоновані теми творів передбачають осмислення, глибоке прочитання і розуміння прочитаного. Учні, які хочуть мати високі оцінки, знайшли вихід. Адже в інтернеті можна відкрити і запозичити незліченну кількість зразкових творів, відповідей

на будь-які питання. Навіщо думати, щоб написати твір-роздум?

Хочемо одразу попередити, що ми особисто не засуджуємо дітей, а також учителів, які, читаючи такі роботи, вдають, що це творчість учнів. Це не вони започаткували, не вони почали друкувати готові домашні роботи, готові письмові роботи будь з чого. Спокуса — це, як завжди, річ манлива, бо можна вільний час витратити на ті ж розваги в інтернеті.

Виникає відчуття, що, на жаль, ми невпинно йдемо до повної профанації у вивченні важливих для кожної людини гуманітарних предметів у школах.

Нас спонукало до цих роздумів передусім те, що щодня ми спостерігаємо, як мовно деградує наших учнів. Запас лексики у дітей наближений до майже повного зубожіння. Діти не можуть висловити власну думку, передати повноцінно емоцію, дати чомусь чи комусь оцінку. І все це спостерігаємо у закладі освіти з дуже працьовитими і відповідальними учнями. Ми вчимо і виховуємо професійних музикантів. У цих дітей складне дитинство, бо стати музикантом високого рівня можна лише працюючи за інструментом від 3 до 5 годин на день, а дехто працює і більше. А ще загальноосвітні предмети, теоретичні, оркестр, хор, ансамбль. Це доросле важке навантаження. Ми дуже вдячні тим із них, хто читає і читає багато, хто пише вірші і прозу. Творчість завжди багатогранна. Ці діти, закінчивши школу, вступають до будь-якої консерваторії світу, можуть працювати у будь-якому симфонічному оркестрі, мають перемоги на дуже відповідальних музичних конкурсах. Ці діти завжди прагнуть знати багато, тому що і для музики це потрібно.

Сьогодні ситуація різко змінюється. Відсутність у навчальних програмах акценту на інтелектуальне формування учня, вплив інтернету наче вивільняють для них час. Вони його не марнують, працюють з фаху, а все інше намагаються вивчати комунікативно.

Нещодавно на одному із вебінарів вислухали цілком серйозну пропозицію вчителя вивчати деякі твори зарубіжної літератури за мультфільмами, бо діти не хочуть читати. Складно це навіть коментувати.

Поки що, з великими зусиллями, нам вдається переконувати учнів читати літературні твори, читати повністю, а ще прагнемо навчити їх простій організації власного усного чи письмового висловлювання. Працюємо і над аналізом, і застосуванням лексики, якою вони користуються і яка стає збіднілою, бо не поповнюється від систематичного читання літературних творів. Для прикладу, запитуємо в учнів, що означає слово «прикольно», яке вони вживають і у значенні «прекрасне», і у значенні «потворне»? Пояснити не можуть! Діти не вживають в спілкуванні слова «чарівно», «неперевершено», «вишукано», «захоплююче», хоча цим словам має бути місце там, де звучить класична музика. Мова не вивчається за принципом компетентності, вона потребує глибокого, збагаченого, літературного володіння, щоденного

повноцінного вживання — і тоді з наших уст ніхто не почує нецензурну чи брутальну лексику.

У цій статті хочемо все ж більше торкнутися мотиваційного терміна «корисно». У роботі учнів під час уроків української та зарубіжної літератури є кілька найбільш розповсюджених видів письмових робіт, які вони не вважають такими вже й корисними. Думаємо, що це відбувається тому, що вони не зовсім добре розуміють, як ці завдання виконувати.

Існує практика у житті загалом і у навчанні зокрема, що для того, щоб досягти успіху у будь-якій справі, її треба добре продумати і спланувати. План дає можливість краще усвідомити те, що хочеш зрозуміти. Якщо ми хочемо зрозуміти прочитаний твір, складаємо до нього простий план хоча б подумки. Ми не помилились — простий план, а не послідовний перелік подій у розвитку сюжету, бо це наше бачення і розуміння значення цих подій. Коли людина отримала певні навички планування, у неї все виходить краще.

Складаючи план до твору Ч. Дікенса «Різдвяна пісня у прозі», ми вчимося думати і про власне життя у дещо новому ракурсі. Невдачі є у житті кожного із нас, але ми можемо їх виправити. Коли ми запитуємо в учнів про те, чи сприймають вони прожитий день, як такий, якого вже більше не буде? Чи мають вони звичку, засинаючи ввечері, згадувати прожитий день? Чи є у їхній родині на свята Різдва та Нового року традиція розмовляти з рідними про те, як вони прожили цей рік і що планують на майбутнє? Десь лише 10 відсотків дітей відповідають ствердно. Діти люблять розповідати, що ці свята справді родинні, що вони всі разом сідають за стіл, смачно їдять, дарують подарунки — і це всі традиції. На жаль, не всі батьки розуміють, що у такі важливі моменти життя дитина вчиться цінувати родину, цінувати життя, вчиться дивитись на себе критично і чесно. Тому, коли діти читають твір про жадібного Скруджа, сприймають його як щось далеке від їхньої реальності.

Завжди під час уроків наголошуємо, що література не про те, що є, а про те, як має бути. Автор зображує у творі дійсність так, щоб думка, яку він хоче донести, змушувала нас аналізувати наше власне життя, розуміти себе і тих, хто поряд. Коли автор настільки переконливий, що його бачення впливає і на наші переконання, тоді прочитаний літературний твір стає потрібним і корисним для нас. А читати, щоб просто переказати зміст твору, не розуміючи його, — це марна трата часу і наших зусиль.

Отже, як скласти простий план до прочитаного твору, щоб він став зрозумілим і корисним? План простий, а завдання не таке вже й просте. Учень, який складає план, має розуміти кінцеву мету такої роботи. Він повинен у плані показати, як зрозумів текст і що корисного залишилось у його свідомості, які переконання тепер належать і йому.

Спочатку наведемо план, який написав учень 5 класу до чудової польської народної казки «Цвіт папороті».

1. Квітка папороті.
2. Хлопчик Яцусь.
3. Перша спроба знайти квітку.
4. Друга спроба знайти квітку.
5. Третя спроба знайти квітку.
6. Багатство.
7. Відвідування батьків.
8. Смерть.

За таким планом учень зможе лише зберегти у своїй розповіді послідовність подій, а вже проаналізувати їх не вдасться. А коли немає розуміння, то дитина починає фантазувати, використовуючи те, що знає із спостережень у сучасному житті. Коли учня, автора цього плану, спитали, чому казка закінчилася так сумно, то він відповів, що це тому, що Яцусь здійснив самогубство. Довелось повертатися до попередніх казок і доводити, що казка не вчить нас жодному грішному вчинку. Тоді інші учні почали говорити про те, що у цій казці нас вчать, що золото — це погано, багатство людині тільки шкодить.

Навівши кілька прикладів, коли сьогодні заможні люди витрачають своє багатство на добрі справи і це чудово, запитали у дітей, чи є серед них хтось, хто хоче жити бідно, а ще — як вони розуміють слово «щастя»? В аналізованні казки ми зайшли у глухий кут. Діти не мають того життєвого досвіду, тих життєвих цінностей, які свідчили б про вже сформовану особистість. Це закономірно для такого віку і сучасного ставлення до цінностей у родинах та й у суспільстві загалом.

Тоді запропонували учням свій простий план, але спочатку наголосили, як його треба писати.

1. Обдумати прочитаний твір і спробувати зрозуміти, що прагнув нам сказати автор.
2. Визначити, чи позиція автора вам близька, чи ви її не розділяєте і чому.
3. Пункт плану має бути написаний одним реченням, яке має зміст.

У новому плані зумисно були збережені ті самі 8 пунктів. Він мав виконати функцію, що підвищувала значення прочитаної казки, а саме її корисний повчальний компонент.

План до змісту казки «Цвіт папороті».

- Квітка папороті — символ давньої віри людини у чарівну можливість здобути щастя.
- Головний герой казки — хороший, працьовитий, добрий хлопчик Яцусь.
- Цілеспрямованість і впертість, бажання перемогти дають сили Яцусеві три роки шукати цвіт папороті.
- Яцусь отримує багатство, переплутавши його із щастям, і це стає його головною помилкою у житті.
- Яцусь двічі мав нагоду виправити свою помилку, але знову робив неправильний вибір.
- Є час, коли діти — «золото» батьків, а потім настає час, коли батьки «золото» для дітей, і хто цього не зрозуміє, може це «золото» втратити назавжди.

- Яцусь втратив батьків і зрозумів свої помилки, але вони стали вже невинними.
- «Так соромно, що ладен крізь землю провалитися» — це народне прислів'я стало останнім бажанням Яцуса.

Підбиваючи підсумки щодо аналізу тексту, можна згадати і Скруджа, якому випала нагода зрозуміти свої помилки, але він ще мав шанс їх виправити, і його багатство послугувало добрій справі. Учні мають зрозуміти, що ці твори вчать нас ставитися відповідально до всього, що ми робимо у житті, вчитися виправляти те, що зробили не так як слід, цінувати кожен прожитий день.

У казці О. Вайлда «Хлопчик-зірка» герой виправив свої помилки, але, коли погані справи відбирають більшу частину життя, то на хороше залишається дуже мало часу. Людина завжди розплачується у житті за те, що робила не так.

Думаємо, що для сприйняття прочитаних творів важливо також уміти пов'язувати їх між собою, бо саме так кристалізується власне бачення, ставлення до того, наскільки корисно ми витратили час, читаючи художню літературу.

Можливо хтось із наших колег не погодиться з тим, що складанню простого плану треба надавати таке значення, хтось скаже, що діти 5 класу ще не можуть так мислити. Ми переконалися, що можуть, просто їх треба вчити мислити, а це процес тривалий, на всі роки навчання у школі. Потім, отримавши більше знань з інших предметів, вони зможуть і їх долучати до усвідомлення життя, а поверхнева компетентність такого результату може і не принести. А складання плану буде майже автоматичним, бо дитина навчиться організовувати свої думки.

Ще один вид роботи, який треба сприймати і як письмовий, і як усний. Ця робота може починатися саме із складання простого плану, але вже не до прочитаного твору, а до власного висловлювання. Хоча план тут не є обов'язковою умовою.

Для нас завжди більш переконливим є якась теорія, якщо вона легко асоціюється з речами буденними, практичними і простими. Тому, перш ніж пояснювати учням, як вони мають формувати своє усне чи письмове висловлювання, ми наводимо приклад із життєвого досвіду. Пропонуємо їм по-мріяти про той час, коли вони, отримавши фахову освіту, обрали для себе місце, де найбільше хотіли б працювати. До слова, колись діти більше мріяли бути космонавтами, мандрівниками. Сьогодні дитячі мрії про майбутнє мають більш практичне і конкретне визначення. Вони хочуть жити у комфорті, мати хорошу роботу з кар'єрним зростанням тощо. Ще зовсім маленькі музиканти мріють грати у найпрестижніших залах світу, навчатися у найвідоміших вишах.

І от ми їм пропонуємо уявити, що настав той момент, коли вони, впевнені у своєму призначенні, приходять до закладу, де планують свої мрії реалізовувати.

Розпочнеться така зустріч зі звичайної співбесіди. Питання, на які треба буде відповісти, будуть, на перший погляд, прості, але відповіді — це і є початок вдалої чи ні кар'єри.

Традиційно питання виглядатимуть приблизно так:

1. Чому ви обрали саме нас, шукаючи місце роботи?
2. Що ви вмієте, які маєте досягнення?
3. Чого прагнете досягти у нашій фірмі і чи дала вам співбесіда зрозуміти, що ви зробили правильний вибір?

Ваші відповіді будуть оцінюватись як з професійної, так і з інтелектуальної сторони. Тобто вміння формулювати думку, лексичний рівень, професійна складова.

Практика доводить, що така схема усного чи письмового висловлювання може бути використана будь-де. Під час уроку історії, літератури тощо.

Найбільша письмова робота з літератури — це твір-роздум. Є кілька важливих умов, які гарантують хороше виконання цієї роботи.

1. Треба почати з дуже уважного прочитання теми, яку вам пропонують. У кожній темі є так звані ключові слова, які, власне, націлюють вас на те, про що писати ваш роздум.
2. Визначитись у своєму власному ставленні до того, про що будуть роздуми.
3. Підібрати саме у тексті твору епізоди чи характеристики, які сформували ваші переконання і ставлення до того, про що ви будете писати чи розповідати.

Це підготовчі моменти, але саме вони допоможуть викласти ваші думки переконливо і показати, наскільки ви глибоко думали над прочитаним. Якщо не зрозумієте, про що тема твору, або не наведете приклади із тексту як докази ваших суджень, вважайте, що із завданням ви не впорались.

Нам було приємно, коли нещодавно молода мама однієї учениці, яка працює у престижному виші, подякувала за те, що наші прості поради допомогли їй написати реферат, який вона успішно захистила на своїй кафедрі. Це справді просто і завжди корисно у будь-якій роботі.

Отже, схема твору-роздуму чи усного власного висловлювання.

1. Чому ти про це пишеш чи хочеш розповісти?
2. Що ти знаєш, хочеш довести, повідомити, оцінити? Обов'язково навести приклади своїми словами чи цитатами конкретно із того тексту, про який ідеться.
3. Наскільки важливо для тебе те, що ти дізнався, і чи корисно це для тебе в цілому.

Кожна людина, яка відповідатиме на ці питання, може їх доповнювати, спрощувати чи змінювати, але формально вони розкривають будь-яке питання по-глибокому, логічно і обґрунтовано.

За цією схемою можна відповідати на питання, писати твір. Різниця буде лише у тому, якою робота буде за обсягом. Відповідь на питання, звичайно, буде коротша, а ніж твір.

Діти часто, коли отримують письмове завдання, запитують про те, скільки писати сторінок. Якщо назвати кількість сторінок, вони починають хитрувати. Розтягують слова, пишуть великими літерами, але «натягнуть» ту кількість сторінок, яку їм назвали. Мотивація має бути інша. По-перше, творчу роботу і її обсяг визначає автор. По-друге, багато чи мало — це зовсім не про власне висловлювання. А от зміст написаного — це вкрай важливо.

1. *Вступ.* Чому ми про це пишемо? Ця частина має бути короткою, але вона повинна підготувати нас до наступних роздумів. Найпростіший шлях, який вибирають учні, звучить так: «Я прочитав твір, і це мене спонукало подумати над такою темою...». Деколи уява учнів більш художня і творча. Загалом ця частина висловлювання зазвичай складатиметься із кількох речень, але вони не мають бути відстороненими від того, про що йтиметься далі.
2. *Основна частина* висловлювання повинна нам нагадати, як ми зрозуміли запропоновану тему. Про що ми маємо висловити власне судження. Це найбільш відповідальна частина роботи і найбільша за обсягом. У ній ми маємо показати, що добре орієнтуємося у тексті літературного твору, а наші переконання сформував саме автор, і навести докази, які і дали нам такі переконання. У цій частині творчого завдання можна висловити власне судження, яке не збігається з позицією автора, але його треба обов'язково аргументувати.
3. *Висновок.* Треба підвести певний підсумок своїх суджень, можна також написати, чи вважаєте ви корисним у вашому життєвому досвіді знайомство з творчістю цього письменника і його твором.

Глибина і складність роботи буде завжди залежати від обсягу знань, якими володіє той, хто пише твір. Адже доречним може бути використання цитат із літературного твору чи висловлювань інших, можливо відомих людей про цей твір чи його автора.

Найпростіший приклад письмового висловлювання за запропонованою схемою.

Тема. «Що висміює байка?». Ключове слово — висміює.

1. Вступ. Що таке байка, хто такий Езоп, що таке езопова мова.
2. Як і що можна висміяти у літературі? Чому і які вади слід висміювати?
3. Які поети продовжили писати байки після Езопа? Що у них змінилося? (навести приклади). Байка — це гумор чи сатира? Можна, як приклад, проаналізувати, що висміяв автор у конкретній байці і у конкретному образі.
4. Чи доводилось вам використовувати у житті мудрість байки і за яких обставин?

Це лише дуже приблизний план, з якого, сподіваємось, стає зрозумілим принцип побудови усного чи письмового висловлювання.

Не здивуємось, якщо прочитавши цю роботу, хтось скаже, що в ній відсутні якісь новації у роботі з учнями. Наші молоді колеги їх засвоюють швидко і використовують дуже активно. Складають діаграми, схеми. Можливо, майбутнє за такими технологіями. Але ми постійно відчуваємо, як дітям сьогодні не вистачає простого людського спілкування, як вони тягнуться до того, щоб зрозуміти. Сьогодні вчитель перестає бути авторитетом, мабуть, це правильно, бо на самому авторитеті ні в чому вже не переконаєш. А от стати дітям другом і радником важко, коли джерелом вашого спілкування залишається інтернет. Ми все ще переконані у тому, що літературу, людей, життя треба вміти любити, але жоден інтернет цього не навчить. Було б дивно і смішно сьогодні закликаати будь-кого відмовитися від послуг інтернету, але вже можна сміливо стверджувати, що виникає у дітей активний процес, який виглядає як всеохоплююча залежність. Батьки, не всі, звичайно, не практикують читання дітям казок перед сном. Щоб дитина не заважала дорослим справам, їй ще у колисці вмикають муляки у комп'ютері. Так зручно. Але коли на перерві у класі бачимо, як два хлопчики, які сидять поруч, не розмовляють, а переписуються у телефоні, стає моторошно.

Думаємо, що саме під час уроків вчителів-гуманитаріїв повинні бути збережені наші виняткові комунікативні здібності і можливості. Нашим дітям слід навчитись думати, розмовляти, писати, читати, а не неперервно гуглити інтернет. Переконані, що ще не все втрачено, бо час сьогодні стрімко змінює нас і потрібно добре розуміти, до якого майбутнього ідуть наші діти.

Наталія Черняєва,
учитель зарубіжної літератури,
учитель вищої категорії,
учитель-методист

Наталія Андріяш,
учитель трудового навчання,
учитель вищої категорії,
учитель-методист,
ліцей № 136 Дніпровського району
м. Києва

Учитель — замовник стартапу, а учні — креативна команда, що втілює ідею в життя Метод проєктів у контексті міжпредметної інтеграції

УДК 373.5.091.313:82.0

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340482>

Як ефективно мотивувати учнів до активної участі на уроках та створити атмосферу захоплення навчанням? Які педагогічні прийоми сприятимуть глибокому засвоєнню знань, розвитку навичок критичного мислення, вміння працювати з різними джерелами інформації, аналізувати, систематизувати та презентувати здобуту інформацію? Як навчити школярів працювати в команді, планувати власну діяльність і об'єктивно оцінювати результати своєї роботи?

Звичайно, вчитель використовує проєктний метод навчання. Минулого навчального року до мене звернулися учні 10 класу з проханням замовити цифрові матеріали (ігри, творчі завдання, роздаткові матеріали). Отже, я була замовником майбутнього продукту навчального проєкту з технологій (вчитель Н. М. Андріяш).

Що запропонувати учням? Завдання, які надихають: не просто вправи для оцінки, а виклики, що перетворюють урок на майстерню життя, де учень здобуває досвід, а вчитель відкриває нові грані теми разом із класом.

Нумо, до роботи!

© Наталія Черняєва, Наталія Андріяш, 2025

А тепер приклади таких цікавих і корисних завдань, які виконували учні:

1. «Реальний запит» від вчителя

Форма: навчальний проєкт.

Приклад: «Мені як вчителю зарубіжної літератури потрібно Paper Fortune Teller. Це паперова ворожка-рандом, але із секретом. Нехай послугує здобувачам знань краще пізнати художній твір, творчість митця, глибоко зануритися у світ літератури. Чи зможете ви підготувати мініпроєкт?

Чому цікаво: є потужним інструментом для комплексного навчання, що сприяє розвитку особистості, розширенню кругозору та підготовці до життя у сучасному світі.

Літературне ворожіння — коли магія оживає на уроці!

Щоб додати уроку емоцій, несподіванки гри, я пропоную учням «ворожку-рандом». Це не просто забавка, а інтерактивна вправа, що змушує мислити, аналізувати

та реагувати. Один учень бере в руки «ворожку» — паперову іграшку. Інший обирає колір чи малюнок і називає цифру від 1 до 8. Далі — магічний момент: відкриваємо ворожку у різні боки — стільки разів, скільки вказано. Під обраним сектором — запитання або завдання. Його має виконати саме той, хто «випросив свою долю». Ця «магія» особливо добре працює під час вивчення художніх творів. Наприклад, на уроці з теми «Роберт Шеклі. «Запах думок»» в 6 класі ворожка може загадати:

- «Чи переміг Кліві у сутичці з хижакими? Якщо так, то як саме?»
 - «На яких істот перетворювався головний герой?»
 - «Які думки пахнуть приємно, а які — огидно?»
 - «Що незвичного було у тваринах іншої планети?»
- У 7 класі з теми «Фрідріх Шиллер «Рукавичка»:
- «Який конфлікт зображується в баладі?»
 - «Чи кохала Кунігунда Делоржа по-справжньому?»
 - «Який є жанр твору? Які його особливості?»

Такий формат оживлює сюжет, стимулює уяву та створює ефект передчуття — що ж випаде наступному? Це не просто гра — це навчання через чарівну інтригу. А ще — це чудовий спосіб залучити навіть тих, хто зазвичай мовчить.

2. «Літературне бінго»

Форма: навчальний проєкт.

Приклад: «Бінго» — це інтерактивна гра, що базується на таблиці з клітинками (зазвичай 5×5 або 6×6). Кожна клітинка містить завдання або твердження, які учні мають прочитати, зрозуміти й позначити, якщо відповідь правильна або якщо завдання виконано. Мета гри — якнайшвидше заповнити ряд, стовпчик або всю таблицю.

Чому цікаво: гейміфікація, критичне мислення, командна робота.

Гру «Бінго» можна цікаво й ефективно використувати на уроці літератури для різних навчальних цілей. Завданнями можуть бути як літературознавчі терміни, так і повторення вивченої теми, характеристика персонажів, життєвий і творчий шлях письменника. Створювати таблицю бінго можна на одному із генераторів карток Bingo Baker.

3. «Spiral quote challenge»

Форма: візуалізація + пояснення.

Приклад: «Прочитайте цитату, відгадайте літературного героя, автора, художній твір». Цитата у формі спіралі. Хто швидше прочитає?»

Чому цікаво: простір для творчості, аналітики, структурування знань.

Розумію, що сучасні діти не мотивовані на виконання монотонної, одноманітної роботи, тому дедалі частіше пропоную такі, які допомагають творити, вчитися та пізнавати різнокольоровий світ літератури. Я спостерігаю, як мої учні стають більш відкритими, вчать ся бачити красу в деталях і цінувати різноманіття думок. Вони не лише здобувають знання про літературу, але й розвивають позитивне світосприйняття, яке супроводжуватиме їх усе життя.

Згадує Евеліна Кобилянська, учениця 10 класу: «Незважаючи на усі тонкощі роботи із літературними текстами та важливість розуміння творів, ми впоралися із завданням учителя та змогли реалізувати запланований обсяг роботи. Ми не лише поглибили свої знання з теми, а й спробували себе у ролі викладачів. Цікаво було зануритися в навчальний процес з іншого боку й навчитися аналізувати потреби та вміння учнів, продумувати використання виробів на практиці. Також ми навчилися працювати у команді і співпрацювати із замовником, коригуючи свої помилки та наполегливо працюючи для досягнення мети».

Учениці, які працювали над проєктом: Евеліна Кобилінська, Анна Новокшонова, Валентина Василик, Анна Паламарчук, Марія Селівон.

Проектна діяльність на уроках — це сучасний підхід до навчання, який допомагає дітям розвивати важливі навички для життя.

Навчання через практику — це найдієвіший метод навчання. Дитина самостійно обирає ідею, розробляє план, підбирає матеріали і створює свій проєкт від початку до кінця.

Учень вчиться аналізувати інформацію, знаходити оптимальні рішення, виправляти помилки і доводити свою роботу до кінця, зникає бути відповідальним за свій проєкт, самостійно планувати час і ресурси. Вчитель лише допомагає, а не робить за учня.

Після завершення проєкту дитина вчиться презентувати свою роботу, пояснювати, як вона створювалася, та відповідати на запитання. Це розвиває впевненість і навички публічних виступів. Проектна робота — це не лише про оцінки, а про практичний досвід, який готує дитину до реального життя. Тішусь, бо Евеліна мріє про майбутній фах вчителя зарубіжної літератури.

Список використаних джерел

1. https://www.festisite.com/text-layout/spiral/#google_vignette
2. [./naurok.com.ua/post/uchnivski-proekti-doslidzhennya-realnih-problem](https://naurok.com.ua/post/uchnivski-proekti-doslidzhennya-realnih-problem)

Василь Власюк,

учитель української мови і літератури, зарубіжної літератури, учитель-методист, Перемишльська гімназія Улашанівської сільської ради Шепетівського району Хмельницької області

Жива поезія душі

Інтерв'ю Василя Власюка з письменницею Галиною Британ

УДК 821.09.161.2»19/20»(092)(047.53)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340483>

Галина Британ (Вітів) народилася 12.11.1982 року в селі Стрілки Самбірського району Львівської області. Закінчила Стрілківську середню школу. Навчалася в Самбірському педагогічному коледжі імені Івана Филипчика, спеціальність учитель молодших класів та іноземної мови. Навчалась в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. Писати вірші почала з 6 років.

Друкувалась у дитячих журналах «Тарасик», «Колобочок», у літературній газеті «Дебют», у збірках дитячих казок. На своїй поетичній сторінці у фейсбук <https://www.facebook.com/galynabrytan> читає авторські поезії та спілкується з читачами. Має особистий сайт «Жива поезія душі», де публікує власні твори. Пише пісні, співпрацюючи з українськими виконавцями та композиторами.

2017 р. за фінансової підтримки української діаспори в місті Веллінгтон у Новій Зеландії було видано першу збірку поезій Галини Британ «Бути людиною».

Далі вийшли друком: друга збірка її поезій «Без обгортки» (2018 р.), третя збірка поезій та прози «Подорожні» (2019 р.), четверта збірка поезій «Світає» (2022 р.). П'ята книга — Християнсько-філософський, частково автобіографічний роман, із вплетенням поезій «Двадцять вісім снів Софії» — побачила світ 2025 р.

Галина працювала керівником гуртка образотворчого мистецтва «Світанок» у Львівському БДЮТ, потім — сценаристом на дитячих YouTube каналах «З любов'ю до дітей», «Малдіви. Фабрика пісень» та «Стефанічка». Написала понад 1000 дитячих пісень, руханок, лічилок для українських дитячих YouTube каналів. Зараз працює віддалено, пише пісні, поезії, прозу, дитячі твори та сценарії на замовлення.

Посіла перше місце в літературному конкурсі «Відродження поезії 2018» у номінації «Скрижали душі» поезії. Є членом Всеукраїнського об'єднання «Письменники Бойківщини». Є дипломантом конкурсу «Коронація слова» 2020 р. у номінації «Пісенна лірика» — спецвідзнака «Міжнародний вибір». Проживає в м. Бориславі Львівської області.

Василь Власюк. Ваша збірка «Світає» з'явилася у 2022 році — у час, коли для багатьох українців світло здавалося такою далекою і майже недосяжною мрією. Що саме світало у Вашій душі тоді, у ті найскладніші дні, і які маленькі чи великі промінчики надії Ви бачите тепер, коли дивитеся у наше спільне українське майбутнє?

Галина Британ. Ми всі розуміємо, що після найтемнішої ночі наступає світанок. Тому під час повномасштабного вторгнення московії, коли всі ми були в темряві страху і болю, мені так хотілося подарувати людям надію, сказавши своєю книгою, що світанок зовсім близько, ми вистоїмо, ми переможемо. І зараз я впевнена, що Україна переможе і буде державою, яка розвивається і процвітає.

Василь Власюк. Ви народилися у серці Бойківщини — краю, що дихає давніми легендами, глибокими традиціями та неймовірною природою. Як цей особливий дух Карпат, його величні гори, щирі люди, можливо, навіть той неповторний говір, відгукується у Ваших поезіях та прозі? Чи є у вас якесь особливе місце, яке «говорить» до Вас найголосніше, надихаючи на творчість?

Галина Британ. Гадаю, в якому б куточку України я не народилася, енергетика нашої землі, людей, сила світла в очах людей завжди надихали б мене творити. Звісно, своєрідний говір присутній і в моїх творах, це частина моєї свідомості, моє бачення світу формувалося саме тут, тому душа розмовляє саме так. Особливе місце — там, де найдорожчі мої люди. Там, де мій син, мій коханий, мої батьки... Бо місце сили на землі саме там, де моя душа, а вона поруч з рідними.

Василь Власюк. Ви якось написали дуже проникливі слова: «Бути людиною — це більше, ніж просто дихати». Що для Вас, пані Галино, означає «бути людиною» саме тепер, у наш бурхливий і викликовий час, коли світ так стрімко змінюється, а випробування вимагають особливої сили духу?

Галина Британ. Бути людиною — це особлива наука, яку ми осягаємо все життя. Це найважча наука, бо опановуючи її, ми боремося із власною гординою, своїми, іноді сфальшованими, пустими мріями, хибними переконаннями, марними ілюзіями, тому ця боротьба тривала і виснажлива. Та тільки тоді, коли ми переможемо в цій боротьбі, можемо називати себе людьми.

Василь Власюк. У Ваших творах так явно відчувається глибокий зв'язок із душею, із внутрішнім світом. Чи є у Вас якийсь особливий, можливо, лише Ваш ритуал, або чарівне місце, де ви можете чути свою душу найчіткіше, звідки черпаєте ту проникливу енергію для такої дивовижної творчості?

Галина Британ. Моя душа звучить найгучніше, коли серце спокійне, коли рідні люди щасливі, тоді

я можу поринути в світ думок, тоді я дозволяю собі слухати її голос... І немає значення, де я перебуваю, бо кожне місце — пусте без людей, люди наповнюють будь-яке місце силою, енергетикою світла, тиші... Саме люди формують місце, роблять його незабутнім. Тобто для когось старе дерево біля маленької висохлої ріки, де все поросло високою травою, здається незручним і непривабливим, а хтось саме тут почує найсильніший голос своєї душі, бо тут залишилися спогади душі, які тривожать і наповнюють серце спокоєм. А, як я вже казала, коли серце у спокої, — розмовляє душа...

Василь Власюк. Ви свого часу були вчителем молодших класів, а потім писали сценарії для дитячого YouTube-каналу. Як цей неоціненний досвід спілкування з дітьми, їхня неймовірна безпосередність і чистота вплинули на Ваше особисте бачення світу і, можливо, навіть на те, як Ви пишете для дорослих читачів?

Галина Британ. Звісно, спілкування з дітьми впливає на кожного з нас. Діти — вчителі. Вони вчать нас щирості, простоти, доброти, вчать бути собою та бачити диво в дрібницях... Це неоціненний досвід. Він ще більш сповнився, коли я стала мамою. Коли жінка виношує в собі життя, а потім бачить, як дитя росте, змінюється, проходить всі етапи дорослішання з ним. Це неймовірно важлива наука, яку має в житті відчувати і пройти людина, — знову стати дитиною, разом зі своєю дитиною піти до школи, відчувати той цікавий підлітковий період, і разом знову подорослішати. Кожна така мить залишає в душі слід, наповнює її неповторним сьйвом, мелодіями, які потім акумулюються в творчість...

Василь Власюк. Ви почали писати вірші ще у 6 років. Чи могли б Ви пригадати той перший, справді «осаяний» момент, коли ви відчули, що слово для Вас — це не просто засіб спілкування, а щось набагато більше, чарівний інструмент для творення? Що це був за віршик або яка думка тоді осяяла вашу дитячу свідомість?

Галина Британ. Я ще була маленькою дитиною і точно не пригадаю цього моменту, але відколи пам'ятаю себе, оця музика душі — поезія — жила в мені. Це те, без чого я себе не уявляю. Пам'ятаю себе, як ходила подвір'ям і римувала, підспівуючи про курчаток, гусенят, пташок, про любов до мами, тата, сестричок і т. д. Що це поезія, я зрозуміла, коли пішла до школи. Мама була мою першою вчителькою і дала мені зрозуміти, що це саме вірші, що таке поезія. Мама завжди підтримувала мене у моїй творчості.

Василь Власюк. Пані Галино! Ваші твори часто так щиро й відверто торкаються *гострих соціальних тем і проблем*. Чи є якась конкретна подія, несправедливість у нашому світі, яка болить вам найбільше і спонукає хапатися за перо, щоб висловити свій біль чи свій заклик?

Творчий портрет

Галина Британ. Взагалі я вважаю, що все, що дано людям, — це інструменти, завдяки яким ми маємо служити людям та Богу. Кожен з нас має якийсь інструмент. У мене — це слово, поетичне і не тільки. Я довго не публікувала на загальний свій поезій, бо вважала, що це не має цінності та сили. Найбільше я не люблю пустослів'я. Але коли в якийсь момент після сповіді я, розмовляючи з Богом, спитала — що мені робити далі, куди йти? — відчула, як швидко і невинно почала литись поезія, потім одразу з'явилися думки про відеопоезії, в голові крутилися мелодії. І я почала розуміти, яку силу має слово. Завдяки поезії я можу торкатися людської душі дуже глибоко і сіяти в ній світло... В світі завжди тривала і триває боротьба добра зі злом, і кожна людина, яка має від Бога дарунок творити, має стати воїном, який діятиме так, як хоче Бог. Тому я слухаю душу, через неї до нас говорить Господь. І всі теми, які я порушую у своїх поезіях, — це те, що мало і має бути сказано...

Василь Власюк. «Коронація слова» відзначила Вашу пісенну лірику — це так зворушливо. Як Ви вважаєте, чи є якась поезія, що ніби «співає» сама по собі, навіть ще до того, як її покладуть на музику? І чи є у Вас якісь улюблені слова, що, на Вашу думку, найкраще звучать саме у піснях, торкаючись серця?

Галина Британ. Скажу чесно, я не дуже люблю брати участь у конкурсах, в принципі нікуди не надсилаю свої поезії. Але «Коронація слова» була моєю улюбленою телепередачею в дитинстві. Пам'ятаю себе, маленьку, років мені було 9 чи 10, я сиджу і дивлюся нагородження коронації, переможців номінації «Романи та кіносценарії». Я тоді так раділа за переможців, вони мені здавались якимись нереальними. І сама «Коронація слова» видавалась якоюсь космічною... Тому в 2020 році, коли одна, дорога мені людина, сказала, що там є категорія «поезія» і попросила взяти участь, я вирішила, що зроблю це, просто з цікавості, як данину собі маленькій... І коли отримала нагороду, розцінила це як знак від Бога, що я йду в правильному напрямку. Дякую Богу за ВСЕ та всю славу віддаю Йому!

Василь Власюк. У вашому творчому доробку є як глибока поезія, так і прониклива проза. Що з них дає Вам змогу висловитися повніше, розкрити свою думку найглибше? Чи відчуваєте Ви різницю у своїх емоціях, у відчуттях, коли пишете вірші, а коли — прозові твори?

Галина Британ. Поезія — це блискавичний виплиск емоцій, а проза — це спокійний розмірений монолог душі, який іноді довго визріває і потім проситься на папір.

Василь Власюк. Якби Ваші книги могли «розмовляти» з читачами, чи могли б Ви уявити, яке найважливіше, найщиріше послання Ви хотіли б донести з їхньою допомогою до кожного, хто бере книжку до

рук? Що Ви бажали б, щоб ваші твори залишили в душі кожного?

Галина Британ. Я думаю, вони б сказали: «Глянь на себе, на своє життя, у тебе є все? А що саме для тебе — все? Ти вмієш казати «люблю», вмієш любити? Що ти зробив для Бога і людей? Куди йдеш: до світла чи бредеш у темряву?» Я хотіла б, щоб мої книги навчили людей любити... Це те, чого нас вчить Господь.

Василь Власюк. Якби ви могли відправити маленьке повідомлення собі 10-річній, тій дівчинці, яка тільки-но починає писати свої перші вірші, що ви їй сказали б? Це була б найцінніша порада, ніжне застереження чи просто слова підтримки, які б її надихнули?

Галина Британ. Порадила б слухати душу, не робити поспішних висновків і не так сильно критикувати себе...

Василь Власюк. І на завершення нашої такої теплої розмови, що б ви хотіли сказати своїм читачам? Яке найщиріше послання, найглибшу думку чи найсвітліше почуття ви хотіли б, щоб вони забрали з собою після того, як познайомляться з Вашою дивовижною творчістю?

Галина Британ. Читачам хочу побажати спокою в серці, бо тільки коли ми маємо спокійне серце, можемо бути щасливі. Слухайте душу, прислухайтесь до неї. Також прислухайтесь до тих, хто поруч, бо Господь часто діє через подорожніх людей... Для когось ви є найбільшим щастям, тому світліть, бо ваше світло наповнює чийсь темряву і підіймає того, хто впав... Добра всім та Божого благословення!

Любіть людей, любіть тепло у них,
Без користі, без вигоди, без зиску,
Без докорів і сумнівів пустих,
Не прагнучи оманливого блиску...
Ви не вдягали їхнього взуття,
І не ступали по чужих дорогах,
Не знаєте, як ранило життя
Їх душі... Чи вцілили ноги...
Чи кровоточать їхні мозолі?..
Чи крила пошматовані грозою?..
Чи їхні почуття, як журавлі,
Здійнялися, лишивши за собою
Пожовкле листя, згорнуте в туман,
І пустоту?.. Так, вам цього не знати...
Любіть, бо лиш любов, як океан —
Наповнить їх бажанням знов літати...

Контакти авторки:

Facebook — <https://www.facebook.com/galynabrytan>

Instagram — <https://www.instagram.com/galynabrytan>

Youtube — <https://www.youtube.com/galynabrytan>

Tiktok — <https://www.tiktok.com/@brytangalyna>

Сайт — <http://galynabrytan.lviv.ua>

Світлана Бойко,
учитель зарубіжної літератури
та мистецтва,

Людмила Шепета,
учитель української мови та літератури,
Черкаський загальноосвітній заклад
загальної середньої освіти I-III ступенів
№ 5

Український культурний код. Імена, що проростають крізь мовчання Мистецька вітальня для учнів 8—9 класів

УДК 373.5.091.3:379.81

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340485>

Мистецтво — це світ, створений душею.
Олександр Довженко

Мета заходу:

- ознайомити учнів з іменами маловідомих українських митців.
- розвивати естетичний смак, пізнавальний інтерес та національну свідомість.
- формувати гордість за культурну спадщину України.

Учитель. Вам безмежно пощастило народитися в демократичній, вільній і незалежній країні. Проте такою вона стала зовсім нещодавно. На жаль, ми часто були гноблені іншими державами. Творчим людям особливо важко витримувати неволю, тому багато українських митців мусили тікати з країни. Не виїздити, а саме тікати, аби зберегти власне життя.

Сьогодні ми згадаємо і про українських митців у США, і про українців у Франції, і навіть про українця в Ірані. Так далеко порозкидало наші таланти світом. Поеднує наших героїв те, що з певних причин вони були маловідомі в Україні.

Відомі імена — на поверхні. Але за кожним із них стоїть безліч тих, чию творчість не визнавали, забу-

вали або замовчували. Сьогодні ми відкриємо для себе тих, чії картини, музика чи вірші досі промовляють — просто треба їх почути...

Учень1.

Володимир Боровиковський
(портрет митця на слайді)

Героя нашої розповіді називають незрівняним майстром романтичного портрета. Тепер селфі роблять, фільтри накладають. А у XVIII столітті такого не було. Тож коли якась заможна панянка хотіла собі гарний портрет, то треба було шукати справжнього художника.

Саме таким був Володимир Боровик. Портрети пензля пана Володимира не повторить жоден фільтр жодної соцмережі, повірте.

Сама імператриця Катерина II (так, це за її волею зруйнували Запорозьку Січ) буквально наказала художнику-самоуку їхати до Петербурга та вчитися в Художній академії — настільки вразили її картини провінційного майстра з Полтавщини, побачені під час подорожі Україною 1787 року.

Що вдієш, довелося їхати. Але до Академії не вступив — мав уже 31 рік, тож для студента був застарий. Проте можна було взяти приватні уроки, чим художник і скористався.

Боровиковський, а саме таким прізвиськом уже кличуть художника, стає мегавідомим. Портрет його пензля хочуть усі знатні мужі та придворні дами. Робота летиться рікою, слава біжить поперед нього.

Інші художники його не любили, називали чужинцем. Але сам Боровиковський на те не звертав уваги. Був дуже замкненою людиною, не мав дружини, дітей, а в його будинку жила лише старенька бабця куховарка та п'ятеро учнів, якими опікувався, мов рідними дітьми. Єдиними близькими гостями в домі були українці, які випадково опинялися в Петербурзі. Земляки розповідали українські новини, згадували про сонячні вулички й багряні пейзажі — і серце ху-

Позакласні заходи

дощника на короткі миті оживало, від душі відступали холод, туман і сірість чужого краю.

Але такі моменти були вкрай рідкісними. Урешті пан Володимир не витримав розлуки з Батьківщиною: перестав писати портрети, публіка швидко про нього забула. Єдине, що рятувало, — батьківські гусли, на яких, бувало, грав забуті українські мелодії.

Давно на цьому світі генія з Миргорода немає. А картини його є. Чудові картини, як живі, набагато кращі за фотографії. (*Демонстрація картин художника.*)

Учитель.

Ілля Репін (портрет митця на слайді)

Коли я вчилася у школі, ніхто нам, учням, не казав, що Ілля Репін — українець. Картини ми його знали. (*Демонстрація картин «Припливли», «Іван Грозний та його син Іван», «Бурлаки на Волзі»...*). Але всі думали, що він росіянин, адже навчався у Петербурзькій художній академії й там же потім працював.

Насправді художник родом з Харківщини, з Чугуєва. Він нащадок козацького роду на прізвище Ріпа. То вже згодом росіяни записали його на свій манер Репіним. Часи були такі, що досягти чогось у будь-якій сфері можна було лише в столиці. А ось уподобання, друзі, теми творчості, улюблені місця художника були пов'язані з Україною.

Репін багато сюжетів присвятив саме козакам. (*Демонстрація картини «Запорожці пишуть листа турецькому султанові»*). Натурниками для вже згадуваної картини були друзі-українці.

З а в д а н н я для учнів. Знайдіть інформацію про цю картину, на ній ви побачите кількох відомих людей, назвіть їх.

Учень 2.

Ілля Репін завжди підтримував українське мистецтво: допомагав художнім спілкам, мав багато учнів-українців. Його картини української тематики

сповнені життя, краси й волелюбності людей. Усе це аж бринить в їхніх позах, вбранні, блиску очей. Сам майстер писав, що тільки українки та парижанки можуть одягатися з таким вишуканим смаком. (*Демонстрація картин художника.*)

Навіть у Фінляндії, куди майстер переїхав, були в нього в маєтку українські куточки. Один із пагорбів він назвав Чугуєвою горою. Саме там 1930 року його і поховали, коли він помер у віці 86 років. За заповітом, він мав покоїтися в рідному Чугуєві, але того не сталося. Як не відбулося його переїзду до СРСР за життя. Він у думках був на Батьківщині. Малюючи останню картину — «Гопак» — бурмотів під вуса, усміхаючись: «Навіть столітній дід навприсядки пішов. Підвипили, скачуть...» (*Демонстрація картини «Гопак».*)

Учень 3.

Микола Пимоненко

(портрет митця на слайді)

Микола Пимоненко — відомий український художник. Цікавий факт: художники Петербурзької академії мистецтв після перегляду його ескізів (так називаються незакінчені картини) присвоїли йому звання... шкільного вчителя малювання. А пізніше поціновувачі купили його картину за 160 тисяч доларів. От вам і вчитель малювання.

Сам пан Микола обожнював село. Там, у селі, герої його картин жили своїм буденним життям, сміялися і плакали, працювали й гуляли, любили і сварилися... І все це на тлі мальовничих краєвидів, сільських хат і вулиць, безкраїх полів і пишних садочків. Ну як було не любити це щире, справжнє життя! Як було не передавати на картинах його незрівнянний колорит!

Тож невдовзі сюжети з життя простих селян — сватання, весілля, побачення, сварки, прості розмови — стали предметом обговорення виставок та галерей. (*Демонстрація картин.*)

Митець здобув звання академіка, викладав малюнок у Київському політехнічному інституті.

Учителька Світлана Бойко з учнями

Цікавий факт: його хвацька українська дівчина, що вже звелася у танку на картині «Гопак», знайшла своє місце в одній із провідних світових галерей. (*Демонстрація картини.*)

З а в д а н н я для учнів. Вправа «Припущення на основі запропонованих слів» (Париж, Леонардо да Вінчі «Джоконда», Теодор Жеріко «Пліт Медузи»).

З'ясувати, про яку провідну світову галерею йдеться. (Лувр)

Сценка за історією створення картини «Перед грозою».

Микола Пимоненко допомагав у селі дівчинці заганяти худобу в загін перед зливою, прибіг додому і розповів про це дружині, сів за полотно і скоро картина «Перед грозою» була готова. (*Демонстрація картини.*)

Учень 4.

Григорій Чупринка

(портрет митця на слайді)

Легендарний українець, пам'ять про якого повертається лише зараз.

Він був настільки популярною людиною серед українців та українського руху, що навіть генерал-хорунжий УПА Роман Шухевич взяв собі за підпільний псевдонім його прізвище («Тарас Чупринка»).

Народився Григорій Чупринка, або ж Грицько Чупринка в селі Гоголів Остерського повіту Чернігівської губернії у сім'ї козаків. Він був нащадком старовинного українського козацького роду. За участь у революції 1905 року його було ув'язнено. У 1919 році керував повстанням проти більшовиків на Чернігівщині, за що засуджений до найвищої міри покарання. Розстріляли його разом з Іваном Андрухом як членів Всеукраїнського центрального повстанського комітету.

Про глибинність і багатогранність цієї особистості свідчить і його поезія. От переконайтеся самі.

Читець.

І ГРІХОВНА, І СВЯТА

Вся в колючках, вся в гірляндах,
І в тернах, і в пишних квітах,
Вся в коштовних діамантах
І в блискучих огнецвітах
В млі горить моя мета —
І гріховна, і свята.

Вся одверта, вся закрита,
Особиста і загальна,
Темним фльором оповита —
І весела, і печальна
В млі горить моя мета —
І гріховна, і свята.

Нерозгадна, неловима,
Як огонь заблудлий в полі,
Як обличчя херувима
В світлосяйнім ореолі,
В млі горить моя мета —
І гріховна, і свята.

Як далеко світло ясне
Манить, вабить, притягає!—
Ближче, ближче... Світло гасне,
Віра в серці потухає.
В млі горить моя мета —
І гріховна, і свята.

Вся в колючках, вся в гірляндах,
І в тернах, і в пишних квітах,
Вся в коштовних діамантах
І в блискучих огнецвітах
В млі горить моя мета —
І гріховна, і свята.

З а в д а н н я для учнів. Живі листи: «Я повертаюсь...»

Наприклад: «Мене звати Грицько. Я писав, бо серце моє горіло... Мене розстріляли без суду. Але мої вірші знайшли шлях до вас...»

Учитель.

Владислав Городецький

(портрет митця на слайді)

Чоловік, який збудував у нашій столиці найвідоміші зараз туристичні пам'ятки, звів храми різних віросповідань... В Україні він має портрет на монеті, на його честь названі вулиці, а в колись його особистому будинку президент України приймає почесних гостей. Про кого йдеться? Пригадайте, як називається будинок, де президент приймає гостей. (В. Городецький. Дім із химерами. (*Демонстрація споруди на слайді.*)

Учень 5.

Владислав Городецький — геніальний архітектор, цікава особистість, він відвідав велику кількість країн у пошуках пригод, написав книжку про Африку, їздив із мавпочкою на плечі на одному з перших авто в Києві, вступив до Петербурзької художньої академії у 22 роки, хоча вже з 20 туди нікого не брали.

Городецький — архітектор родинної усипальні сім'ї Штейнгелів, цукрового заводу, каплиці, лікарні й стайні в Мошнах, спиртзаводу, шлюзу на річці Вільшанці, гімназії та церкви в Черкасах.

З а в д а н н я для учнів. Красзнавча розминка. Де в Черкасах розташовані архітектурні споруди, створені за проектами В. Городецького? Знайдіть відповідь в інтернеті.

Вінець слави Городецького — Дім із химерами. Назву таку отримав, бо в оздобленні повно і великих, і маленьких чудернацьких напівтварин-напівлюдей. Будинок, зведений на бетонних стовпах, мав багато квартир. Для кожної квартири передбачалися господарські споруди, навіть корівники — так, у центрі столиці на початку XX століття мешканці віддавали перевагу домашньому молоку! А ще були ліфти і центральне опалення — дивина для тих часів!

З настанням радянської епохи геніальний архітектор, на щастя, встиг виїхати до Польщі. А то, може, і його б спіткала лиха доля багатьох творчих людей у но-

Позакласні заходи

вій країні. Постійно працював і зрештою потрапив до Ірану. Творчий вітер поніс майстра востаннє. Кажуть, там Владислав навіть будував палац для самого очільника Ірану — шаха, але ця інформація не підтверджена.

У 1930 році він помер. На його могилі написано: «Нехай чужа земля буде легкою». Він назавжди залишиться одним із найкрутіших архітекторів України.

Учитель.

Казимир Малевич

(портрет митця на слайді)

У XIX столітті, коли почав творити цей молодий митець, усе мистецтво було доволі виважене і реалістичне — портрети, пейзажі... А тут велике біле полотно, у центрі якого чорний квадрат. І все. І ось цей легендарний чорний квадрат розгорнув нову сторінку в художньому житті всього світу! Так, це Казимир Малевич. Про його «Чорний квадрат» знають усі, а ось що Малевич був українцем — мало хто. (*Демонстрація картини.*)

Учень 6.

А скажіть, от для вас скільки це грошей, щоб було багато? Мільйон, може, два чи десять? А скільки з них ви могли б віддати за картину? А якщо я вам скажу, що ця картина просто з різнокольоровими крапками, квадратами та лініями? Це картина «Супрематична композиція». З'ясуйте: за яку суму було продано у 2008 році цю картину. (*Демонстрація картини.*)

Її автор — Казимир Малевич. Він народився в Києві 1879 року. Оскільки тато був інженером цукрової промисловості, то часто переїздив, а родина, звісно, з ним. Тож пожив хлопець у різних українських регіонах і всюди цікавого надивився. У спогадах писав, що

українські хатки-мазанки, розписані печі, глечики, вишивки та народні мотиви надихали його на створення власних творів. Казимир здобув спеціальну художню освіту в школі Миколи Пимоненка, подружився з багатьма талановитими українцями, почувався і називав себе українцем, писав картини.

Дуже багато страшних подій відбувалося в країні за радянських часів. Будь-який голос проти влади жорстко придушували. Малевич, завдяки виробленому ним стилю, немов шифрував свій протест. Придивіться до його робіт. (*Демонстрація картин.*) Жовто-сині та червоно-чорні поєднання кольорів на багатьох полотнах. Люди немов і не люди. Життя якесь заціпеніле. Він став першим митцем, який не побоявся на полотні зобразити Голодомор — період, коли влада силою забирала їжу, змушуючи українців вмирати.

Малевич знав, що такі сюжети йому просто так не минуться, і навіть у своїх щоденниках писав останню волю на випадок арешту. Скоро той арешт таки стався.

Видатного майстра пензля, засновника нового мистецького руху, талановитого викладача було заарештовано радянським режимом і піддано тортурам, від наслідків яких він невдовзі й помер.

Так повелося чомусь, що значущість художника пізнається з часом. Малевич пройшов це випробування.

Учень 7.

Соня Делоне

(портрет мисткині на слайді)

Соня Делоне народилася в Одесі. Після смерті батьків п'ятирічну дівчинку удочерив дядько. У віці 20-ти років дівчина залишає Батьківщину.

Учителька Людмила Шепета з учнями

Уже ставши званою французькою художницею, після навчання в Європі, другого заміжжя, Соня Делоне вкривала сина Шарля ковдрою, власноруч зшитою із маленьких яскраво-кольорових клаптиків.

Соня дуже любила яскравість, рух у кольорі. Її чоловік Робер був прихильником абстракцій — кольорових плям і ліній, що разом утворюють якийсь сюжет. Називали цей стиль орфізмом, порівнявши твори митців з неземною музикою міфічного Орфея. У такому стилі й була зшита та дитяча ковдра.

Зараз нас уже не здивуєш новинками у кольорі чи стилі, а тоді, на початку XX століття, це стало проривом у світі моди. Соня презентувала нові візерунки тканин через сукні так успішно, що пізніше навіть відкрила власний дім моди в Мадриді та Парижі!

Учень 8.

Вона шила костюми для театральних вистав, робила декорації для наукових виставок, видавала власні творчі альбоми, була авторкою виставок, де завжди розповідали і про роботи свого не менш талановитого чоловіка.

І хоч в історію вона увійшла як французька, завжди в її серці жила Україна. Якось писала, що натхнення для неї — оті помідори червоними плямами, що на городі під синім небом, і жовто-чорні українські соняхи.

У 1963 році Соня подарувала Франції 117 картин, своїх та чоловіка. А за рік у Луврі відбулася виставка цих робіт. Це була перша в історії музею виставка митця, якого можна було побачити наживо. У 90 років жінка була відзначена найвищою нагородою Франції — орденом Почесного легіону.

Орфізм, частинка її душі, — досі популярний стиль у мистецтві. Той стиль, що почався з дитячої ковдри й українських помідорів.

Учитель.

Варвара Каринська

(портрет мисткині на слайді)

Мисткиня, про яку піде мова, з дитинства захоплювалася вишиванням, дизайном, тканинами і врешті стала мегавідомою саме в цій царині. Такою відомою, що на честь неї заснували Міжнародний фестиваль моди й театрального костюма. Її називали Шекспіром костюма. А ще в її дизайнах досі танцюють балерини всього світу. Так, це вона створила замість важкого металевого каркаса, обтягнутого тканиною, пачку у формі легенької короткої спіднички, схожої на сяюче пір'ячко. Це я про Варвару Каринську.

Учень 9.

У сучасному світі моди її вважають американкою, проте народилася жінка 1886 року в Харкові у родині промисловця, що займався тканинами, — мабуть, звідси в неї інтерес до рукоділля, дизайну. Жила в рідному місті, а ще в Москві, куди поїхала за чоловіком. Відкривала модні студії, створювала картини з тканин, захоплювалася балетом. Навіть організувала

школу вишивання для дітей. Та коли більшовики націоналізували заклад (це так красиво називали звичайнісіньке відбирання майна), почала шукати способи втечі з Радянського Союзу. Саме втекти — нова держава дедалі більше перетворювалася на тюрму.

Знайшовши привід виїхати за кордон — мала відбутися виставка робіт її учнів, Варвара Каринська рятує себе, своїх дітей і цінні вишивки. Живе в Європі. Розуміючи, що насувається нова війна, знову тікає. Тепер до Нью-Йорка. Так пані Варвара розпочала нове життя.

Творчі майстерні, виставки — і незабаром її роботи помічають і запрошують працювати до театру. Уявіть собі, що в її костюмах станцювали понад 50 балетних вистав!

А ще жінці запропонували одягати акторок у кіно. Вона стала авторкою образів безлічі фільмів, працюючи зі світовими знаменитостями. Навіть отримала за свою роботу у фільмі «Жанна д'Арк» омріяний «Оскар» — так, дизайнерам його теж дають. (*Демонстрація уривка з фільму «Жанна д'Арк» 1948р., режисер Вільям Флемінг.*)

Коли Варварі Каринській був 91 рік, вона створила костюми для Віденського балу. Душа творчої людини завжди молода й живе мистецтвом і натхненням.

У рідному Харкові на її честь названо вулицю.

Учень 10.

Володимир Дахно

(портрет митця на слайді)

Герой моєї розповіді — Володимир Дахно, відомий художник-мультиплікатор. Народився пан Володимир у Запоріжжі 1932 року. Вивчився на архітектора, а потім карколомно змінив професію, ставши художником-мультиплікатором.

Ще в далекому 1967 році Володимир Дахно став творцем першого мультфільму із серії про козаків: «Як козаки сіль купували», «Як козаки у футбол грали»... Разом з колегою Едуардом Киричем Володимир Дахно придумав трьох персонажів: Ока, Грая та Тура. Вони миттєво стали улюбленцями тисяч дітей і дорослих, хоч і запам'яталися зовсім не за іменами, а як маленький, високий та кремезний козаки. Воно й не дивно, адже герої зовсім не розмовляли. Козаки досі не втрачають фанатів. «Як козаки сіль купували» мають понад мільйон переглядів на ютубі. (*Демонстрація уривка з мультфільму «Як козаки сіль купували».*)

Учитель.

А є ще один цікавий мультфільм, який став першою українською анімаційною повнометражною, що тривала аж годину вісім хвилин і тридцять п'ять секунд. Цей мультфільм — «Енеїда». Поема «Енеїда» І. Котляревського була опублікована ще 1842 року, ця книжка захопила серця читачів і зробила автора шалено популярним. А от екранізував цей твір саме Володимир Дахно. Сталось це якраз у рік народження незалежної України — 1991-го.

Легкий гумор та любов до всього українського, що ніс пан Володимир у своїй душі, ллються на глядачів

Позакласні заходи

і досі, хоча сам автор давно вже пішов у засвіти. (Демонстрація уривка з мультфільму.)

Учитель.

Олександр Архипенко

(портрет митця на слайді)

Пригадайте, хто розпочав найкривавіший конфлікт світової історії — Другу світову війну?

Адольф Гітлер наказав знищити роботи Архипенка, на той час відомого українсько-американського скульптора, засновника нового стилю в скульптурі — кубізму.

Учень 11.

Від народження 1887 року Олександр зростав у Києві. Там же почав вивчати мистецтво. Але 1905 року був виключений з Київського художнього училища за участь в протестах, пов'язаних із подіями революції 1905—1907 років. Як бачите, був бунтарем, що впливало і на його творчі погляди. Мистецтва не залишив — брав приватні уроки, організовував власні виставки. У віці 21 року подався у столицю моди та мистецтва — Париж.

А в Парижі знаєте де жив? У вулику! Точніше, у «Вулику» — так називали район, де мешкали митці з України, наприклад Соня Делоне, про яку ми вже сьогодні говорили.

Пан Олександр став першим у світі українцем, заштовпаним у Венецію на бієнале — найкрутішу виставку сучасного мистецтва і творчості, що проходить у непарні роки. Щоправда, там роботи митця зустріли з недовірою — нове довго приживається, але це лише додало завзяття: за рік чоловік відкриває власну школу мистецтв у Берліні.

1923 року митець переїжджає до США. Про Архипенка заговорили і тут. 1933 року він оформив український павільйон на виставці «Століття прогресу» у Чикаго і скрізь заявляв, що є українцем. Пан Олександр завжди пам'ятав про Батьківщину — навіть працював над пам'ятниками Шевченку, князю Володимирі, Франку. А ось радянська влада зробила все, аби українці не знали про свого видатного співвітчизника. Але їй це не вдалося.

Учитель.

Флешмоб «Пам'ятаємо митців»

Хочу запропонувати вам взяти участь у флешмобі «Пам'ятаємо митців», щоб відновити пам'ять про українських художників, письменників, архітекторів, режисерів, скульпторів, яких рідко згадують у шкільних підручниках, але які зробили внесок у культуру.

Умови участі:

1. Обери митця — маловідомого українського художника, письменника, композитора, скульптора тощо.
2. Підготуй пост:
 - Напиши коротко, хто ця людина і чому вона варта уваги.
 - Додай фото митця або його робіт / книжок / цитату.

- Можна записати відео (до 1 хвилини): розповідь, читання уривка або показ малюнка.

3. Опублікуй пост у соцмережах (Instagram, Facebook, TikTok).

4. Обов'язково додай хештеги:

- #ЗабутіГеніїУкраїни
- #Пам'ятаємоМитців
- #МійУкраїнськийМитець

5. Передай естафету ще трьом друзям або однокласникам.

Учитель. Сьогодні ми вкотре переконалися, що українські митці — це не лише творці, а й хранителі національної пам'яті, культури та ідентичності. Багато з них залишили глибокий слід у світовому мистецтві, попри те, що їхні імена — на маргінесі історії. Їхні картини, вірші, музика, архітектура — це голоси епох, які досі промовляють до нас.

Маловідомі або забуті митці заслуговують на визнання не менше, ніж уславлені. Вони творили попри перешкоди, втрати, цензуру, політичні утиски — і зберегли справжню душу українського мистецтва в кожному слові, кольорі, в кожній скульптурі, в кожній споруді. А мистецтво — це світ, створений душею, як говорив великий український письменник, режисер Олександр Довженко, чиї слова стали епіграфом до нашого заходу.

Вивчаючи й відкриваючи ці постаті заново, ми не лише повертаємо їм гідне місце в історії, а й збагачуємо себе — глибше розуміємо, хто ми є, звідки і куди йдемо.

Отже, ми сподіваємося, що ваші таланти прислужаться саме на нашій землі, у сильній і незалежній Україні!

Список використаних джерел

1. <https://uain.press/blogs/1099186-1099186>
2. https://youtu.be/TY_SwjvPt7I?si=PeR8nunGJxx-vgs
3. <https://esu.com.ua/pdf/file/65966.pdf>
4. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2906555-mikola-pimonenko-2-v-inem-vpus-tyfu-krasu-natkhnud.html>
5. <https://localhistory.org.ua/rubrics/buliding/khimernii-dim-horodetskoho-i-ysakiv-istorii-zirochnykh-sporud/>
6. <https://uin.gov.ua/istorychnyy-kalendar/berezen/4/20/1863-narodyvsya-vladyslav-gorodetsky>
7. <https://uain.press/blogs/1153895-1153895>
8. <https://wisecow.com.ua/mistectvo/zhinochi-imena-v-mistectvi/sonya-delone-zakonodavicya-modi-ukrayinskogo-pohodzhennya.html>
9. <https://uin.gov.ua/istorychnyy-kalendar/berezen/9/1886-narodyvsya-georhiy-narbut-hudozhnyk>
10. https://elle.ua/stil-zhizni/blogstil_zhizni/varvara-karinska-ukrainska-dizaynerka-yaka-stvorila-kostyumi-dlya-baletu-pachku-ta-pidkorila-gollivud/
11. https://uk.wikipedia.org/wiki/Дахно_Володимир_Авксентійович
12. Українські творці візуального мистецтва. Розповіді для дітей / О.Поліщук-Харків: ВГ «Основа», 2024.

Світлана Довганюк,
учитель української мови та літератури,
Нерубайський академічний ліцей № 1
Одеського району Одеської області

«Неповторна Ліна — поетичний символ України» Сценарій літературно- музичної композиції до дня народження Ліни Костенко

УДК 373.5.091.3:379.81]:821.09.161.2+19/20(092)КОСТЕНКО
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340487>

Мета: розглянути основні віхи життєвого і творчого шляху Ліни Костенко; спонукати учнів та учениць до роздумів про значення для людини її зв'язку зі своїм корінням, уміння цінувати кожен момент свого життя і те, що даровано долею; удосконалювати навички виразного читання поетичних творів; виховувати чесність, гідність, порядність, людяність, патріотизм, любов до поезії, музики, до своєї держави.

Обладнання: портрет Ліни Костенко, виставка її творів, ТЗН (проектор, ноутбук), мультимедійна презентація, стіннівки, плакат із афоризмами поетеси, з висловами відомих сучасників про Ліну Костенко, кошик із подарунками-поетичними побажаннями від Ліни Костенко

Перебіг заходу

Святково прибрано зала. На фоні мелодії ведучий 1 читає поетичні рядки Ліни Костенко.

Ведучий 1.

Митцю не треба нагород,
Його судьба нагородила.
Коли в людині є народ,
Тоді вона уже людина.

Поетом не можна стати, на поета не можна вивчитися, ним можна тільки народитися. Поет — це про-

рок, на якого сходить Дух Святий і відкриває нікому невідомі речі. Такою поетесою Божої ласки є Ліна Костенко.

Ведучий 2. Поетеса, яку знають, люблять і обожнюють мільйони людей в Україні, громадський діяч і просто сильна, красива жінка — Ліна Василівна Костенко. Це надзвичайна особистість, яка досконало володіє талантом — складати вірші.

Ведучий 1. Тому ми сьогодні поговоримо про цю геніальну жінку, спробуємо відчутти її безмежний поетичний світ, доторкнемося до струн її поезії.

Ведучий 2. У молодості категорично відмовлялася друкувати нову збірку, якщо її просили забрати хоча б один вірш. Не сприймає вона і хвалебних од від влади. Шлях поетеси у літературі був складним, неоднозначним, бо вибрала вона його сама.

(Перегляд відео «Доля» <https://www.youtube.com/watch?v=lzIcnqvvrLE>).

Ведучий 1. Кажуть: «Щасливими не народжуються, ними стають». І вирішальну роль у цьому відіграє сім'я. Здавна відомо, що родина — то невичерпне джерело наснаги, любові та батьківських обов'язків. Якою ж була доля-обраниця Ліни Костенко?

(Звучить «Мелодія» М. Скорика <https://www.youtube.com/watch?v=SjLXBMrfRLg>)

Учень 1. 19 березня 1930 року, коли прилітають із вирію лелеки, у містечку Ржищеві на Київщині народилася Ліна Костенко. Батьки її були освіченими людьми. Василь Костенко був вчителем від Бога та поліглотом-самородком, який знав 12 мов.

Учень 2. Раннє дитинство Ліни минало «над берегами вічної ріки» — понад Дніпром. Коли Ліні виповнилося 6 років, сім'я переїхала до Києва. Прийшов чор-

Позакласні заходи

ний день, коли батька було заарештовано і засуджено на 10 років.

Учень 3. А потім була війна. Евакуація. Страшні біженські мандри. Рано подорослішавши, Ліна пробує віршувати. Пізніше вона напише....

(На фоні відео про війну учні читають вірш «Мій перший вірш написаний в окопі»)

Учень 4.

Мій перший вірш написаний в окопі,
на тій сипкій од вибухів стіні,
коли згубило зорі в гороскопі
моє дитинство, вбите на війні.
Лилась пожежі вулканічна лава.
Горіла хата. Ніч здавалась днем.
І захлинулась наша переправа
через Дніпро — водою і вогнем.

Учень 5.

Гула земля. Сусідський плакав хлопчик.
Хрестилась баба, і кінчався хліб.
Двигтів отой вузесенький окопчик,
де дві сім'ї тулились кілька діб.
О перший біль тих не дитячих вражень,
який він слід на серці залиша!
Як невимовне віршами не скажеш,
чи не німою зробиться душа?!

Учень 6.

Це вже було ні зайчиком, ні вовком —
кривавий світ, обвуглена зоря! —
а я писала мало не осколком
великі букви, щойно з букваря, —
той перший віршик, притулившись скраю,
щоб присвітила поночі війна.
Який він був, я вже не пам'ятаю.
Снаряд упав — осипалась стіна.

Учень 7. У повоєнні роки Ліна почала відвідувати літературну студію при Спілці письменників України. Шістнадцятирічна поетеса багато пише. Вірші немов самі народжуються з її душі.

Учень 8. Після закінчення середньої школи вступила до Київського педагогічного інституту. Але через деякий час залишила цей навчальний заклад і подала документи до Московського літературного інституту.

Ведучий 1. Доба шістдесятих.... Шістдесятниками почали називати нову генерацію митців, які прагнули сказати власне, оригінальне слово не лише в мистецтві, а й у суспільному житті. Найбільш відомими були: поети Дмитро Павличко, Василь Симоненко, Іван Драч, Василь Стус, Борис Олійник; прозаїки Григорій Тютюнник, Євген Гуцало, Володимир Дрозд, Валерій Шевчук; перекладачі Григорій Кочур, Анатоль Перепадя; літературні критики Іван Світличний, Іван Дзюба, Євген Сверстюк.

Ведучий 2. Ліну Василівну справедливо називають однією з предтеч поетів-шістдесятників. Її новий талант шукав нові теми, проблеми, нові барви, тони й напівтони для своєї творчої палітри. Ще Ліну Костенко називають «Царицею поезії в Україні».

Учень 9. В 1957 році виходить збірка поезій «Проміння землі», в 1958 році — збірка «Вітрила», в 1961 році побачила світ третя — «Мандрівки серця». У 1963 році поетеса подала у видавництво четверту книгу своїх поезій — «Зоряний інтеграл». Але вихід збірки радянська цензура спочатку затримала, а потім заборонила взагалі.

Учень 10. У 1972 році Ліна подала нову збірку — «Княжа гора». І знову заборонили, і знову не видали... Лише через 16 років мовчання в 1977 році виходить наступна збірка поетеси «Над берегами вічної ріки».

Учень 11.

Ми мовчимо — поезія і я.
Ми одна одній дивимось у вічі.
Вона не знає, як моє ім'я, —
Мене немає в нашому сторіччі.

Учень 12. На початку 80-тих побачили світ збірка поезій «Неповторність» та історичний роман у віршах «Маруся Чурай», за які у 1987 році Ліна Костенко отримала Державну премію України імені Т. Шевченка. А далі збірки: «Сад нетанучих скульптур», «Бузиновий цар» (для малят), «Вибране», «Інкустації».

Мріяла стати льотчицею, а стала поетесою на всі часи...

(Перегляд відео «Письменниця, що мріяла стати льотчицею. 5 цікавих фактів про Ліну Костенко» <https://www.youtube.com/watch?v=E2SldjBE02k> або відео «Культпросмір — Ліна Костенко» <https://www.youtube.com/watch?v=CsDYDLUvSGY>)

Ведучий 1. На початку 80-х з-під пера поетеси з'являється історичний роман у віршах «Маруся Чурай», названий українською енциклопедією середини XVII ст., який наробив справжній переполох. Твір редагуватимуть аж шість років. Та навіть у м'якій палітурці й на газетному папері він став раритетом. Коли ж вийшов у подарунковому виданні, за романом у книгарнях стояла черга. До вашої уваги інсценізація уривка з роману у віршах «Маруся Чурай».

Звучить мелодія пісні «Ой не ходи, Грицю...». На сцені — світлиця, стіл, на стінах — рушники. Біля столу стоїть Маруся. До неї підходить Гриць, падає навколішки.

Гриць (*благально*).

— Марусю! — Я прийшов навіки,
Я на коліна стану, ти простиш?

Маруся (*не дивлячись на Гриця*).

— Я найдорожчі сплала літа.
Чого вернувся до моєї хати?

Ми ж розлучились... Матінко свята!
 Чи я ж тебе примушую кохати?
 Коли своїм коханням поступився
 Заради грошей і багацьких нив,
 Чи ти тоді од мене одступився,
 Чи сам себе навіки обманив?

Гриць.

— Себе, Марусю. Не дивись вороже.
 Мені ті дні повік не одболять.
 Тут двоє матерів, твоя і Божа,
 Хай нас на шлюб вони благословлять.
 Я зрадив, так. Але це біль чи злочин?
 Скажу всю правду, ми тепер одні.
 Кому з нас гірше? Я одводжу очі,
 а ти у вічі дивишся мені.
 Тобі дано і вірити, й кохати, А що мені?
 Які такі куші? Нелегко, кажуть,
 жити на дві хати.

А ще не легше — жить на дві душі!
 Як хочеш знати, — так, я їм продався,
 але в душі на тебе я молюсь.

Маруся.

Йди собі, іди!
 Йди до неї. Будеш між панамі.
 А я за тебе, Грицю, не піду.
 Це ж цілий вік стоятиме між нами,
 А з чого ж, Грицю, пісню я складу?!

Ведучий.

... Лежала тінь від столу і до печі.
 Лампадка тріпотіла в божнику.
 А він сидів, зіщуливши ті плечі
 І звівши ту голову тяжку.

Гриць.

— Як не хочеш, моє серце, дружиною бути,
 То дай мені таке зілля, щоб тебе забути.
 Буду пити через силу, краплі не упушу.
 Тоді я тебе забуду, як очі заплюшу...

Ведучий.

Торкнувся шклянки білими вустами.
 Повільно пив. І випив. І погас.

Маруся.

Ой, сонце, сонце, промінь твій останній!
 Оце і є вся правдонька про нас.

Ведучий.

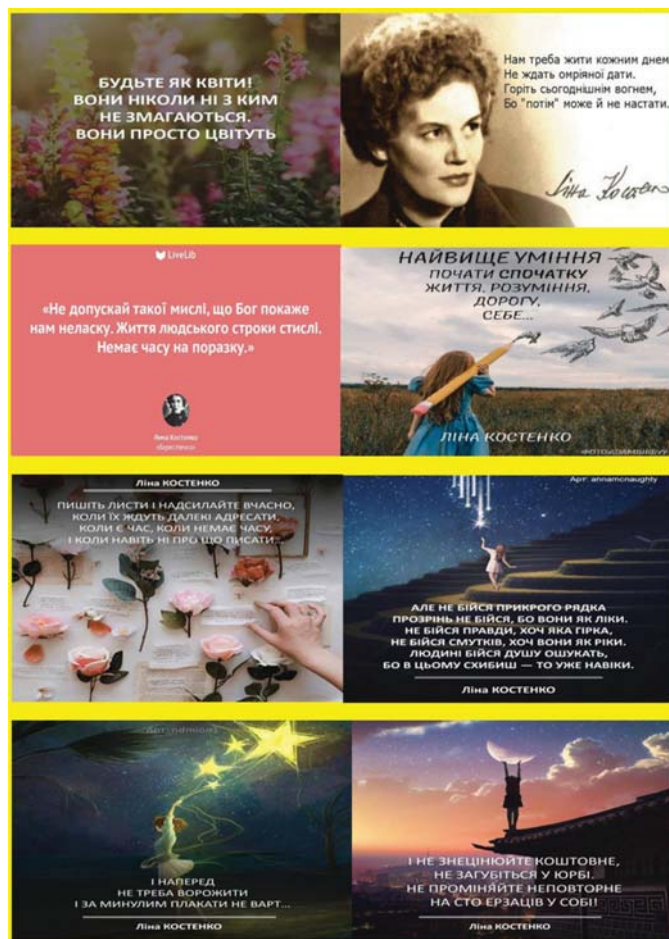
Не помста це була, не божевілья,
 Людина спроста ближнього не вб'є.

Маруся.

Я не труїла. Те прокляте зілля —
 Він випив сам. Воно було моє.

Ведучий 2. Поетеса оспівує велике таїнство любові як могутнє джерело й оновлення людської душі, втіливши душу в народній поетесі Марусі Чурай.

Ведучий 1. Кохання в ліриці Ліни Костенко — це симфонія почуттів. Свято. Полон. Шаленство. Наслання. Хвороба. Сон. Чаклунство... Послухаймо пісню «Моя любове, я перед тобою» у виконанні заслуженої лікарки України Ольги Богомолець на слова вірша

поетеси та зустрічаймо щирими оплесками учнів, що подарують нам чарівний вальс.

(Перегляд відео «Моя любове...» https://www.youtube.com/watch?v=f3iRTv_s0uY, учні виконують вальс).

Ведучий 2. До вашої уваги інсценізація поезії «Я дуже тяжко Вами відболіла».

Виходять із протилежних куліс хлопець і дівчина, у руках тримають запалені свічки, рухаються назустріч, але не помічають одне одного.

(На фоні відео <https://www.youtube.com/watch?v=vqqNusTs5L4&t=198s>)

Дівчина.

Я дуже тяжко Вами відболіла.

Хлопець.

Це все було як марення, як сон.

Дівчина.

Любов підкралась тихо, як Даліла,

Хлопець.

А розум спав, довірливий Самсон.

(Стають спинами одне до одного.)

Дівчина.

Тепер пора прощатися нам. Будень.

Хлопець.

На білих вікнах змерзли вітражі.

Дівчина.

І як ми будем, як тепер ми будем?!
Такі вже рідні,

Хлопець.

...і такі чужі.

(Повертаються обличчями, беруться за руки).

Дівчина.

Ця казка днів — вона була недовгою.
Цей світлий сон —

Хлопець.

...пішов без вороття.

(Знову розходяться в різні боки).

Дівчина.

Це тихе сяйво над моєю долею! —

Разом.

Воно лишилось на усе життя.

Ведучий 2. Тому, коли до вас прийде кохання — справжнє, взаємне, — бережіть його, а якщо воно буде нероздільним, нещасливим, то не проклинайте, як радить поетеса в поезії «Світлий сонет»!

Читання ученицею поезії «Світлий сонет» або перегляд відео «Вірш «Світлий сонет» Ліни Костенко у виконанні народної артистки України, лауреатки Дер-

жавної премії ім. Шевченка, Героя України Ніни Матвієнко.

(<https://www.youtube.com/watch?v=oRstkynJHb8>)

Як пощастило дівчині в сімнадцять,
в сімнадцять гарних, неповторних літ!
Ти не дивись, що дівчинка сумна ця.
Вона ридає, але все як слід.

Вона росте ще, завтра буде вишенька.
Але печаль приходить завчасу.
Це ще не сльози — це квітуча вишенька,
що на світанку струшує росу.
Вона в житті зіткнулась з неприємністю:
хлопчина їй не відповів взаємністю.
І то чому: бо любить іншу дівчину,
а вірність має душу неподільливу.
Ти не дивись, що дівчинка сумна ця.
Як пощастило дівчинці в сімнадцять!

Ведучий 1. З особливою любов'ю і ніжністю торкається поетеса дерев, трав, квітів, милується красою осіннього саду, лісу, підмічає деталі, на які заклопотаний міський житель не звертає уваги, бо йому ніколи зупинитися і подивитися на розквітлу айстру, на спустілий сад, на сонний ліс. Усе оживає під люблячим прозорливим оком поетеси. За словами дочки Оксани Пахльовської, Ліна Василівна дуже любить ліс і вважає, що ліси — це єдине місце, де вона може відпочити і полікувати душу.

Тридцять п'ять поезій Ліни Костенко покладено на музику. У 2010 році було видано книгу «Гіацинтове сонце» з компакт-диском, на якому записано пісні Ольги Богомолець на слова Ліни Василівни.

Послухаймо пісню «Осінній день...» та уявімо, що ми зараз гуляємо в осінньому гарному лісі і знайшли кошик із подарунками-поетичними побажаннями від Ліни Костенко.

(Перегляд відео «Осінній день...», одна учениця виходить із кошиком, роздає усім присутнім у залі подарунки-поетичні побажання від Ліни Костенко.)

Ведучий 2. Поетеса закликає нас задуматися над сутністю життя, зосередитися на усвідомленні себе дітьми української землі. Гостро і безкомпромісно осмислює у поетичних творах проблему духовного занепаду. Картає яничарство, зраду і відступництво.

Отак воно і йдеться до руїни.

Отак ми загрузаємо в убогство.

Є боротьба за долю України.

Все інше — то велике мискоборство.

Ведучий 1. У Ліни Костенко нема плакатних патріотичних віршів, нема гасел, не часто вживається навіть слово Україна, а слово Батьківщина трапляється украй рідко. Водночас у підтексті майже кожна поезія є високодуховною і патріотичною, вона пробуджує національну свідомість. Ліна Костенко з тих

поетів, які здатні крізь вселюдське бачити національне, а крізь національне — вселюдське.

Учень 13.

Є щось святе в словах: мій рідний край!
Для мене — це матусі пісня колискова
І рідний сад від квіту білосніжний,
І той калиновий у тихім лузі гай.
Для мене — це твої стежки й мої,
В містах і селах стоптані любовно,
Й пісень людські прозорі ручаї,
Усе, що серцю рідне невимовно.
Його історія... В ній стільки гіркоти!
І тим рідніш мені ти, краю рідний,
Що вже назад поламани мости
І день встає, як райдуга, лагідний.

Ведучий 2.

Ліна Костенко зверталась до багатьох тем. І хоч про що б вона писала, її поезії зачаровують своєю неповторністю, глибиною, ліризмом, змушують замислитись над простими, здавалося б, речами.

Учень 14.

Страшні слова, коли вони мовчать,
коли вони зненацька причаїлись,
коли не знаєш, з чого їх почать,
бо всі слова були уже чиймись.

Хтось ними плакав, мучився, болів,
із них почав і ними ж і завершив.
Людей мільярди і мільярди слів,
а ти їх маєш вимовити вперше!

Все повторялось: і краса, й потворність.
Усе було: асфальти й спориші.
Поезія — це завжди неповторність,
якийсь безсмертний дотик до душі.

Ведучий 1. «Мене не можуть люди не почути...», — слушно сказала поетеса. Поезія Ліни Костенко — матеріал для глибоких роздумів небайдужої людини, до того ж освіченої, здатної до самовдосконалення, до філософського осмислення буття. І ми переконалися в цьому!..

Ведучий 2. Думки про справжні цінності, про сенс у житті, духовність і бездуховність звучать у вірші «Крила». Послухаймо вірш у виконанні актора театру і кіно, лауреата Шевченківської премії Богдана Ступки. Цей вірш був прологом церемонії «Гордість країни-2011».

(Перегляд мультфільму до Дня Незалежності України — вірш Ліни Костенко «Крила» у виконанні Богдана Ступки <https://www.youtube.com/watch?v=ARxd2IjnQp0>)

Ведучий 1. Незважаючи на поважний вік, поетеса не мовчить, а реагує на події так, як робила завжди — звертається до українців своїми поезіями, які надають наснаги й мужності всім нам.

Учень 15.

І жах, і кров, і смерть, і відчай,
І клекіт хижої орди,
Маленький сірий чоловічок
Накоїв чорної біди.
Це звір огидної породи,
Лох-нес холодної Неви.
Куди ж ви дивитесь, народи?!
Сьогодні ми, а завтра — ви.

Ведучий 2. Вона постійно шле свої поезії на фронт, але робить це без зайвих слів і очей, зазначаючи, що саме захисники є зараз душею нашої країни, її лицарями. У своєму історичному романі у віршах «Берестечко» Ліна Костенко написала пророчі слова про те, що ніколи не зможе Україна побрататися зі своїм північним сусідом Росією. І ці слова звучать сьогодні, як ніколи, актуально... Послухаємо пісню «Небачене побачено (українцям)» у виконанні Віталія Козловського.

(Перегляд відео «Небачене побачено (українцям)» https://www.youtube.com/watch?v=6yhPegcT5o8&list=RDB6yhPegcT5o8&start_radio=1, учні виконують танцювальну композицію)

Ведучий 1. Висловлювання Ліни Костенко — невичерпне джерело мудрості для українців. Її слова надихають на зміни та змушують замислитися над вічними темами. До вашої уваги афористичні вислови з віршів та прози Ліни Костенко.

Виходять на сцену учні, декламують афористичні вислови Ліни Костенко, прикрашають афоризмами-ілюстраціями дошку на сцені.

- У своєму житті треба залишати місце й для свого життя.
- Жах не в тому, що щось зміниться, — жах у тому, що все може залишитися так само.
- Віддай людині крихітку себе. За це душа наповнюється світлом.
- Огидна річ — наша терплячість. Наша звичка відмовляти собі у всьому. Так все може відмовитися від нас.
- Нації вмирають не від інфаркту, спочатку в них відбирають мову.
- Людям не те що позакладало вуха — людям позакладало душі...
- Втім, жінка — як музика, її можна любити, навіть не дуже розуміючи.

Ведучий 1. В особі Ліни Костенко маємо геніальну, дивовижну українську поетесу. Скільки вона зробила! Ми пишаємося тим, що маємо мисткиню такого масштабу.

Ліна Костенко залишається Поетом нашої епохи. Вона має багато відзнак:

- Почесний професор Національного університету «Києво-Могилянська академія».
- Почесний доктор Львівського національного університету.

Позакласні заходи

- Почесний доктор Чернівецького національного університету (2002).
- Лауреат Державної премії ім. Тараса Шевченка (1987, за роман «Маруся Чурай» і збірку «Неповторність»).
- Лауреат Міжнародної літературно-мистецької премії ім. О.Теліги (2000).
- Нагороджена Почесною відзнакою Президента України (1992) і Орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня (березень 2000).
- Має відзнаку «Золотий письменник України», 2012.
- У листопаді 2013 року УГКЦ нагородила Ліну Костенко, Редлиха Шимона та Зеновію Кушпету третьою щорічною відзнакою імені блаженного священномученика Омеляна Ковча.
- У 2015 році малу планету Сонячної системи № 290127 було названо ім'ям Ліни Костенко.

Ведучий 2. Її твори — більше, ніж поезія. У них — наша історія і філософія, наше минуле і сучасне. У них майстерно поєднуються мудрість і пристрасть, чарівна легкість і глибина роздумів. І все це заради людини, заради її майбутнього. Доля Ліни Костенко не проста, адже її муза любить правду, а правда не всім подобається.

Ведучий 1. 19 березня цього року вся Україна передавала щирі вітання Королеві сучасної поезії. І ми теж дуже хочемо передати особисто наші щирі вітання.

(Вітальний флешмоб. Виходять учні на сцену. Звучить мелодія.)

Шановна Ліно Василівно Костенко! Прийміть найщиріші побажання та теплі слова від учнів та учениць, педагогічного колективу Нерубайського академічного ліцею №1 Одеського району Одеської області. Ви:

- Голос народу.
- Честь і совість нашої епохи.

- Взірець високої національної свідомості та людської гідності.
- Жінка-легенда.
- Блакитна троянда поетичного саду України.
- У думках вільна, мов вітер у полі.
- У висловах стрімка, мов річка.
- Ніжна й красива, мов пролісок.
- Щедра, немов пшенична нива.
- Найяскравіша зірка на небі сучасного письменництва.

Хай будуть з Вами здоров'я та сила,
Хай доля буде ласкава і щира!
Щоб ніколи не знали ви втоми!
Хай мир і злагода будуть у домі,
Хай Господь дарує надію й тепло
На довгі літа, на щастя й добро!

Всі разом. З Днем народження, Ліно Василівно!

Ведучий 2. Сьогодні ми з вами спробували привідрити завісу життя і творчості геніальної нашої сучасниці, торкнулись душею її поезії.

(Звучить пісня «Коли буду я навіть сивою/Між іншим» у виконанні Ольги Богомолець https://www.youtube.com/watch?v=0uo8FgJ4STg&list=RD0uo8FgJ4STg&start_radio=1, учні виконують танок).

Ведучий 1. Будьмо взаємно красивими, слухаймо настанови Ліни Костенко, адже вони завжди актуальні... Пам'ятаймо, що «поезія — це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі»!

Список використаних джерел

1. Брюховецький В.С. Ліна Костенко. Нарис творчості. — К.: Дніпро. — 1990.
2. Жулинський М. Лицарство духа: Про творчість Ліни Костенко [Текст] // Вітчизна. — 2000. — № 3-4. — С. 2—5.
3. Костенко Л. Вибране. — К.: Дніпро. — 1989.

Віолета Шигіна,
учитель зарубіжної літератури,
Запорізька гімназія № 52

Лариса Гаджилова,
учитель зарубіжної літератури,
Запорізька гімназія № 52

Юлія Щедурських,
учитель зарубіжної літератури,
Запорізька гімназія № 52

Творчість, що об'єднує Про участь учнів запорізької гімназії № 52 у виставці малюнків і хайку в Японії

УДК 069.9-053.5(477):7(520)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340488>

У жовтні 2024 року до вчителів зарубіжної літератури м. Запоріжжя звернулася Ольга Ніколенко, професорка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, авторка підручників «Зарубіжна література», і передала запрошення для учнів 5-11 класів м. Запоріжжя від Susumu Nonaka, віцепрезидента, професора Saitama University (Японія), взяти участь у виставці малюнків і віршів дітей «Хайку і мир». Пропозиція отримала живий відгук в учнів гімназії, бо творча діяльність завжди приваблює наших вихованців.

Учні нашої гімназії, які живуть і навчаються в прифронтовому Запоріжжі та особливо потерпають від жахів війни, за допомогою загадкового жанру японської поезії висловили свої почуття та переживання, розповіли про мрії й очікування.

Як ми пізніше дізналися від професора Ольги Ніколенко, на виставку «Хайку і мир» до Японії вирушила посылка з малюнками й віршами вагою 3,8 кг. Було приємно відчувати, що серед цих робіт були й малюнки

ки наших учнів, а разом із ними — роздуми дітей про війну, мир, Україну.

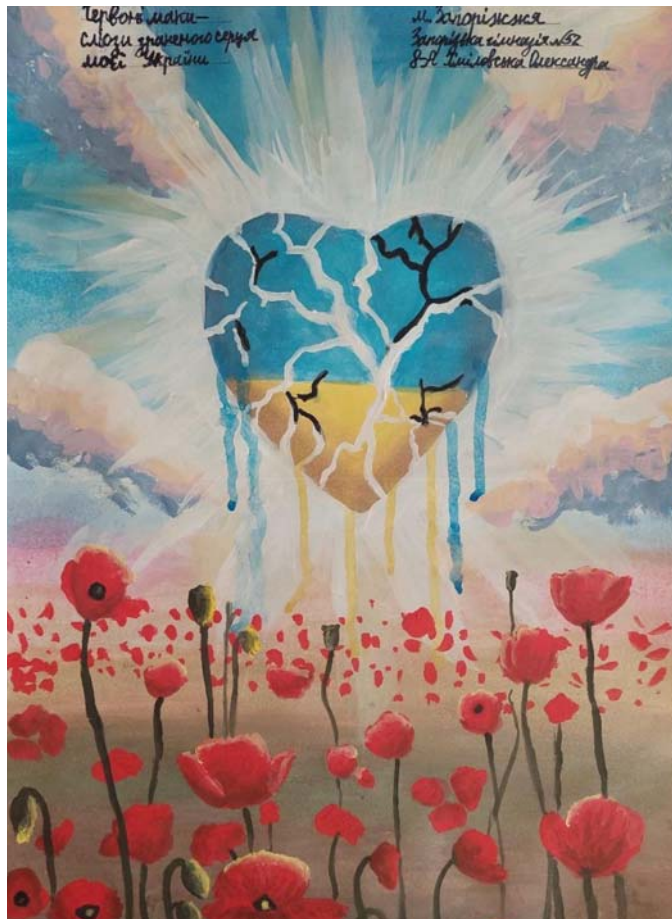

11 січня 2025 року в Японії стартувала виставка «Хайку за мир», де були представлені хайку й малюнки українських учнів. 238 хайку та малюнків із різних областей України потрапили до Японії.

Мовою мистецтва та поезії українські учні розповіли про Україну, про боротьбу українців за свободу, про наші мрії та прагнення. Роботи більш ніж

Міжнародна підтримка України

130 школярів із 29 закладів освіти Запорізької області завдяки співпраці з Центром українсько-японської дружби «Sakura» під керівництвом Ольги Ніколенко стали учасниками цієї події.

Перші кадри з виставки в Saitama University дуже зворушили всіх нас: із завмиранням серця знаходили у відео знайомі малюнки. Робіт було дуже багато, і кожна сповнена палкого бажання зупинити війну та досягти миру й гармонії.

Але це був тільки початок. Далі було запрошення взяти участь у Міжнародній конференції «Виставка малюнків і хайку українських дітей», яку було заплановано на 22 березня 2025 року в культурному центрі Токіва міста Сайтама (Японія) за участі школярів із Запоріжжя, Оріхова, Покровська, Кам'янця-Подільського, Одеси та Києва.

Ми дуже ретельно готувалися до цієї зустрічі, бо дуже хотілося якомога більше розповісти нашим японським друзям про життя в прифронтовому Запоріжжі. Якби дозволяв регламент зустрічі, наша розповідь була б дуже довгою. Але було вирішено розповісти про знакові для кожного містянина місця, їх руйнування ворожими ракетами та відродження, наче птаха Фенікса. Не тільки ми, а й кожен мешканець нашого міста вірить у те, що Запоріжжя відновиться та буде кращим, ніж було.

День зустрічі з японськими друзями був для нас особливим, бо участь у такій події — це не лише про мистецтво, а й про силу дитячих голосів, які прагнуть миру і розуміння.

Війна внесла свої корективи. Вночі 22 березня 2025 р. стався черговий жажливий обстріл м. Запоріжжя. Безжальний, руйнівний обстріл... Вранці, коли місто оговтувалося від трагедії, делегація гімназії всупереч усьому попрямувала на захід.

Зустріч розпочалася з лекції професорки Ольги Ніколенко «Українські хайку для миру». Вона розповіла про життя і навчання українських дітей, про щоденні подвиги українських вчителів і про те, що, незважаючи на трагічні обставини, у серцях українців живуть людяність, ніжність і краса. Професор Susumu Nonaka перекладав лекцію Ольги Ніколенко японською для глядачів, які зібралися в Tokiwa.

Учениця 8-А класу нашої гімназії Олександра Хмільовська мала змогу відчувати себе в ролі дипломата. Вона розповіла жителям міста Сайтама (Японія) про життя в прифронтовому місті, про свої мрії та сподівання, а також щиро подякувала японському народу за підтримку.

Завдяки організаторам виставки — віцепрезиденту Saitama University, професору Susumu Nonaka, професору, завідувачці кафедри світової літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Ользі Ніколенко, представниці адміністрації міста Сайтама Akiko Soma, асистентці кафедри світової літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Катерині Ніколенко, зустріч тривала в доброзичливій та невимушеній атмосфері.

А потім була виставка малюнків українських дітей «Час, у якому ми живемо» в Seisen University у Токіо і Нагано (Японія).

Телекомпанія префектури Нагано Abn news підготувала репортаж про цю виставку. Відвідувачі

відверто зізнавалися, що в наш час багато чого легко забувається або взагалі не торкається серця, але твори українських дітей залишили в їхній пам'яті глибокий слід як прояв людяності, згуртованості, стійкості.

Так ми познайомилися з організаторкою й натхненницею цієї виставки професором Madoka Inoue (Seisen University). Пані Madoka Inoue електронним листом особисто звернулася до нашої гімназії зі словами підтримки й вдячності вчителям та учням.

Офіційне листування з професоркою Madoka Inoue згодом перетворилося на щире, відверте спілкування. Вона цікавилась історією нашого міста, умовами вчительської роботи та особливостями навчання під час війни, щиро захоплювалась стійкістю мешканців Запоріжжя, була в курсі трагічних подій, які відбувалися в ньому. Вона завжди знаходила слова підтримки учням та вчителям, висловлювала надію на переможе закінчення війни.

За участі професорки Madoka Inoue (Seisen University), її колег, студентів та відвідувачів виставки в Японії була організована благодійна допомога авторам дитячих малюнків м. Запоріжжя. Це було дуже несподівано та зворушливо для всіх нас. Дівчата-авторки малюнків отримали не тільки подарунки для подальшого творчого розвитку, а й іменні листівки з хайку від нових японських друзів.

Така емоційна підтримка від небайдужих людей із далекої Японії надає сил та натхнення, бажання подолати всі жахи війни, вижити не тільки фізично, а й зберегти в собі людяність та гідність. І хоча іноді здається, що всі сили вичерпані, але віра в перемогу відкриває все нові можливості.

Від свого імені ми, вчителі кафедри зарубіжної літератури запорізької гімназії № 52, висловлюємо вдячність професорці, завідувачці кафедри світової літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка Ользі Ніколенко, професорці Madoka Inoue (Seisen University), віцепрезиденту, професору Susumu Nonaka (Saitama University) за підтримку та можливість відчувати єдність зі світовою спільнотою в трагічні часи для нашого народу!

Олена Щербина,
учителька зарубіжної літератури,
Оріхівська гімназія № 5 Запорізької області

Лист вдячності японським друзям

УДК 177.72:341.232.5

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340489>

Учителька Олена Щербина та її учні Богдан і Анастасія з подарунками (планшетами для малювання) від японських друзів. 1 вересня 2025 р.

1 вересня 2025 року учителі й учні Оріхівської гімназії № 5 Запорізької області зібралися в Дубовому гаю, щоб відзначити День Знань. У цих дітей і вчителів наразі немає приміщення школи, бо вона була зруйнована під час війни, тому зустрілися на природі. Однак вони хочуть вчитися і займатися творчістю. Учителька зарубіжної літератури Олена Щербина повідомила, що в цей день учні Богдан Жуков і Анастасія

Рясна отримали прекрасні подарунки з далекої Японії. І це невипадково, адже вони брали участь у виставці творчих робіт — малюнків і хайку, яку організували викладачі, студенти, працівники Seisen University. Професорка Madoka Inoue та її помічники із Seisen University ініціювали виставки малюнків і хайку українських дітей у Токіо і Наґано.

Під час виставок було здійснено благодійний збір для підтримки дітей України. Ця благородна праця принесла чудовий результат. Ці діти тепер зможуть більше малювати, творити, а головне — вони не втратять віри в добро і людяність. Від імені редакції журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика» щиро вітаємо пані Олену, Настю, Богдана і всіх дітей та вчителів Оріхівської гімназії! Висловлюємо глибоку вдячність професорці Madoka Inoue і японському народу за підтримку України! Нижче ви прочитаєте лист учительки зарубіжної літератури Олени Щербини та її учнів до японських друзів. Наводимо його повністю.

Учень Оріхівської гімназії Богдан Жуков

Міжнародна підтримка України

Шановна професорка Madoka Inoue!
Дорогі японські друзі!

Від щирого серця висловлюємо вам глибоку вдячність за вашу надзвичайну підтримку та подарунки для українських школярів.

У ці важкі часи, коли наша країна переживає жорстоку війну, ваша допомога стала для нас не просто матеріальною підтримкою, а справжнім виявом світла та надії, наповнений вашою турботою та людяністю. Богдан і Настя отримали неймовірні графічні планшети, за допомогою яких можна продемонструвати власні художні здібності і вийти за рамки шкільної програми, виявити свій талант не гірше, ніж малюючи олівцями на папері чи навіть олією на полотні. А це — це символ дружби, що долає тисячі кілометрів.

Ви показали нам, що доброта не має кордонів. Ваша солідарність надихає нас і дає сили рухатися далі, вірячи в перемогу.

Діти, які отримали ваші подарунки, були неймовірно щасливі. Їхні усмішки — це найкраще підтвердження того, що ваша допомога є безцінною. Завдяки вам, вони відчували, що не самотні, що у них є друзі далеко за межами нашої країни.

Ми ніколи не забудемо вашої доброти! Нехай ця дружба між Україною та Японією стає лише міцнішою!

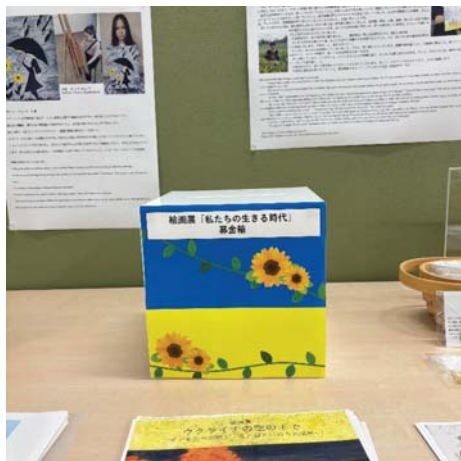
З повагою та безмежною вдячністю Олена Щербина, учителька зарубіжної літератури, та учні Оріхівської філії № 5 Запорізької області.

Учениця Оріхівської гімназії Анастасія Рясна

Професорка Мадока Іноуе та її помічники й відвідувачі виставки малюнків і хайку українських дітей у Наґано. 2025 р.

Скринька для збору благодійних коштів під час виставки малюнків і хайку українських дітей. Японія, 2025 р.

Підготовка до виставки малюнків і хайку українських дітей. Японія, 2025 р.

Наталія Мельникова,
методист відділу мовно-літературної
та мистецької освіти,
Донецький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Від пригод до глибоких снів: літературні завдання за твором Туве Янсон «Комета прилітає»

УДК 373.5.016:821.09(480)(092)ЯНСОН

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340490>

Світ Мумі-долу, створений Туве Янсон, завжди приваблює дітей і дорослих своїм теплом, фантазією та особливим філософським підтекстом. Повість «Комета прилітає» — це не лише історія про захопливу мандрівку Мумі-троля та його друзів, а й глибоке розмірковування про страхи, дружбу, відповідальність та здатність людини долати виклики. Саме тому цей твір чудово підходить для творчих та інтерактивних завдань, які допомагають учням не тільки краще зрозуміти текст, а й відчути його актуальність у сучасному житті.

Твір «Комета прилітає» можна розглядати як своєрідну притчу про невідомість майбутнього та випробування, що об'єднують людей. Через образ комети показано, як події, що здаються жакливими, можуть стати поштовхом для переосмислення цінностей. Учні вчать бачити у творі не лише казкову подорож, а й символіку: комета — це виклик, а дружба — це ключ до його подолання. Робота з текстом може стати чудовим інструментом для розвитку:

- критичного та творчого мислення;
- читацької компетентності;
- умінь працювати в команді;
- емоційного інтелекту учнівства.

Для глибокого розуміння тексту важливо зосередитися на його основних темах і замість простого обговорення можна запропонувати творчі завдання. Літературні завдання — це інструмент, який може перетворити пасивне читання тексту на активне дослідження. Такі завдання можуть починатися із пригодницьких елементів для зацікавленості та мотивації, а потім переходять до глибоких снів для розвитку

розуміння. «Комета прилітає» — не просто казка про комету, а дзеркало людських емоцій і суспільних проблем. Літературні завдання перетворюють її на захопливу подорож: від веселої пригоди — до глибокого розуміння світу. Спробуйте ці ідеї — і побачите, як світ мумі-тролів оживає, надихаючи на нові відкриття. Почніть з простого, і комета сенсів прилетить сама.

Перетворення літературних завдань

Рольова гра «Втеча від комети»

Організуйте гру, де учасники (персонажі книги) збирають «предмети порятунку» (перли, гармоніка) і вирішують загадки на основі епізодів.

Завдання «Екологічний щоденник»

Уявіть себе Мумі-тролем і ведіть щоденник про зміни в природі через комету (бурі, спека, лісові пожежі). Додайте малюнки та паралелі із сучасними проблемами, наприклад, такими, як глобальне потепління.

Завдання «Філософський діалог»

На основі уривків з тексту, що містять глибокі роздуми (наприклад, розмова Мумі-троля з Ондатром про життя), написати власний філософський діалог між двома персонажами про одну з тем твору: цінність дружби, природи, дому, свободи, толерантність тощо. Додайте цитати з твору.

Створення філософського діалогу

Завдання «Альтернативне закінчення»

Напишіть свій фінал книги, в якому комета не пролітає, а змінює світ. Обговоріть, як це впливає на персонажів і відображає реальні кризи.

Наприклад:

- Що сталося б, якби комета зіткнулася із Землею?
- Що сталося б, якби герої не встигли дістатися до Обсерваторії?

Завдання «Карта страхів та надій»

Створити візуальну карту, де буде відстежуватися емоційна подорож головних героїв. На карті позначити ключові моменти, що викликають у персонажів страх (наприклад, наближення комети), і, навпаки, моменти, що дарують надію (наприклад, знаходження Обсерваторії, зустріч з Нюхмумриком).

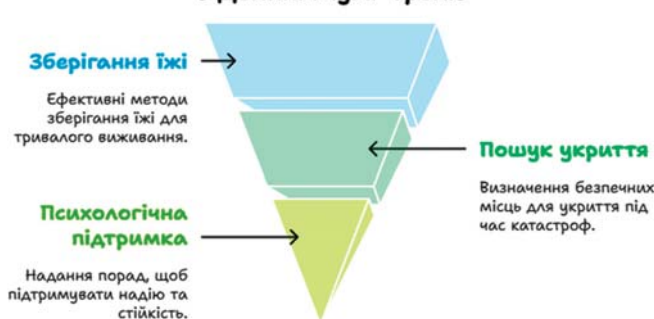
Емоційна подорож Мумі-тролів

Завдання «Путівник з виживання в Долині Мумі-тролів»

Уявіть себе експертами з виживання та складіть практичний путівник для мешканців Долини, які готуються до катастрофи. Путівник може містити поради, як зберігати продукти, де знайти укриття, а також психологічні рекомендації, як не втрачати надію.

Підготовка до катастрофи в Долині Мумі-тролів

Завдання «Мініінновації для планети»

Нюхмумрик та Снорк створюють футуристичну лабораторію. Кожна команда учнів придумує один винахід, який міг би допомогти героям урятувати довкілля чи подолати екологічну кризу. Це може бути: «очисний ліхтарик для річки», «невидимий купол від забруднення», «компостувальна машина-равлик». Учні оформлюють винахід у форматі постера, презентації тощо.

Літературні завдання

Створення екологічних інновацій

Завдання «Мумі-блогери заради планети»

— Уявіть, що Мумі-тролі відкрили свій екоблог у соцмережах, щоб розповісти світові про комету та загрози довкіллю.

Кожна група створює короткий пост (у стилі Тік-Ток-сценарію, Instagram-сторіз чи повідомлення): як герої попереджають друзів і що радять зробити людям. Придумати гасло або хештег від імені Мумі-тролів (наприклад: МуміЕкоЧелендж).

Який формат соціальних медіа використовувати для екологічного блогу?

Завдання «Дослідження символів»

Створити «профіль» комети: опишіть її як персонажа (зовнішність, «характер», вплив на світ). Порівняйте з реальними кометами (наприклад, Галлея) і додайте, як вона символізує страхи Туве Янсон. Намалюйте або створіть за допомогою ШІ комету, яка символізує певне почуття (страх, надію, радість). Поясніть, чому ви обрали саме такий образ.

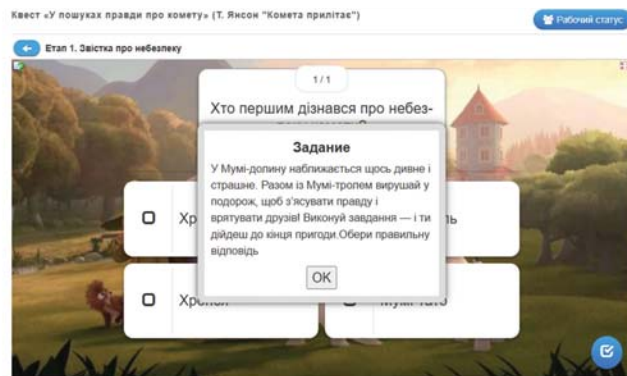
Створення профілю комети

Квест «У пошуках правди про комету»

Учні отримують повідомлення: «У Мумі-долину наближається щось дивне і страшне. Разом із Мумі-тролем вирушай у подорож, щоб з'ясувати правду і врятувати друзів! Виконуй завдання — і ти дійдеш до кінця пригоди».

<https://learningapps.org/display?v=p2mebuhoc25>

Фінал: — Ви разом із Мумі-тролем та його друзями пройшли шлях від страху до перемоги. Пам'ятайте: дружба, взаємодопомога та віра в краще завжди пермагають!

Завдання «Реклама Мумі-долини»

Уяви, що ти туристичний агент. Створи рекламний плакат або відео для гостей, які хочуть відвідати Мумі-долину.

Завдання «Кольорова мапа подорожі»

Створіть мапу емоційної подорожі героїв, де кожній емоції буде відповідати певний колір (наприклад, тривога — синій, надія — жовтий, дружба — зелений).

На мапу нанесіть ключові події та розфарбуйте їх відповідно до емоцій, які вони викликають.

Завдання «Міст дружби»

Створіть символічний «міст дружби», який поєднує всіх героїв. На кожній дошці мосту напишіть одну рису, без якої дружба не існувала б (довіра, чесності, взаємодопомога, сміливість, доброта). Обговоріть, хто з героїв найкраще втілює ці риси.

Завдання «Музика комети»

Опиши, яку музику чи звуки ти уявляєш, коли читаєш про наближення комети. Спробуй скласти власний «саундтрек» із підручних предметів або за допомогою сервісів ІІІ.

Створення музичного саундтреку комети

Газета «Долина Мумі-тролів: останні новини»

Створіть макет газети з новинами про комету. Які заголовки могли б з'явитися перед прильотом комети? (Наприклад, «Комета наближається!», «Пора готувати запаси!»). Кожен учень може стати репортером або кореспондентом. Поділіть учнів на групи, з яких одна буде писати статтю від імені тривожного Хропця, а інша — від імені спокійного Мумі-тата. Для передачі характерів використовуйте різні стилі мовлення.

Створення газетної статті про комету

Завдання «Скриня сміливості та страху»

Розділіть дошку або зошит на дві частини: «Сміливість» та «Страх». Учні можуть по черзі писати або малювати приклади проявів сміливості та страху персонажів, коментуючи причину цих почуттів.

Як персонажі проявляють сміливість і страх?

Літературні завдання

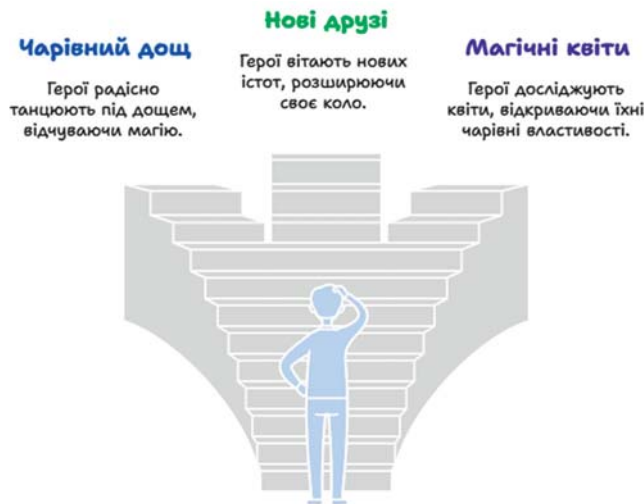
Завдання «Візуалізація комети»

Намалюйте або створіть тривимірну модель комети, спираючись на опис у творі. Дослідіть, який вигляд мають реальні комети, покажіть, як Туве Янсон могла їх уявляти.

Завдання «Комета в Мумі-долині: альтернативна історія»

Уяви, що комета не становить загрози, а приносить до Мумі-долини щось незвичайне (наприклад, чарівний дощ, нових друзів, магічні квіти). Напиши коротку історію (7–10 речень) про те, як герої реагують на подію, при цьому використовуючи характери героїв із твору (наприклад, допитливість Мумі-троля). Учні зачитують свої історії у групах, обговорюючи, як нові обставини вплинули на героїв.

Як герої реагують на незвичайну подію, принесену кометою?

Завдання «Танець Мумі-долині»

У групах (по 3–4 учня) створіть короткий танець або пантоміму, що буде відображати пригоди героїв під час наближення комети (наприклад, як Мумі-троль та Хропусь шукають укриття або як мешканці Мумі-долини святкують порятунок). Використовуйте музику або звуки для супроводу. Групи презентують свої виступи, коментуючи, які епізоди твору вони зобразили.

Завдання «Моя валіза подорожі»

Уявіть, що ви вирушаєте у подорож разом із героями твору. Подумайте, що ви взяли б із собою? Спробуйте намалювати або скласти список із 5 предметів та поясніть, чому саме ці предмети ви обрали.

Завдання «Щоденник комети»

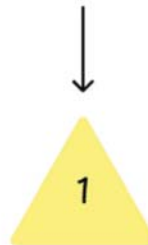
Уяви, що комета з твору вміє думати та відчувати. Напиши сторінку її щоденника (5–7 речень), де вона описує, що бачить у долині, як сприймає дії героїв твору, чому вирішила віддалитися від Землі. Використовуй яскраві образи та деталі з твору (наприклад, опиши, як комета «спостерігає» за Мумі-долиною чи

«реагує» на сміливість героїв). Учні зачитують свої щоденники, обговорюючи, як зміна перспективи допомагає краще зрозуміти твір.

Подорож комети

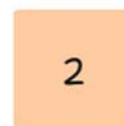
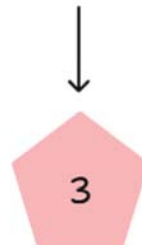
Спостереження

Комета спостерігає за долиною

Роздуми

Комета обмірковує свій досвід

Сприйняття

Комета відчуває дії героїв

Завдання «Сучасний мінітеатр у класі»

Учні в групах розігрують невеличкі сценки за сюжетом твору, але додають сучасні елементи (наприклад, комета, яка спілкується як чат-бот; смартфон у Мумі-троля).

Завдання «Емодзі-рефлексія»

Спробуйте передати емоції героїв у різних епізодах твору тільки за допомогою емодзі (клас відгадує, про яку сцену йдеться).

Завдання «Дружба врятує світ»

Створіть плакат або комікс про те, як дружба допомагає героям твору подолати страхи перед катастрофою.

Завдання «Фантастичний прогноз погоди»

Придумайте прогноз погоди для Мумі-долини напередодні прильоту комети. Запишіть, якими б словами синоптик описав би природу, небо та настрої героїв твору.

Завдання «Кіноафіша»

Уявіть, що за твором «Комета прилітає» на кіностудії знімається мультфільм. Спробуйте створити кіноафішу з гаслом мультфільму, датою прем'єри та головними героями.

Завдання «Фотоквест»

Фотоквест — це сучасна і креативна форма завдань, яка поєднує елементи гри, мистецтва та навчання.

За своєю суттю він нагадує ребус, але замість слів чи малюнків використовується фотографія. Завдання учасників полягає у тому, щоб сфотографувати певні об'єкти, явища чи емоції та об'єднати їх у фотоколлаж. У цих світлинах будуть зашифровані відповіді на поставлені запитання або ключі до розгадки. Таким чином фотоквест розвиває уважність, креативність, асоціативне мислення, мотивує учнів спостерігати навколишній світ, знаходити образи та символи у повсякденних речах. Фотоквест сприяє розвитку візуальної грамотності, формує вміння працювати з цифровими технологіями, заохочує командну співпрацю. Виконання цієї вправи перетворює процес навчання на захопливу пригоду, де кожен може проявити фантазію та подивитися на літературу під новим несподіваним кутом.

Завдання з фотоквесту:

1. Небесне тіло, яке наближається до Землі.
 2. Місце, на пошуки якого вирушили герої твору.
 3. Істоту, яку Сніф б'є веслом.
 4. Птаха, від якого герої сховалися під скелею.
 5. Предмет, який подарував мамі Мумі-троль.
 6. Будівлю, що побудував Мумі-тато.
 7. Музичний інструмент, на якому любить пограти Нюхмумрик.
 8. Те, до чого небайдужий Чмих.
 9. Речі, які любить Хропс.
- Відповіді: 1) комета; 2) обсерваторія; 3) крокодил; 4) кондор; 5) перлина; 6) блакитний будинок; 7) губна гармошка; 8) солодоші; 9) прикраси.

Робочі картки до твору Туве Янсон «Комета прилітає» — ще один сучасний та зручний інструмент

для ефективної організації навчального процесу, який допомагає вчителю не лише здійснювати формувальне оцінювання, а й оперативно перевіряти рівень засвоєння учнями матеріалу під час вивчення твору, а також для впровадження індивідуалізації навчання. Використання робочих карток сприяє розвитку пам'яті, уваги, системного, логічного та критичного мислення, творчої уяви; допомагає формувати вміння аналізувати художній текст (визначати тему, ідею, проблематику, образи та художні засоби). Робота з картками стимулює розвиток мовлення, вміння аргументовано висловлювати власні думки та дискутувати, тренує навички як індивідуальної, так і групової роботи, що є важливим у сучасній освітній практиці. Завдяки інтерактивним елементам і завданням, що можуть бути виконані з використанням цифрових ресурсів, картки сприяють формуванню цифрової та медіаграмотності учнівства. Вони мотивують до уважного та свідомого читання твору, пробуджують інтерес до теми дружини, сміливості та відповідальності, які розкриває Туве Янсон, роблять вивчення твору більш захопливим та змістовним, а уроки динамічними та продуктивними.

РОБОЧА КАРТКА

ТУВЕ ЯНСОН "КОМЕТА ПРИЛІТАЄ"

ПРОДОВЖ ВИЗНАЧЕННЯ

Повість - це _____

Казка - це _____

ПРОДОВЖ РЕЧЕННЯ

Головна думка твору - _____

ТВІЙ НАСТРІЙ

СКЛАДИ ПАСПОРТ ТВОРУ

1. Автор - _____
2. Рік написання - _____
3. Рід літератури - _____
4. Жанр - _____
5. Тема - _____
6. Ідея - _____
1. Герої твору - _____
1. Художні засоби : _____

ТВІЙ РЕЙТИНГ

РОБОЧА КАРТКА

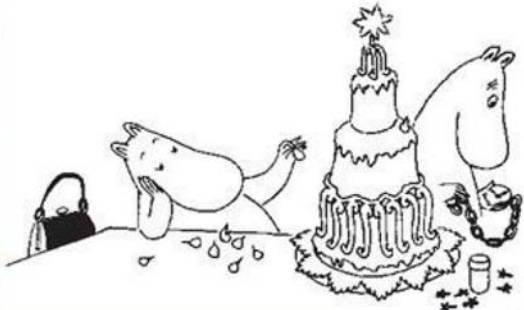
ТУВЕ ЯНСОН "КОМЕТА ПРИЛІТАЄ"

РОЗФАРЕБУЙ РОЗМАЛЮВКУ. НАЗВИ ПЕРСОНАЖІВ. ОПИШИ, ЯКИЙ ЕПІЗОД КАЗКИ ЗОБРАЖЕНО

ТВІЙ НАСТРІЙ

Персонажі: _____

Епізод: _____

ТВІЙ РЕЙТИНГ

☆☆☆☆☆

РОБОЧА КАРТКА

ТУВЕ ЯНСОН "КОМЕТА ПРИЛІТАЄ"

РОЗФАРЕБУЙ РОЗМАЛЮВКУ. НАЗВИ ПЕРСОНАЖА. СКЛАДИ АСОЦІАТИВНИЙ ЛАНЦЮЖОК ДО ОБРАЗУ

ТВІЙ НАСТРІЙ

Ім'я персонажа: _____

Асоціативний ланцюжок: _____

ТВІЙ РЕЙТИНГ

☆☆☆☆☆

РОБОЧА КАРТКА

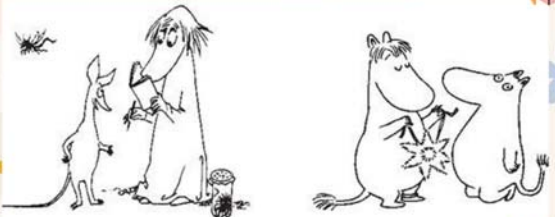
ТУВЕ ЯНСОН "КОМЕТА ПРИЛІТАЄ"

РОЗФАРЕБУЙ РОЗМАЛЮВКУ. НАЗВИ ПЕРСОНАЖІВ. ОПИШИ, ЯКІ ЕПІЗОДИ КАЗКИ ЗОБРАЖЕНО

ТВІЙ НАСТРІЙ

Персонажі: _____

Епізоди: _____

ТВІЙ РЕЙТИНГ

☆☆☆☆☆

РОБОЧА КАРТКА

ТУВЕ ЯНСОН "КОМЕТА ПРИЛІТАЄ"

РОЗФАРЕБУЙ РОЗМАЛЮВКУ. НАЗВИ ПЕРСОНАЖА. СКЛАДИ СЕНКАН ДО ОБРАЗУ

ТВІЙ НАСТРІЙ

Ім'я персонажа: _____

Сенкан

ТВІЙ РЕЙТИНГ

☆☆☆☆☆

Літературні завдання

Використання літературних завдань у 5 класі Нової української школи до твору Туве Янсон «Комета прилітає» відкриває широкі можливості для розвитку учнівства. Такі завдання виходять за межі простого засвоєння змісту твору, сприяючи формуванню цілісного сприйняття літератури як інструменту пізнання світу.

Завдяки креативним вправам школярі вчаться:

- формувати причинно-наслідкові зв'язки між подіями та образами;
- аналізувати розвиток характерів персонажів і простежувати, як вони долають внутрішні та зовнішні конфлікти;

- застосовувати здобуті знання у нових, вигаданих обставинах, розвиваючи творчу уяву;
- розвивати критичне мислення й уміння робити власні висновки;
- вдосконалювати емоційний інтелект, співпереживаючи героям та ідентифікуючи власні почуття;
- опановувати навички командної роботи, виконуючи групові завдання, квести, чи інтерактивні вправи.

Використання таких нестандартних завдань дозволяє вчителям вийти за рамки традиційної методики, перетворює вивчення зарубіжної літератури на захопливий процес, що по-справжньому надихає і готує молоде покоління до викликів сучасного світу. Учні починають усвідомлювати, що література — це не просто історія на папері, а віддзеркалення життя, у якому є місце і для випробувань, і для світлих моментів. Саме так від пригод ми переходимо до глибоких сенсів, відкриваючи для учнівства цінність читання як інструменту пізнання себе та світу.

Список використаних джерел:

- Зарубіжна література : підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти / О. Ніколенко та ін. Київ : ВЦ Академія, 2022. 271 с.
- Химинець А. Викладання літератури в НУШ (цикл статей І.Ціко). Світ літератури : [сайт]. URL : https://svitliteraturu.com/board/skarbnichka/vikladannja_literaturi_v_nush_cikl_statej_i_ciko/5-1-0-346
- Химинець А. Ціко І. Г. Різноманітні та індивідуальні завдання із зарубіжної літератури для 5-7 кл. Світ літератури : [сайт]. URL : https://svitliteraturu.com/board/skarbnichka/ciko_i_g_riznorivnevi_ta_individualni_zavdannja_iz_zarubizhnoji_literaturi_dlja_5_7_kl/5-1-0-249
- Шуляр В. І. Планувальна діяльність суб'єктів літературної освіти Нової української школи (програмно-тематичний комплекс вивчення курсу зарубіжної літератури, 5 клас) : практико-орієнтована монографія / заг. ред., наук. кер., авт. комплексу В. І. Шуляр. — Миколаїв: ОІППО, 2022. — Ч. 3. — 142 с.
- Створення інфографіки. App.napkin.ai : [сайт]. URL : <https://app.napkin.ai/page/CgoiCHByb2Qtb25lEiwKBFBhZ2UaJGlzYjg1NWl3LTA5NmEtNDkxZC04ZGE4LWY0MTEyNTI5MmU5OA>
- Створення карток. Canva.com : [онлайн-інструмент для графічного дизайну]. URL : <https://www.canva.com/>

У Полтавському педагогічному університеті відкрили Науково-просвітницький центр, музей «Гоголь і Україна»

УДК 378.6:37(477.53):069:821.09.161.2*18*(092)ГОГОЛЬ

10 вересня 2025 р. у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка відкрили Науково-просвітницький центр, науково-дослідну лабораторію літературної освіти, музей «Гоголь і Україна».

Учасники урочистої церемонії відкриття Науково-просвітницького центру, музею «Гоголь і Україна»

Захід розпочала поезією Т. Шевченка «До Гоголя» юна дослідниця творчості Гоголя, переможниця обласного етапу конкурсу-захисту наукових робіт Малої академії наук, учениця Великобагачанського опорного ліцею Ольга Діденко (науковий керівник — директорка Великобагачанського опорного ліцею, учителька-методистка Інна Каленіченко).

Учениця 10 класу Великобагачанського опорного ліцею Ольга Діденко

Ректорка Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, професорка, членкиня-кореспондентка Національної академії педагогічних наук України Марина Гриньова урочисто відкрила Науково-просвітницький центр, науково-дослідну лабораторію літературної освіти, музей «Гоголь і Україна». У своєму вітальному слові вона зазначила: «У складні часи українці завжди об'єднувалися довкола своїх національних цінностей. Так відбувається і нині. Ми об'єднуємося довкола Шевченка, Гоголя та інших національних геніїв. Сьогодні особливо треба більше читати, більше досліджувати класичну і сучасну літературу, бо література і культура — це наша духовна зброя. Тому в цій аудиторії ми будемо працювати над розвитком літературної освіти України, над вивченням спадщини Гоголя, над переосмисленням класичної літератури і дослідженням сучасних літературних творів».

Ректорка ПНПУ імені В.Г. Короленка Марина Гриньова

В урочистій церемонії узяв участь депутат Полтавської обласної ради, голова комісії обласної ради з питань освіти, науки та культури, кандидат наук з державного управління Олег Діденко. Він багато робить для того, щоб пам'ять про Гоголя, про козацький край, ідеали козацтва не згасала. У натхненній промові він сказав: «Не можна віддавати Гоголя, він з нашого краю, тут сформувалося його українське світобачення, крізь призму якого він представив Україну світові. Тому ми повинні захищати Гоголя, як і все, що є українським». Олег Діденко привітав студентів і викладачів запашними короваями. Він зазначив: «Це хліб із землі, де народився, жив і творив Гоголь, із

Події

землі, яку Гоголь любив понад усе. Ми завжди повинні оберігати святі речі — нашу землю, наш хліб і наші національні цінності».

Депутат Полтавської обласної ради Олег Діденко

Деканка факультету української філології та журналістики Оксана Кирильчук відзначила роль кафедри світової літератури у реконструкції аудиторії і щиро подякувала всім причетним до увічнення пам'яті видатного земляка.

Деканка факультету української філології та журналістики Оксана Кирильчук

Натхненниця реконструкції, директорка Науково-просвітницького центру, науково-дослідної лабораторії літературної освіти, музею «Гоголь і Україна», завідувачка кафедри світової літератури, професорка Ольга Ніколенко у своєму слові зауважила: «Ми всі бачимо, як багато руйнувань в Україні, як багато жертв і скалічених людських дол. Тому ми вважаємо, що всупереч обставинам і втратам потрібно будувати, творити, читати. Там, де більше книжок і більше світла, там менше зла і страху. Ми хочемо, щоб учні і студенти відчували тут захист і духовну силу. Для Гоголя мистецтво мало особливу магічну силу, яка долає духовну темряву. Ми віримо, що ця магія мистецтва допоможе нам відновити мир і гармонію в Україні».

Директорка Науково-просвітницького центру, докторка філологічних наук, професорка, завідувачка кафедри світової літератури ПНПУ імені В.Г. Короленка Ольга Ніколенко і завідувач науково-експозиційним відділом Національного музею-заповідника М. В. Гоголя, учасник бойових дій Ярослав Єнко

Перед високим зібранням виступили міжнародні партнери — віцепрезидент, професор Сайтама Університету (Сайтама, Японія), Почесний професор Полтавського національного педагогічного університету Susumu Nonaka; професор Університету USS (Копенгаген, Данія), Почесний професор Полтавського національного педагогічного університету Karsten Hammer; професор Університету Дзьоті (Токіо, Японія), Почесний професор Полтавського національного педагогічного університету Shin'ichi Murata; Закордонний секретар Японської асоціації екслібрису, магістр права США, доктор юриспруденції, магістр економіки, бакалавр економіки, колекціонер, меценат і ентузіаст українського мистецтва Mr. Masahito Sakamoto (Японія); професор Сейсен Університету (Токіо, Японія) Madoka Inoue; доцент Сайтама Університету (Сайтама, Японія), психолог Danning Zhao; доцент Євразійського дослідницького центру Хоккайдо Університету (Саппоро, Японія) Daisuke Adachi; доцент Південного університету Данії, представниця Центру Андерсена (Оденсе, Данія) Інґа Капустян. Вони висвітлювали значення М. Гоголя для світу, розповіли про його вивчення в Японії і Данії, а також висловили міцну підтримку Україні в надскладний час.

Міжнародні партнери, професори із університетів Японії і Данії, а також професор КНУ імені Т.Г. Шевченка Михайло Наєнко

Доцентка кафедри світової літератури ПНПУ імені В. Г. Короленка
Тетяна Конєва

Директорка бібліотеки імені М. В. Жовтобрюха ПНПУ
імені В. Г. Короленка Валентина Орехова

Професор Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка, Почесний професор Полтавського національного педагогічного університету, лауреат Шевченківської премії Михайло Наєнко підкреслив внесок Т. Шевченка, М. Гоголя, І. Котляревського, Г. Сковороди та інших геніїв у розбудову духовної України, в якій ми живемо нині. Він привернув увагу до українських образів у творчості М. Гоголя і його мови, що спиралася на українську стилістику. Професор М. Наєнко передав у дар музею «Гоголь і Україна» свою нову книжку «Він — наш, він не їхній. Перепрочитання українського Гоголя» (К., 2025), яку розміщено в репозитарії бібліотеки імені М.В. Жовтобрюха ПНПУ імені В.Г. Короленка.

В урочистій церемонії взяли участь представники Національного музею-заповідника М.В. Гоголя. Вони передали Науково-просвітницькому центру, науково-дослідній лабораторії літературної освіти, музею «Гоголь і Україна» цінні експонати з минулого часу і сучасності. Під час урочистостей директорка Національного музею-заповідника М.В. Гоголя Лідія Єнко щиро подякувала факультету української філології та журналістики, кафедрі світової літератури за тривалу наукову співпрацю, що постійно розвивається. А завідувач науково-експозиційного відділу, учасник бойових дій Ярослав Єнко передав особливий подарунок — прапор із підписами побратимів, а також унікальну інсталяцію із портретом М. Гоголя.

Бібліотека імені М.В. Жовтобрюха ПНПУ імені В. Г. Короленка представила виставку рідкісних видань творів М. Гоголя. Директорка бібліотеки Валентина Орехова розповіла про просвітницькі проекти і культурну діяльність центру.

Науковий секретар Центру, доцентка кафедри світової літератури Тетяна Конєва зазначила, що міжнародні «Гоголівські читання» відбуваються в ПНПУ імені В.Г. Короленка з 1982 року. Вона показала уні-

кальний експонат — програму І «Гоголівських читань». З того часу відбулося вже шістнадцять міжнародних науково-практичних конференцій, які кафедра світової літератури має намір продовжувати і розширювати.

У заході взяв участь художник-портретист і графік, лауреат Премії Панаса Мирного, директор Великобагачанського будинку творчості для дітей та юнацтва Сергій Ярошенко. Його талановиті роботи олівцем і пастеллю прикрасили музей «Гоголь і Україна». Він відзначив важливість вивчення творчості М. Гоголя для розвитку молоді.

Спеціально для участі в урочистій церемонії приїхала із Дрогобича художниця-графік, дизайнерка, викладачка кафедри дизайну Дрогобицького механіко-технологічного коледжу Мар'яна Мирошніченко. Вона подарувала музею «Гоголь і Україна» чудові екслібриси, а також створила печатку М. Гоголя.

Під час відкриття Науково-просвітницького центру, науково-дослідній лабораторії літературної освіти, музею «Гоголь і Україна» учасники почули уривки із повісті М. Гоголя «Тарас Бульба» у виконанні актриси театру і кіно Ольги Чернявської і актора театру і кіно, учителя Наукового ліцею № 3 Полтавської міської ради Олексія Рощупкіна. Це було дуже глибоко і проникливо.

Улюблені українські пісні й мелодії у виконанні Валерія Соколика і Олега Писаренка надихнули всіх енергією і внутрішньою силою.

Ведуча заходу, перекладачка, доктор філософії, асистентка кафедри світової літератури Катерина Ніколенко створила душевну атмосферу і гарний настрій.

Щиро дякуємо всім, хто працював і допомагав у створенні цього прекрасного наукового і освітнього простору! Бережімо і творімо Україну разом! Гоголь з нами! Він наш, не їхній!

Відкриття Науково-просвітницького центру, музею «Гоголь і Україна»

Директорка Національного музею-заповідника М. В. Гоголя Лідія Єнко, директорка Науково-просвітницького центру, музею «Гоголь і Україна» Ольга Ніколенко і завідувач науково-експозиційним відділом Національного музею-заповідника М. В. Гоголя Ярослав Єнко

Ведуча урочистої церемонії, докторка філософії, асистентка кафедри світової літератури ПНПУ імені В. Г. Короленка Катерина Ніколенко

Учасники урочистої церемонії відкриття Науково-просвітницького центру, музею «Гоголь і Україна»